

Міністерство освіти і науки України
Економічний факультет ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна)
Економічний факультет Київського національного університету ім. Т. Шевченка (Україна)
Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту національного університету
«Львівська політехніка» (Україна)
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка» (Україна)
Київський національний університет технологій та дизайну (Україна)
Сумський національний аграрний університет (Україна)
Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П. Василенка (Україна)
Національна академія управління (Україна)
Вища школа бізнесу у м. Домброва Гурніча (Республіка Польща)
Економічний факультет Технічного університету в Кошице (Словацька республіка)
JAIN (Deemed-to-be University), Кочі, Керала (Індія)
Економічний факультет Університету Мішкольца (Угорщина)
Політехнічний університет у м. Пожега (Республіка Хорватія)
Університет Яна Євангеліста Пуркіне в Усті-над-Лабем (Чеська республіка)
Західний університет імені Васіле Голдіш (Румунія)
Батумський державний університет ім. Шота Руставелі (Грузія)
Державний університет Молдови (Республіка Молдова)
Університет North у м. Вараждин (Хорватія)
Рада молодих вчених економічного факультету УжНУ (Україна)
Асоціація студентів та випускників економічного факультету УжНУ (Україна)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції

(21 квітня 2021 р., м. Ужгород)

Ужгород - 2021

УДК 330:336:005.95/.96(043.2)

*Рекомендовано до друку та опублікування
Редакційно-видавничою радою
Ужгородського національного університету,
протокол № 3 від 25.05.2021 року.*

Редакційна колегія:

Готра В.В. – д.е.н., професор, заступник декана з наукової роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Огородник В. О. – к.е.н., доцент ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Агій Я.Ю. – к.е.н., доцент ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 21 квітня 2021 р.) – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. – 116 с. ISBN 978-617-7825-39-4

Збірник укладено за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом», яка відбулася 21 квітня 2021 р. в ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Матеріали авторів містять різні точки зору з теоретичних та прикладних проблем економіки, обліку, фінансів та управління персоналом.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакція не завжди поділяє думку та погляди авторів. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

УДК 330:336:005.95/.96(043.2)

ISBN 978-617-7825-39-4

© Автори тез, 2021
© ДВНЗ «УжНУ», 2021

СЕКЦІЯ 1

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Sivadas R.K., Ramesh A. Consumption expenditure and investment decisions of individuals: Micro perspective	7
Антощенко В. Формування і розвиток кооперації в молокопродуктовому комплексі	8
Білокурський Р., Євчук Х. Моделі інноваційного еколого-економічного розвитку	11
Готра В., Ковач А. Актуальні напрямки розвитку сільських територій України	12
Костьов'ят Г. Тенденція держави як регулятора соціально-економічних процесів	14
Маркович Ю. Сучасний стан та основні тенденції на ринку нерухомості України	15
Мулеса Е. Аналіз наповнюваності місцевих бюджетів під впливом пандемії Covid-19	17
Палійчук Є., Місяйло Я., Молнар Н. Розвиток «Зеленої» логістики в Україні	19
Пирог О., Катан В. Формування оптимальної секторної моделі розвитку національного господарства України	21
Сич О. Формування державної політики у сфері ревіталізації міст	23

СЕКЦІЯ 2

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Kubiniy V., Marhitich V., Kosovilka T. Innovative and absorption capacity of the regional economy	25
Slava S., Chynyak V. Econometric measuring of relationship between creative & cultural and economic parameters in Ukrainian regions	27
Tsetskhladze T., Khakhubia N., Tsetskhladze L. Adjara as an important destination for recreational tourism	30
Варга В. Взаємозв'язок між економічним розвитком регіону й діяльністю суб'єктів господарювання	33
Кубіній Н., Чекан І., Тізеш П. Культура як економічний ресурс розвитку регіону	35
Огородник В. Відповідальність суспільства за регіональний розвиток	37
Побережник Г. Інвестиційні інструменти стимулювання розвитку депресивних регіонів	38

СЕКЦІЯ 3

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, АУДИТУ, ЗВІТНОСТІ І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Вакаров В. Концепція аудиторського ризику	41
Вакарова Б. Підходи до оцінки ефективності експорту продукції деревообробних підприємств Закарпаття	42
Ганусич В. Функції екологічних витрат	44
Даньків Й. Підходи до відображення в обліку інвестицій за класифікаційними ознаками	46
Йолтуховська О., Копач Н. Кадровий консалтинг як засіб реалізація стратегії управління розвитком персоналу підприємства	47
Кесарчук Г. Економічна сутність та еволюція виникнення консалтингових послуг	49
Шевря Я. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління ризиками на підприємстві	51

СЕКЦІЯ 4

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Poyda-Nosyk N. Impact of sectoral factors on the financial security of companies	54
Zaslavska O. Directions for strengthening the interaction of the banking and real sectors of the economy: foreign experience	56
Бачо Р. Оцінка тенденцій сучасного розвитку ринку кредитної кооперації України із застосуванням методу розділення суміші	57
Варцаба В. Особливості забезпечення фінансової стійкості банківської системи України та пріоритети реформування	59
Волощук М., Кампо Г., Чакій О. Новації податкового законодавства щодо оподаткування фізичних осіб-підприємців	61
Котик А. Передумови виникнення і розвитку фінансового інжинірингу	64
Осташ С. Сучасний стан розвитку банківської системи України	65
Пойда-Носик Н., Свадеба В. Social media marketing як елемент маркетингової діяльності страховика	68
Тимчак М., Мінкович В. Публічні закупівлі в сучасних реаліях вітчизняної економіки	69
Фурик І. Сутність і роль фінансової децентралізації в економічному розвитку регіонів	72
Чепелюк Г. Вплив грошово-кредитної політики на фінансову безпеку держави	74

Чубарь О., Легеза Н.

Цифровізація фінансової сфери в контексті стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року

77

СЕКЦІЯ 5

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Алексеев І., Грица С., Мазур А.

Соціально-економічні та фінансові чинники освітньої діяльності університетів в Україні

80

Травницька О., Галагуріч В., Булеца Н.

82

Іноземне інвестування та соціально-економічний розвиток України

СЕКЦІЯ 6

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Tsinaridze R., Sarishvili A., Phutkaradze M.

Labor conditions for employees in the field of education in the Autonomous Republic of Adjara

84

Колісник Г.

Сучасна концепція оцінки кадрового консалтингу із використанням коучингових технологій

88

СЕКЦІЯ 7

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ НАДБАННЯ

Левкулич В.

Роль консалтингу у розвитку інноваційної діяльності підприємств готельно-ресторанної індустрії

92

Сіра Е.

Постпандемічний розвиток сфери гостинності

93

СЕКЦІЯ 8

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Онегіна В.

Дифузія інновацій у бізнес-середовищі

95

СЕКЦІЯ 9

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Газуда Л., Волощук Н., Сойма С.

Управлінський аспект розвитку аграрного брендингу

97

Газуда М., Турицька М.

Управлінські аспекти забезпечення ефективності функціонування сфери лісогосподарювання

98

Газуда С., Ерфан В., Индус К.

Управлінські принципи у сфері ведення органічного сільського господарства

100

Лавкай В.

Органічне виробництво як нові можливості для сільськогосподарських підприємств

102

СЕКЦІЯ 10

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Tsinaridze R., Tsetskhladze L., Bolkvadze L. Modern priorities of Georgia's foreign trade	105
Герзанич В., Петрецький І. Напрями інноваційного забезпечення розвитку сільських територій	111
Герзанич В., Шебештень Е. Вектори розвитку сільських територій України в сучасних умовах	113
Морозов В. Проблеми та перспективи сучасної біржової системи України	115

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

*Revathi K Sivadas, Ph.D., Assistant Professor
Jain (Deemed-to-be) University, Kochi, Kerala, India
Adarsh Ramesh, 2nd year M A Economics student
Jain (Deemed-to-be) University, Kochi, Kerala, India
Scientific advisor: Revathi K Sivadas, Ph.D., Assistant Professor*

CONSUMPTION EXPENDITURE AND INVESTMENT DECISIONS OF INDIVIDUALS: MICRO PERSPECTIVE

Introduction: The sanguinity about the Indian economy has been on an ascent in recent years. This has led to a renaissance of interest in the linkages among consumption, saving, investment, and economic growth in India (Jangili, Causal Relationship between Saving, Investment and Economic Growth for India – What does the Relation Imply?, 2011). As the Indian economy remains to slow, there is growing fear about a lack of resources in the economy to fund a revival in investments and commercial activity. The drastic fall in the domestic saving rate in the economy, which regulates how much domestic funds government and businesses can access for investments, has fueled such alarms.

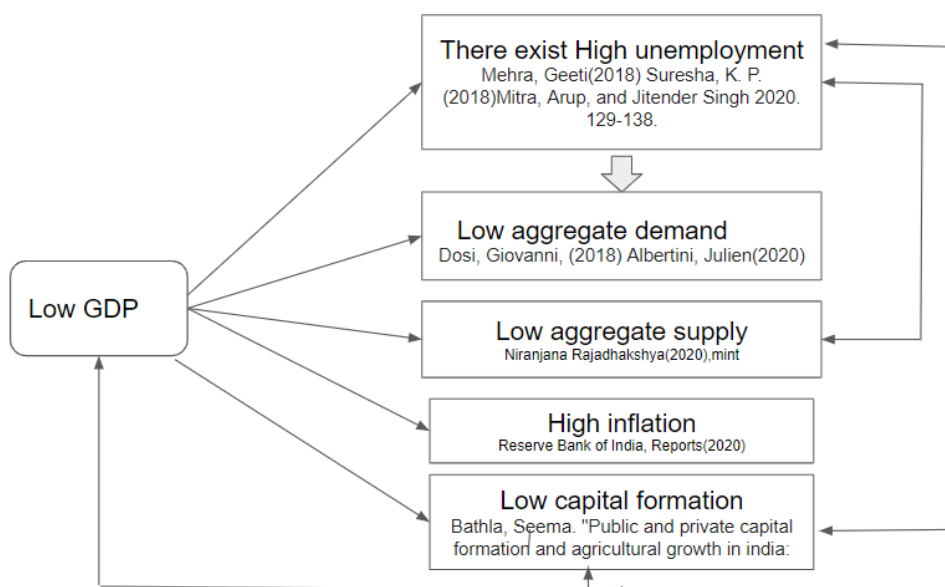
With the existing high rate of the unemployment rate (UER) (November 2020 stood at 6.51%). The economic volatility during COVID-19 created multi-dimensional and linkage effects. The gigantic lockdown of the economy epitomizes a large undesirable demand shock. It is projected that the contraction in external demand and domestic consumption will lead to substantial job sufferers in both the formal and informal sectors in India. (Mohanam).

In all over the world, the level of consumption, saving rate, and domestic investment or capital formation are assuredly promoting economic growth. The fundamental knowledge of Lewis's (1955) theory of growth concentrates to correlate between saving and economic growth. Whereas the Harrod-Domar models mainly concentrated on investment and economic growth than that of saving.

The COVID-19 crisis will further deteriorate the situation as the economic freedom of the majority in India will decrease as unemployment is at an all-time high. According to the Phillips curve, there exists a trade-off between inflation and unemployment but the COVID-19 crisis confronting the situation of stagflation. This is a vast concern among policy developers and economists, about inflation at a time of extensive economic discomfort could force poorer households to dip into their savings, thereby knocking household savings which form a huge portion of the overall savings in the economy and decelerating future consumption. Unemployment decreases the income in the hand of the people which decreases the domestic savings and investment. As investment decreases output decreases which will create more unemployment. This vicious circle continues. This will further slow-down the Indian economy and will lead to an economic trap.

The pandemic-led economic condition and damage leading to a reduction in India's total household level savings, there is a risk to a contraction of this group too. (India's Poor Are Eating Into Their Savings, Thanks To High Inflation And Covid-19, 2021). The Indian economy was facing a slowdown before the pandemic hit the country. With this COVID-19, India's economy's level of aggregate demand is going down due to high unemployment. The gross domestic savings of the country is effectively decreasing in the last decade which will affect the investments in the country. The statement of the problem is presented in figure: 1.1.

Statement of the problem Fig 1.1

Importance: Compared to global context, India has one of the youngest populations. By 2020, the median age in India was very low as it is compared to China, U S, Western Europe, Japan. In 2020, India's median age was 28. (Ghosh, 2020) When aggregate demand for goods and services falls, the production also decreases which lowers the growth of the country. The study of household consumption expenditure patterns is very important as it is related to poverty and the standard of living of our society. Household outlay is the vital driving determinant of economic growth and it embodies more than half of GDP in most advanced economies (Chai, 2018).

Objectives: The present study concentrated to examine the average level of income-consumption proportion on durable and non-durable goods and, also to identify various private investment bottlenecks and their influence on future private investment decisions of individuals in Kerala, especially youngsters and middle-aged groups.

Method and methodology: The study concentrated on qualitative data. The selected tools of the study are, descriptive statistics, multiple regression with ANOVA.

References:

1. Chai, A. (2018). Household consumption payyerns and. United Nation.
2. Ghosh, M. D. (2020). You can be a clever Advantage for India. The Hindu.
3. (2021). India's Poor Are Eating Into Their Savings, Thanks To High Inflation And Covid-19. bloomberg.
4. Jangili, R. (2011). Causal relationship between saving,. MPRA.
5. Jangili, R. (2011). Causal Relationship between Saving, Investment and Economic Growth for India – What does the Relation Imply? Reserve Bank of India.
6. Mohanan, A. K. (n.d.). Employment and inequality outcomes in India. OECD.

*Віталіна Антощенко, к.е.н., доцент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка, м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК КООПЕРАЦІЇ В МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Стабільний розвиток агропромислового виробництва має складну багаторівневу структуру, яка залежить від впливу різних чинників і елементів, включає проблеми

економічного, виробничого, технологічного, соціального та екологічного характеру. Вплив факторів і елементів на різних рівнях неоднаковий, що призводить до утворення різних економічних систем на різних рівнях і в різних масштабах.

Одним із найбільш стратегічних і продовольчозабезпечуючих секторів економіки України є ефективний молокопродуктовий сектор. Молокопродуктовий підкомплекс – це складна виробничо-економічна система, що поєднує технологічно і економічно взаємопов'язані види діяльності (виробництво, заготівлю, переробку та реалізацію молока) з метою забезпечення потреб населення молочними продуктами високого якості при досягненні економічної вигоди окремих його партнерів і підвищення ефективності виробництва в цілому з врахуванням споживчого попиту [1, с.30]. Наразі коопераційно-інтеграційні процеси – є одними з найважливіших напрямків глобалізаційних процесів в світовій економіці. Якщо агропромисловий комплекс розглядати як систему, яка складається з різних підсистем, тобто I сфера (галузі промисловості, які постачають сільському господарству засоби виробництва), II сфера (сільське господарство) і III сфера (галузі, що займаються товаропросуванням сільськогосподарської продукції до споживача), то для того, щоб ця триєдина система зберігала свою стійкість та ефективний симбіоз, необхідна підтримка стійкості в кожній з цих підсистем, бо порушення рівноваги в одній з підсистем спричинить порушення рівноваги та збалансований розвиток агропромислового виробництва в цілому. Наразі для України, поглиблення та розвиток коопераційних відносин, особливо в молокопродуктовому виробництві є основою рівноважного та стабільного збалансованого розвитку економіки та фактором стійкості розвитку АПК.

Кооперація – це форма організації праці, при якій відповідна частина працівників, підрозділів, виробництв та підприємств добровільно об'єднуються для досягнення спільної виробничої мети в тій чи іншій сфері економічної діяльності на основі наявних в їх власності виробничих і фінансових ресурсів, самодіяльності та самоуправління. Це широкий соціальний рух, який постійно розвивається, переходить з однієї фази в іншу, функціонує в різних правових і економічних умовах і відповідно до свого стану і розвитку, створює відповідні організаційні форми. Кооперація економіки – це боротьба за новий соціальний справедливий устрій мирними засобами, без насильства, вважав теоретик кооперативного руху – М. Туган-Барановський. З капіталістичним підприємством, як типом господарської організації суспільства, може боротися тільки кооперативне [2, с.50]

Понад 6 мільярдів людей у всьому світі споживають молоко та молочні продукти. З початку 1960-х років споживання молока на душу населення в країнах, що розвиваються, зросло майже вдвічі. Однак споживання молока зростало повільніше, ніж споживання інших продуктів тваринництва (споживання м'яса зросло більш ніж утричі, а споживання яєць – у п'ять разів). Споживання молока на душу населення становить: високий рівень (більше 150 кг/особу за рік) в Аргентині, Вірменії, Австралії, Коста-Риці, Європі, Ізраїлі, Киргизії, Північній Америці та Пакистані; середній (від 30 до 150 кг/особу за рік) в Індії, Ісламській Республіці Іран, Японії, Кенії, Мексиці, Монголії, Новій Зеландії, Північній та Південній Африці, більшій частині Близького Сходу та більшій частині Латинської Америки та Карибського басейну; низький (менше 30 кг/особу за рік) у В'єтнамі, Сенегалі, більшій частині Центральної Африки та більшості Східної та Південно-Східної Азії [3, с.28].

У 2019 світове виробництво молока зросло лише на 1,3%. Основний приріст загальносвітового виробництва забезпечили країни Латинської Америки, Австралія, Індія та Китай. Першість за обсягами виробництва молока в 2019 році займала Індія (кількість молока весь час зростає починаючи з 1991 року). В першу чергу таке зростання пов'язане з політикою уряду, яка забезпечує підтримку молочних кооперативів. Варто зауважити, що значна частина молочного виробництва в Індії припадає на буйволів. США ж утримають

першість за загальносвітовими обсягами виробництва коров'ячого молока (99,03 млн. т. в 2020 році).

Таблиця 1.

Рейтинг світових молочних кооперативів, 2019 рік*

Рейтинг	Компанія	Головний офіс	Річний оборот, млрд.дол.
1	Fonterra	Нова Зеландія	14,3
2	FrieslandCampina	Нідерланди	13,8
3	Dairy Farmers of America	США	13,6
4	Arla Foods	Данія/Швеція	12,4
5	Yili	Китай	11,2
6	Saputo	Канада	11,0
7	Mengniu	Китай	10,3
8	Dean Foods	США	7,5
9	Sodial	Франція	6,0
10	Meiji	Японія	5,8
11	Agropur	Канада	5,2

* Джерело: IFCN Dairy Research Center.

З 20 найбільших компаній, які представлені на світовому молокопродуктовому ринку, 11 – це кооперативи, які займаються і виробництвом і переробкою молока (табл.1) Молочні кооперативи забезпечують 75% молочного виробництва у Польщі. В Ізраїлі молочний кооператив Тнува займає 70 % національного ринку, а в Уругваї 90% молочного виробництва країни забезпечується саме кооперативами. Всесвітньо відома новозеландська кооперативна група La Fonterra Cooperative group Limited виробляє 14,7 мільярди літри молока на рік та контролює 30% світового експорту молочної продукції.

За роки незалежності Україна втратила свій рейтинг одного з найбільших світових виробників молока спустившись більше ніж 10 позицій і таке падіння з кожним роком для української економіки все відчутніше. А якщо зауважити, що з кожним роком під дією так званої веганської філософії, все з більшою активністю зростає споживання альтернативної молочної продукції (рослинного походження), то натуральна молочна продукція, а отже і трудомісткий та капіталомісткий молокопродуктовий сектор під загальносвітовою загрозою скорочення. Структурні зміни як в агропромисловому комплексі в цілому, так і в пов'язаних з ним галузях посилюють дезінтеграційні процеси і розбіжність інтересів між технологічно і економічно взаємопов'язаними галузями. Актуальність і значимість проблеми сільськогосподарської кооперації та агропромислової інтеграції з кожним роком все більш актуально для українських виробників. Сталий розвиток кооперативно-інтеграційних відносин передбачає активне державне регулювання і підтримку. Тому для сталого розвитку молокопродуктового виробництва державне регулювання стає необхідним процесом. А участь держави в створенні інтегрованих структур, а саме використання економічних та адміністративних методів регулювання в поєднанні з ринковими механізмами саморегулювання є основою активізації інтеграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Антощенко В.В. Сучасний стан молочного скотарства в Україні. Український журнал прикладної економіки / В.В. Антощенко // . – 2020. – Том 5. – №2. – С. 25-32.
2. Антощенко В.В. Формування ринку молока на основі коопераційно-інтеграційних відносин / В. В. Антощенко // Економічний дискурс: міжнародний збірник наукових праць. – м. Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2016 – С. 48-59.
3. The Food and Agriculture Organization (FAO). DAIRY MARKET REVIEW Emerging trends and outlook, December 2020. URL: <http://www.fao.org/3/cb2322en/CB2322EN.pdf>
4. Dairy Research Center IFCN. URL: <https://ifcndairy.org/about-us/>

Руслан Білоскурський, д.е.н., доцент

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Христина-Ірина Євчук, аспірант 2 курсу

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток є безумовною парадигмою розвитку сучасної цивілізації та вимагає встановлення балансу між потребами суспільства сьогодні та потребами майбутніх поколінь. Базовою складовою сталого розвитку є еколого-економічний розвиток. На сьогодні економічна наука не дає адекватної відповіді на виклики еколого-економічної взаємодії. Антагоністична взаємодія екологічної та економічної систем порушує процеси розвитку та еволюції та призводить до деградації. Очевидним є протиріччя між швидкими темпами розвитку економіки та станом довкілля. Тому важливим є пошук нових моделей інноваційного еколого-економічного розвитку, які б через застосування механізмів мотивації бізнес-середовища забезпечували економічну перевагу екологічних технологій та систем.

Методологічною основою дослідження є балансові моделі Леонт'єва доповнені екологічними складовими у різних варіаціях. Зокрема, моделі Леонт'єва-Форда та їх модифікації [1, 2].

Проведені дослідження дозволяли виявити низку пріоритетів проведення необхідних змін з метою становлення екологічної економіки: формування прозорої системи екологічного контролю за суб'єктами господарювання на основі автоматизованого технологічного моніторингу викидів шкідливих забруднювачів; державна підтримка екологічного сільського господарства; інвестиції з метою оновлення застарілих та аварійних основних засобів; мотивація до застосування усіх видів екологічних інновацій в економічній діяльності; впровадження енергоощадних технологій та подальша мотивація виробників альтернативної енергетики; підтримка ІТ-бізнесу та інших видів економічної діяльності, що засновані на знаннях; зменшення сировинного експорту та його заміщення продукцією з високою доданою вартістю.

Здійснення усіх цих заходів вимагає залучення значного фінансового ресурсу, що розглянуто нами у праці [3]. Базовий принцип фінансування еколого-економічного розвитку полягає у орієнтації на довгострокову комерційну перспективу із залученням коштів суб'єктів ведення бізнесу та міжнародних фондів. Це можливо виключно за умов належного розвитку відповідного інституціонального середовища та інвестиційної привабливості. Основною проблемою ефективного фінансування є нерозвинена практика та недостатність позитивного досвіду екологічного інвестування та інноваційної діяльності в умовах нестабільного внутрішнього середовища, низького рівня екологічної культури суспільства і бізнесу.

Основними етапами формування екологічної економіки України є: екологічна модернізація, екологізація економіки, розвиток пріоритетних екологічно орієнтованих видів економічної діяльності, формування інноваційної екологічної економіки, що детально досліджено у праці [4].

Список використаних джерел:

1. V. Grygorkiv, O. Vynnychuk, R. Biloskurskiy. The dynamic model of optimal economic growth in terms of ecological balance: models construction and results analysis. *Business Systems & Economics*. 2015. № 5(1). P. 36-45.
2. Григорків В.С., Белоскурский Р.Р. Некоторые стохастические модели Леонтьева-Форда и их детерминированные эквиваленты. *Кибернетика и системный анализ*. 2007. № 3. С. 3-10.
3. S. Holubka, I. Shtuler, R. Biloskurskiy. Financing actions of environmental and economic development in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2017. № 23(2). P. 437-445.
4. Білоскурський Р.Р. Еколого-економічні актуалітети в системі розвитку інституціонального середовища України. К.: ВНЗ «Національна академія управління». 2017. 324 с.

*Готра Вікторія, д.е.н., професор,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Аліна Ковач, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження питання розвитку сільських територій набирає стрімких обертів, що зумовлено низкою нерозв'язаних проблем цього сектору. Бідність населення, зниження рівня людського капіталу, відсутність робочих місць, руйнування соціально-економічної інфраструктури, відсутність механізму ефективної взаємодії органів влади на різних рівнях, міграція населення, скорочення рівня престижності сільської праці, низький рівень оплати праці, низька ефективність використання інвестиційних ресурсів, несприятливі умови для розвитку підприємництва та багато інших питань потребують нагального їх вирішення.

На сьогоднішній день існує проблема недосконалої законодавчої бази, яка б визначала сутність, напрямки, принципи та пріоритети розвитку сільських територій в Україні. Також погіршилась екологічна складова сільської місцевості. Понад 1350 населених пунктів не забезпечені придатною до споживання водою. Ситуація з часом лише погіршується через відсутність споруд чи технологій для покращення якості води, і зараз зношеність водоводів на селі перевищує 80% [5, с. 78].

Для подолання спадних тенденцій розвитку сільських територій необхідним є впровадження інноваційних підходів. Метою інноваційного розвитку є підвищення рівня конкурентоспроможності сільських територій та покращення їх інвестиційної привабливості. На ринку склалася ситуація, що інновації, які здійснювались з централізованих джерел, тепер лише мають мінімальну їх частину, а інвестиції стимулюють лиш короткострокові цілі інвесторів. Щоб вийти з даної ситуації треба сформуванати досконалу інноваційну політику на конкурентоспроможній основі [4, с.58].

Одним з перспективних напрямів залучення інноваційних розробок є створення кластерів, які поєднуюватимуть вищі навчальні заклади, переробні підприємства та товаровиробників сільськогосподарської продукції. Результатом стане підвищення ефективності виробничого процесу та модернізація інфраструктури виробництва.

Інноваційний розвиток сільських територій може бути реалізований за рахунок: підвищення конкурентоспроможності виробництва, збільшення надходження до місцевих бюджетів, створення потужних підприємств, через залучення провідних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, залучення інвестицій державних та іноземних інвесторів в об'єкти сільської місцевості.

Складовою Загальної сільськогосподарської політики є концепція Leader, пріоритетом якої є розвиток малого і середнього підприємництва на сільських територіях, вирішення екологічних проблем, налагодження відносин між державним і приватним сектором, виробництво екологічно чистої продукції та інші напрями.

Підхід Leader розв'язує чітко визначені проблеми місцевого рівня, що є актуальними для населення конкретної сільської місцевості. При його розробці використовується зворотній прийом, який ґрунтується на активне залучення населення у розробку і реалізацію стратегії. Розробка, узгодження та реалізація здійснюється місцевими групами, що виступають з інтересами сільського населення і представляють різні галузі [3, с.9].

Одним з сучасних напрямків успішного розвитку сільських територій є розвиток людського капіталу. Стратегія системи відтворення трудового потенціалу включає розроблення концепцій для професійного росту працівників, регулювання мобільності кадрів, оцінку та мотивацію персоналу, створення умов для збереження і розвитку трудового потенціалу населення сіл, впровадження соціально-економічних програм для розвитку кадрового потенціалу та оптимізацію механізмів добору. Потрібно створити гнучкі координуючі центри, для забезпечення ефективного використання інтелектуальних можливостей населення, задоволення соціальних потреб та реалізацію їх потенціалу [1, с.60].

Також Україна має великий потенціал до «зеленого» сільського туризму. На сьогодні такий туризм розвивається в окремих регіонах, на фермах прогресивних господарів, які розуміють привабливість для споживачів та, як основне, рентабельність даного напрямку для споживачів. В Україні налічується близько 200 тисяч садиб, які б могли стати місцем для сільського туризму. До 500 млн. гривень доходу в рік може приносити даний напрям за оцінкою експертів. Сільський зелений туризм передбачає не лише отримання місця для ночівлі, а й надання транспортних, медичних послуг за потреби, обмін досвідом, збереження культурної спадщини країни, формування бережливого ставлення до природних ресурсів, налагодження зв'язків. Це в свою чергу забезпечує реалізацію соціальної функції, яка є невід'ємною частиною в процесі розвитку сільських територій [2, с.247].

Досвід іноземних країн показує, що «зелений» туризм сприяє збільшенню робочих місць, покращенню інфраструктури села та рівню обслуговування як туристів, так і місцевого населення, покращує соціальний клімат.

Отже, підводячи підсумки, варто сказати, що дані напрями є рушійним механізмом до розвитку сільських територій України, адже розвиток «зеленого» туризму сприятиме прискоренню темпів реформування економіки та залученню довгострокових інвестицій у розвиток сільських об'єктів, інновації забезпечать конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції та збільшать експортний потенціал, концепція Leader та розвиток людського потенціалу допоможе активізувати громадську позицію населення, через можливість розробки стратегії для розвитку їхньої місцевості.

Список використаних джерел:

1. Горбачова І. В. Система формування та розвитку трудового потенціалу сільських територій в умовах трансформацій аграрного сектору економіки. Глобальні та національні проблеми економіки: електрон. журн. 2017. Вип. 15. С. 58 – 60.
2. Ісаєнко В. М. Забезпечення якості продукції та послуг в агротуризмі Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. 2017. Вип. 19, № 1. С. 247 - 252.

3. Лазарева, О. В., Бірюкова, О. О. (2018). Аспекти впровадження концепції Leader в умовах збалансованого землекористування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки, (32),140-143.

4. Полегенька М.А. Етимологія терміну "інновації" як економічної категорії / Агросвіт. 2016. № 21. С. 57-61.

5. Kovalenko, P., Rokochinskiy, A., Jeznach, J., Koptuyk, R., Volk, P., Prykhodko, N. & Tykhenko, R. (2019). Evaluation of climate change in Ukrainian part of Polissia region and ways of adaptation to it. Journal of Water and Land Development, No. 41, (IV-VI) p. 77-82.

Ганна Костьов'ят, к.е.н.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

ТЕНДЕНЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК РЕГУЛЯТОРА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Аналізуючи регулятора соціально-економічних процесів, який відбувається в умовах висхідної взаємозалежності країн під впливом інтеграційних і глобалізаційних тенденцій та надмірним захопленням принципами ринкової економіки. Що наразі не існує жодної моделі соціально-економічного розвитку, в якій би державна політика стимулювання відіграла роль певного каталізатора даного розвитку.

Згідно із теорії адаптивної моделі державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку під впливом євроінтеграційних процесів, в якій обґрунтовано, що державна політика стимулювання діє на соціально-економічний розвиток в ролі певного каталізатора за допомогою правильно побудованого механізму стимулювання та вірно визначених інструментів, які сприятимуть появі синергетичного ефекту від взаємодії трьох систем: економічна, соціальна та євроінтеграція (рис.1).

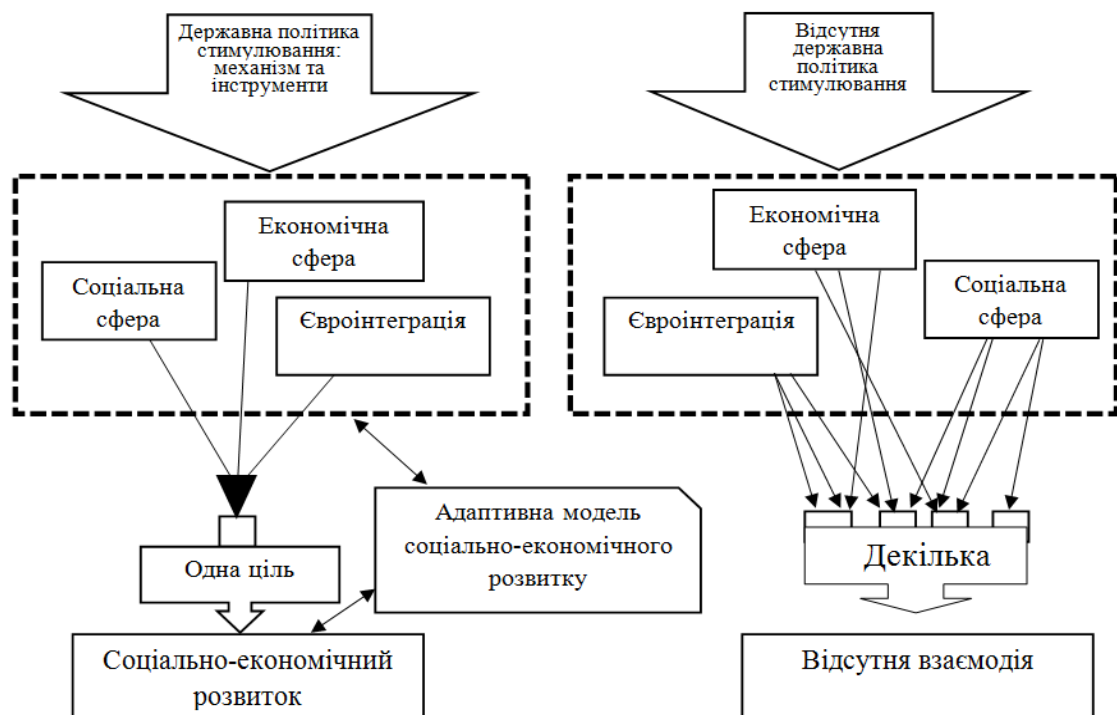

Рис.1. Схеми впливу державної політики стимулювання на соціально-економічний розвиток [1]

На соціально-економічний розвиток впливає ряд макроекономічних показників, однак зосереджуючись на економічну ситуацію і охорони здоров'я, яка склалася в країні та у світі – наприкінці року показує поступове відновлення ділової активності в результаті адаптації економічних суб'єктів до карантинних обмежень. Водночас збереження високого рівня невизначеності у майбутньому продовжує стримувати інвестиційний попит.

Світовий банк підвищив прогноз зростання ВВП України у 2021 році до 3,8%, тоді як на початку січня банк оцінював перспективи відновлення у 3%. Відповідно до березневого економічного огляду СБ для регіону Європи та Центральної Азії прогноз зростання ВВП у 2022 році погіршено до 3% проти 3,1% у січневому прогнозі [3]. Виходячи з прогнозу Світового банку – Україна виходитиме поживавлено, що пов'язують із темпами вакцинації проти COVID-19, забезпечення макроекономічної стабільності.

Падіння промислового виробництва за січень-листопад 2020 року становило 6,2%, незначно уповільнившись, за січень-лютий 2021 року – скоротилися на 4,2%. Рівень безробіття зріс з 8,5% до 9,9%. Оскільки чисельність безробітного населення становила 1,6 млн осіб зокрема, 17% робочої сили під час карантину перебували в «неоплачуваній відпустці». При цьому, заборгованості з виплати заробітної плати поточного року обсяг заборгованості вчергове зріс на 241,9 млн грн, або на 8,1% і станом на 01.03.2021 року склав 3 213,9 млн грн. У порівнянні з даними на початок року, заборгованість зросла на 23%. У розрізі організаційно-правових форм господарювання найбільше заборгували працівникам державні підприємства – 43,1% від загальної суми боргу, другу і третю позицію за сумами заборгованості посідають: акціонерні товариства – 33,9% та товариства з обмеженою відповідальністю – 11,5% [2].

Водночас спроможність Уряду здійснити заплановані видатки залежатиме від ефективності залучення фінансування, яке з урахуванням потреб у погашенні боргу, покритті дефіциту і коли отримає повторно транш від МВФ з урахуванням нових програм та доведення повних реформ.

Список використаних джерел:

1. Державна політика стимулювання соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграції: монографія / За ред.: Г.І. Костьов'ят, В.В. Сержанова. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 276 с.
2. Державна служба статистики України URL: [https:// www.ukrstat.gov.ua](https://www.ukrstat.gov.ua)
3. Світовий банк поліпшив прогноз зростання економіки України у 2021-му URL: https://lb.ua/economics/2021/03/31/481182_svitoviy_bank_polipshiv_prognoz.html

*Юрій Маркович, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Огородник В.О., к.е.н., доцент*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ УКРАЇНИ

Український ринок нерухомого майна останнім часом пройшов чимало випробувань та низку законодавчих реформ, проте не всі з них були проведені успішно. У зв'язку з політичною ситуацією та збройним конфліктом на сході країни з українського ринку нерухомого майна пішла частина іноземних інвесторів, що значно позначилося на фінансуванні всіх сегментів нерухомості.

Обсяг виробленої в Україні будівельної продукції за 2020 рік перевершив аналогічні показники за попередній рік на 11,2 % (202080,8 млн грн за січень-грудень 2020 року та 181697,9 за січень-грудень 2019 року) [5].

Упродовж 2020 року в Україні прийняття в експлуатацію 8198858 м² загальної площі нерухомості¹ [1;2]. Переважало введення в експлуатацію житлової нерухомості. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію за січень-грудень 2020 року становить 5749921 м², що на 47,9% менше ніж за аналогічний період минулого року (11029327 м²) [1]. Що стосується нежитлових будівель, то в за січень-грудень 2020 року становить 2448937 м², що на 38,2% менше ніж у 2019 році (3962270 м²) [2]. Суттєве зниження зазначених показників можна вважати першим проявом впливу кризового стану на ринок нерухомості.

Станом на 01 січня 2021 року показники опосередкованої вартості будівництва житла за регіонами визначені на рівні, встановленому на 01 жовтня 2020 року. Згідно з чим, опосередкована вартість спорудження 1м² загальної площі квартир будинку (з урахуванням ПДВ) в середньому по Україні(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя) становить 12231 грн, що на 2,7 % менше ніж на початок січня 2020 року [4; 5]. Зазначений факт може свідчити та про зменшення цін на житлову нерухомість у кінцевому підсумку.

Загалом ситуація на ринку нерухомості є вкрай нестабільною. Попит та пропозиція на нерухомість значно знизилась, велика кількість орендарів з'їхала, відповідно пропозицій по оренді стало більше. Проте на значне падіння цін не варто сподіватись, оскільки зростають зарплати, а будівельні матеріали дорожчають. Якщо ситуація не стабілізується, може трапитися, що забудовники не матимуть змоги більше будувати, і відбудеться зупинка.

Список використаних джерел:

1. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/bud/kzp/arh_kzp2020_u.htm
2. Загальна площа нежитлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/bud/kzp/arh_nkzp2020_u.htm
3. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 16.12. 2020 р. «Про показники опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України» [Електронний ресурс] // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2021 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/nakaz-311-vid-16.12.20.pdf>
4. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 2.12. 2019 р. «Про показники опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України» [Електронний ресурс] // Міністерство розвитку громад та територій України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Nakaz-286.pdf>
5. Обсяг виробленої будівельної продукції за видами [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ovb/ovb_u/arh_ovb_u.htm

¹ Усі виконані розрахунки та статистичні дані наведено наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

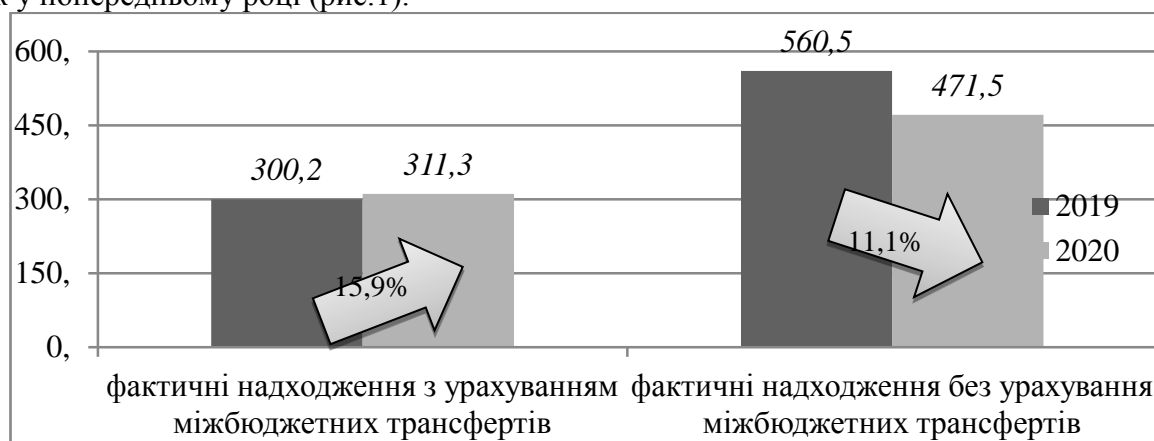

*Еліна Мулеса, аспірантка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

АНАЛІЗ НАПОВНЮВАНOSTІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID – 19

На початку 2020 року Україна, як і весь світ, стикнулася із новими викликами, обумовленими наслідками пандемії COVID – 19, в результаті яких домінуючим критерієм спроможності регіонів і територіальних громад стала їх протиепідеміологічна стійкість, а не прагнення до саморозвитку та автономії. Пандемія в сукупності із впровадженими урядом заходами, щодо її стримування та поширення на території України, негативно позначилася на фінансовому становищі бюджетів на місцях.

У 2020 році загальний обсяг надходжень до місцевих бюджетів з урахуванням сум міжбюджетних трансфертів склав 471,5 млрд грн, що на 1,8% менше від планового показника та на 89,0 млрд грн менше показника 2019 року. Розмір фактичних надходжень до місцевих бюджетів України склав 311,3 млрд грн, що на 3,7% (11,1 млрд грн) більше, ніж у попередньому році (рис.1).

Рис. 1. Динаміка наповнюваності місцевих бюджетів за 2019 – 2020рр., млрд грн *

* Сформовано на основі джерела [3]

Показник номінального зростання доходів за аналогічний період становив 5,4%, що свідчить про уповільнення динаміки зростання наповнюваності місцевих бюджетів, оскільки за період реалізації реформи децентралізації (з 2015 року) цей показник становив не менше 15%. В розрахунку на одного мешканця доходність місцевих бюджетах в середньому по Україні у 2020 році складала 7,3 тис грн. Однак, присутнім є високий рівень диференціації між окремими регіонами – у Києві це майже 15 тис грн на 1 мешканця, в Чернівецькій, Луганській та Закарпатській областях – в межах 4 тис грн [1].

Таблиця 1

Доходи місцевих бюджетів 2020 року порівняно з 2019 роком*

Назва доходу	Фактично надійшло у 2019 році (млрд грн)	% у заг. к-сті	Фактично надійшло у 2020 році (млрд грн)	% у заг. к-сті	Збільшення (+) / зменшення (-)
Усього доходів з урахуванням міжбюджетних транспортів	560,5	100,0	471,5	100,0	-89,0
В т.ч. без урахування міжбюджетних транспортів	300,2		311,3		11,1

Податок та збір на доходи фізичних осіб	165,5	29,5	177,8	37,7	12,3
Єдиний податок з фізичних осіб	25,0	4,5	27,6	5,9	2,6
Внутрішні податки на товари та послуги	13,7	2,4	15,5	3,3	1,8
Земельний податок з юридичних осіб	11,5	2,1	10,8	2,3	-0,7
Орендна плата з юридичних осіб	17,2	3,1	16,4	3,5	-0,8
Інші податки та збори	67,3	12,0	63,2	13,4	-4,1
Офіційні трансферти	260,3	46,4	160,2	34,0	-100,0

* Сформовано на основі джерел [2,4]

Незважаючи на помітні зміни в загальній дохідності бюджетів на місцях, основним бюджетоутворюючим податком залишається податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 177,8 млрд грн (37,7% від загального обсягу) (табл. 1), темпи приросту якого, за даними Міністерства фінансів, у 2020 році до 2019 року склали 7,5%. В той же час, показник невиконання за зазначений період склав 10,5% [1]. На другому місці, як і в минулому році, залишається єдиний податок та орендна плата – 27,6 млрд грн та 16,4 млрд грн відповідно (табл. 1). Найгірше виглядає ситуація зі сплатою податку на землю (10,8 млрд грн), приріст надходжень по якому складав 14,5%, що а 4% менше порівняно з минулим роком.

Подібна структура властива більшості бюджетів громад. Основна частка доходів належить саме ПДФО – в середньому це 61% від загальної суми доходів. Однак, існують громади, в яких цей показник значно вищий (понад 80%), або навпаки – набагато менший (ледь дотягує до 10–15%) [1]. Неспроможність платників сплачувати свої зобов'язання, викликана в першу чергу пандемією, може завдати серйозних проблем системі бюджетоутворення. Це може призвести як до зменшення бази оподаткування або її цілковитої втрати, так і до втрати платників податку.

Зменшення загальної суми надходжень у 2020 році відбулося за рахунок суттєвих змін у структурі трансфертів, що отримуються з державного бюджету. З одного боку, ситуація є об'єктивною враховуючи зміни державної політики у сфері фінансування державних програм соціального захисту щодо виплат (допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим, субсидій населенню), які вже не здійснюються на місяцях та переформатування видатків на охорону здоров'я у зв'язку зі створенням Національної служби здоров'я [3]. З іншого боку, скорочення на 100% фінансування інфраструктурної субвенції для громад та на 15% для соціально-економічного розвитку є свідченням «з'їдання» додаткових коштів пандемією COVID-19. Загалом у 2020 році до місцевих бюджетів у вигляді міжбюджетних трансфертів поступило 161,0 млрд грн (базова дотація – 13,3 млрд грн, освітня субвенція – 81,2 млрд грн, субвенція на будівництво й утримання доріг – 22,2 млрд грн). Також з Фонду боротьби з COVID-19 до місцевих бюджетів було направлено 4,7 млрд грн, 90,4% (4,3 млрд грн) з яких було повністю освоєно на місцях [2]: субвенція на кисень лікарям, субвенція на приймальні відділення закладів охорони здоров'я, субвенція на медобладнання. Не враховуючи нагальну необхідність в боротьбі з пандемією, тенденція щодо постійного збільшення числа субвенцій має негативний вплив на місцеві бюджети, які надходять з центру на місця (у 2020 році надійшло 53 субвенції, що на 11 од. більше, ніж у попередньому році) [2], оскільки це не тільки перешкоджає формуванню якісної й прогнозованої бюджетної політики, але й перешкоджає ефективному використанню коштів та функціонуванню громад на садах самостійності та самодостатності, що є основним принципом реформи децентралізації.

Таким чином, проведений аналіз місцевих бюджетів України показав помітні зміни у специфіці їх наповнення, викликані впливом пандемії COVID – 19, а саме: зниження загального обсягу надходжень за рахунок зміни структури міжбюджетних трансфертів з державного бюджету; уповільнення динаміки наповнюваності бюджетів, що поетапно збільшувалася у рамках реформи децентралізації, за рахунок введення карантинних заходів; диференціація надходжень до населення громад через недоліки системи фінансового вирівнювання бюджетів на місцях; залежність бюджетів від одного виду податку через зниження фінансової стабільності платників; постійне збільшення субвенцій, необхідних для боротьби з пандемією, що підвищують загальний рівень дотаційності бюджетів та знижують рівень їх автономії.

Враховуючи зазначене вище та затяжний характер пандемії COVID–19, уряду варто зробити переорієнтацію бюджетної системи на місцях за рахунок залучення додаткових ресурсів в оборот та перетворення їх в активи з урахуванням умов нової реальності.

Список використаних джерел:

1. Бюджети громад: як добитися ефективності: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy>
2. Видатки місцевих бюджетів у 2020 році впали на 15,6%. URL: <https://finbalance.com.ua/news/>
3. Возняк Г. Мінливість економіки в умовах пандемії: фінансово-економічні наслідки для країни та територіальних громад. URL: [https:// file:///C:/Users/User/Desktop/607-Article%20Text-872-1-10-20200927.pdf](https://file:///C:/Users/User/Desktop/607-Article%20Text-872-1-10-20200927.pdf)
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*Євгенія Палійчук, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Ярослав Місяйло, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Натлія Молнар, аспірантка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

РОЗВИТОК «ЗЕЛЕНОЇ» ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку економіки України підвищується рівень актуальності дослідження логістики, як одного з чинників збереження навколишнього середовища, який відповідає за постачання сировини на підприємство, рухом напівфабрикатів всередині підприємства, транспортування готової продукції на склади та доставку товарів покупцям. “Зеленою” називають логістику, що заснована на ресурсозберігаючих та екологічно безпечних процесах і технологіях.

Науковий напрям «Зелена логістика» (green logistics) виник нещодавно і стосується наукових досліджень в сфері логістики рециклінгу (logistics of recycling), а також управління зворотними ланцюгами поставок (Back Supply Chain Management (BSCM)) [1].

Одним із найбільш поширених і повних визначень «зеленої» логістики вчені визнали визначення, яке дано економістами Л.Янбо та Л.Сонгхьян, до зеленої логістики відносять новий науковий напрямок, який передбачає застосування прогресивних технологій логістики і сучасного обладнання з метою мінімізації забруднень і збільшення ефективності використання логістичних ресурсів [2].

Таке визначення зеленої логістики пов’язує воедино питання економічної ефективності виробничої діяльності і екологічної безпеки.

Інноваційні технології в сфері переробки та вторинного використання матеріалів, очищення стічних вод, енергозбереження, контролю над забрудненням повітряного

середовища, захисту навколишнього середовища, поновлюваних джерел енергії прийнято відносити до категорії «зелених».

Познякова О.В. у своїх дослідженнях наголошує на той факт, що «Зелена логістика націлена на оптимізацію усіх схем діяльності підприємства, проте найбільшої уваги заслуговує його транспортна складова, яка завдає значної шкоди навколишньому середовищу. Тож зелена логістика спрямована на зниження шкідливих викидів від діяльності цієї системи. В силу своєї специфіки роботи система транспортування залежить від транспортних засобів та шляхів доставки. Одним із шляхів зменшення шкідливих викидів є використання більш екологічних видів транспорту, таких як залізничний чи водний. В Україні існує високий потенціал до використання таких видів транспорту, адже у своєму розпорядженні країна має одну з найбільших по довжині залізничних мереж у Європі та досить широку мережу внутрішніх водних мереж з виходом до моря.» [3]

Розгляд методів стимулювання в «зеленій» логістиці та ключових переваг, які отримують компанії, що їх використовують, свідчить про їх цілеспрямовано іміджевий характер, при цьому на другий план відходять питання, пов'язані з підвищенням ефективності бізнес-процесів та скороченням витрат.

Таблиця 1.

Ключові стимули та переваги впровадження «зеленої» логістики для компаній [4,с.282]

Ключові стимули для впровадження «зеленої» логістики		
<i>Дуже важливі (60-70%)</i>	<i>Істотно важливі (38-55%)</i>	<i>Менш важливі (10-31%)</i>
<ul style="list-style-type: none"> - покращання зв'язків з громадськістю; - покращання відносин з клієнтами; - складова програми корпоративної відповідальності; - фінансова віддача від інвестицій; - державна підтримка 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності каналів постачання; - зниження ризиків; - бажання бути ідейним лідером у підтриманні сталого розвитку компанії; - отримання конкурентних переваг/диференціація компанії; - покращання відносин з інвесторами 	<ul style="list-style-type: none"> - оптимізація логістичних потоків; - покращання корпоративного іміджу; - задоволення потреб клієнтів; - розроблення альтернативної мережі; - відповідність чинним чи очікуваним нормативним вимогам
Скорочення логістичних і транспортних витрат (важливість коливається від 15% до 60%)		
Переваги, які отримують компанії від впровадження «зеленої» логістики		
<i>Дуже важливі (52-70%)</i>	<i>Істотно важливі (37-48%)</i>	<i>Менш важливі (9-35%)</i>
<ul style="list-style-type: none"> - покращання іміджу компанії; - задоволення потреб клієнтів; - отримання переваг порівняно з конкурентами; - скорочення загальних талогістичних витрат; <ul style="list-style-type: none"> - підвищення корпоративної соціальної відповідальності 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення прибутків; - отримання конкурентної переваги; - зменшення відходів/ покращання утилізації; <ul style="list-style-type: none"> - покращання інформованості про «зелені» канали постачання; - оптимізація логістичних потоків; - захоплення нових ринків; - підвищення використання вторинної сировини 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності використання пального; - оптимізація виробничих процесів; - скорочення виробничих витрат; - зниження використання токсичних матеріалів

Транспортна логістика завдає найбільшої шкоди навколишньому середовищу. Транспортна логістика – це система з організації доставки, а саме з перевезення будь-яких матеріальних предметів, товарів, речовин тощо, з однієї точки в іншу за оптимального маршруту. Україна має значний потенціал до використання менш шкідливих видів транспорту, адже на території України розташована одна з найдовших залізничних мереж у Європі, наявна широка мережа внутрішньоводних шляхів з виходом до моря. Але Україна є однією з найбільш екологічно забруднених країн світу. Низький рівень розвитку транспортної інфраструктури України, який спостерігається у всіх її складових елементах, стає значною перешкодою для використання більш екологічного транспорту. Ситуація ускладнюється недостатньою взаємодією між різними галузями транспортного сектору, низьким припливом інвестицій, застарілою українською системою регулювання та високим ступенем зносу основних фондів.

Список використаних джерел:

1. Мельникова Н.В., Янченко Н. В. Аналіз тлумачень та сутність зеленої логістики // Соціальна економіка, випуск 56, 2018.- с.183-189.
2. Janbo Li, Songxian Liu. The Forms of Ecological Logistics and Its Relationship Under the Globalization. Ecological Economy . 2008. No 4. P. 290–298.
3. Познякова О.В. Зелена логістика – електронний ресурс – режим доступу - <http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id-2666>
4. Н.О. Маргіта, У.З. Білоніжна. Сучасні тенденції впровадження «зеленої» логістики // Маркетинг і менеджмент інновацій - 2014.- №1.-с.279-286.

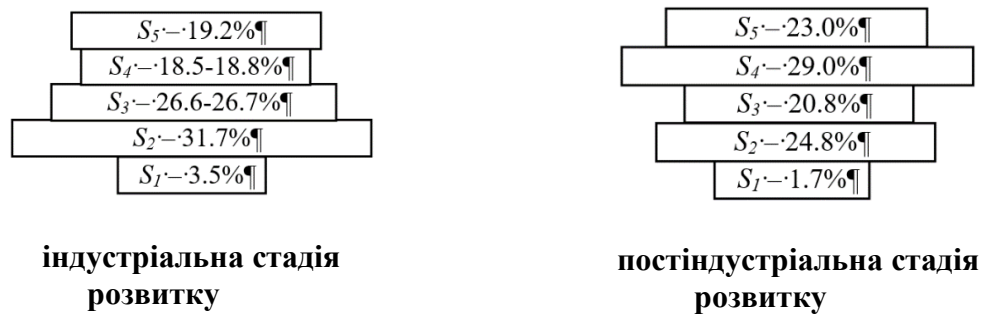
*Ольга Пирог, д.е.н., професор
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
Володимир Катан, к.фіз.-мат.н.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м.Дніпро, Україна*

ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СЕКТОРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Розвиток національного господарства України залежить від ефективності й оптимальності її структури за секторами, що визначається як порядок формування системи відносин між макроекономічними суб'єктами на основі максимального задоволення потреб суспільства за умови досягнення виробничої та розподільчої ефективності використання обмежених економічних ресурсів країни. За результатами здійсненого моделювання секторної моделі розвитку національного господарства України відповідно для індустріальної та постіндустріальної стадії [1, с. 11] можна формувати графічний вигляд оптимальної секторної моделі розвитку національного господарства України відповідно для кожної стадії (рис. 1).

Порівнюємо секторну модель розвитку національного господарства України у 2018 р. з «оптимальною» секторною моделлю для індустріальної та постіндустріальної стадій:

1) реальна модель частково відповідає «оптимальній» моделі для індустріальної стадії: питома вага третинного, четвертинного та п'ятерикового секторів відповідає прогнозним показникам, але первинний та вторинний сектори не відповідають. Однак, для врівноваження секторної моделі розвитку національного господарства України необхідно надати державну підтримку вторинного сектору, а саме видам переробної промисловості (високо- та середньотехнологічні виробництва).

Рис. 1. Графічний вигляд оптимальної секторної моделі розвитку національного господарства України*

Позначення: S₁ - первинний сектор; S₂ - вторинний сектор; S₃ - третинний сектор; S₄ - четвертинний сектор; S₅ - п'ятериковий сектор

* Складено авторами за результатами власних досліджень

Критичний стан промисловості України, на думку Мороза О.С. [2, с. 50], можна пояснити знаходженням її в стані кризи, пов'язаної як з погіршенням загальної економічної та політико-правової ситуації в країні, так і зі специфічними факторами, що впливають на посилення конкурентної боротьби як на внутрішньому ринку, так і погіршення умов доступу на зовнішні ринки, скорочення інвестицій і зниження фінансово-господарських результатів діяльності промислових підприємств, тощо. Стан промисловості України можна охарактеризувати як такий, де виробництво третього та четвертого технологічних укладів промисловості, основу яких складають металургійна, хімічна та окремі галузі машинобудування, а також паливно-енергетичний комплекс, є домінуючими. У той же високотехнологічні галузі п'ятого та шостого технологічних укладів, що базуються на розвитку електронної промисловості, обчислювальної, волоконно-оптичної техніки, програмного забезпечення, телекомунікації та інформаційних послуг, біотехнології, тощо складають незначну частку промислового виробництва країни, хоча саме галузі промисловості цих укладів мають найбільшу частку доданої вартості та рентабельності продукції (послуг / робіт). Сировинний ухил виробничої структури промисловості України, розрахований переважно на потреби експорту, робить промисловість і економіку в цілому надзвичайно залежними від кон'юнктури зовнішнього ринку, стримує розвиток внутрішнього ринку і звужує національні можливості щодо розвитку економіки та призводить до виснажливого та нерационального використання природних ресурсів, прогресу процесів забруднення і деградації довкілля;

2) для переведення реальної секторної моделі розвитку національного господарства України до рівня «оптимальної» моделі для постіндустріальної стадії необхідно формувати державну структурну політику, яка передбачатиме структурну трансформацію національного господарства України: часткове, поступове скорочення питомої ваги первинного сектору, нарощення питомої ваги високо- та середньотехнологічних виробництв вторинного сектору, четвертинного та п'ятерикового секторів, суттєве скорочення третинного сектору.

Отже, відхід секторної моделі розвитку національного господарства України з 2009 р. від індустріальної секторної моделі розвитку відбувся під негативним впливом зовнішніх чинників – світової фінансово-економічної кризи (2008-2009 рр.) та політичної нестабільності в Україні (з кінця 2013 р.).

Сучасний етап розвитку національного господарства України вимагає використовувати переваги ресурсного потенціалу на базі високотехнологічних видів економічної діяльності та інноваційного розвитку [3, с. 26].

Для подолання структурних диспропорцій в секторній моделі розвитку національного господарства України відповідно до вимог постіндустріального суспільства необхідно запроваджувати заходи, що запропоновані Жигінас В.В. [4, с. 10-11]:

1) послідовне оновлення технологій видів економічної діяльності та галузевої структури на основі імпортованих «зрілих» індустріальних технологій;

2) розвиток тих середньо- та високотехнологічних видів промислової діяльності, які мають вже сформовані конкурентні переваги на окремих сегментах внутрішнього та світового ринку;

3) ліквідація «критичних» відставань (особливо у технологічній структурі національного господарства) і формування заділів для рівноправної співпраці з постіндустріальними країнами у майбутньому.

Таким чином, трансформація України до нового постіндустріального суспільства передбачає скорочення частки первинного сектора у секторній моделі розвитку національного господарства. Але особливості сучасного розвитку національного господарства України змушують переглянути співвідношення секторів у секторній моделі розвитку національного господарства. Отже, для досягнення рівня економічного розвитку країн на індустріальній та постіндустріальній стадіях Україні потрібно трансформувати секторну модель шляхом нарощення питомої ваги вторинного (високо- та середньотехнологічні виробництва), четвертинного та п'ятерикового секторів при суттєвому скороченні третинного сектору.

Список використаних джерел:

1. Пирог О.В., Катан В.О. Секторна модель розвитку національного господарства України: оцінювання структурних змін. Сучасні підходи до соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку суб'єктів національного господарства: монографія. Дніпро: Пороги, 2020. 520 с. С. 5-16.

2. Мороз О.С. Промисловість України: характеристика, тенденції та проблеми розвитку. Менеджменту та підприємництва: тренди розвитку. 2019. № 1 (07). С. 45-53.

3. Прушківська Е.В. Сільське господарство як базова складова первинного сектора національної економіки. Агросвіт. 2013. № 13. С. 21-26.

4. Жигінас В.В. Модель структурної адаптації економіки України в сучасних умовах. Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. 2009. Вип. 368-369. С. 19-22.

*Ольга Сич, к.е.н., доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ МІСТ

Багатьом постпромисловим територіям українських міст притаманні явища деградації частини будівель, високий ступінь зносу технічної інфраструктури, вони характеризуються відсутністю належного транспортного зв'язку, концентрацією негативних соціальних явищ. Це призводить до зниження привабливості території як в очах їх жителів, так і потенційних інвесторів – як результат – економічна криза та скорочення чисельності населення. З цієї причини одним з найважливіших завдань стратегічного планування розвитку територій повинна стати ревіталізація. Мова йде про систему заходів, покликаних відродити та забезпечити сталий розвиток територій, які втратили свої суспільні чи господарські функції[1].

Цілями державної політики та стратегії ревіталізації має бути створення сприятливих умов та стимулювання розвитку міст до досягнення ними цілей сталого розвитку. Таким чином, цілі ревіталізації можуть бути сформульовані в таких сферах:

- *суспільні* – це освіта, рівні можливості розвитку молодих людей, доступу до навчання, подолання безробіття;
- *культура* – охорона, збереження та нові способи використання об'єктів історичної, культурної, промислової спадщини;
- *економічною* ціллю може бути активізація розвитку бізнесу;
- *технічною* ціллю є перебудова чинних інфраструктурних об'єктів;
- *урбаністичною* – розвиток публічних просторів, їх створення та перетворення;
- *екологічна* ціль – збереження зелених насаджень, ландшафтних парків та елементів природного середовища в межах міста.

Принципи реалізації політики ревіталізації на державному рівні мають бути наступними: *спільність* – кожна нова політика дотримується цілей сталого розвитку міста і взаємодіє з попередніми політиками; *ефективність* – раціональне та підконтрольне використання ресурсів програми; *транспарентність*, а саме прозорість усіх процедур, що відбуваються в межах реалізації програми – інформування, прийняття рішень і фінансування; *адаптивність* – зручність у використанні, тобто програма ревіталізації повинна бути якомога простішою, зрозумілою і такою, що здатна пристосовуватися та є легкою в управлінні.

Обмеженнями політики ревіталізації, з одного боку, є можливості держави, її інституційні, фінансові, правові можливості, з іншого боку, це ті обсяги та глибина деградації, кризових явищ, які були виявлені на об'єкті ревіталізації. В той самий час місто може прагнути до вдосконалення, відродження та оновлення свого середовища в напрямку до ідеального міста – міста європейського зразка.

Прикладом слугують міста Європейського Союзу, зокрема Польщі [2], де реалізація державної політики у сфері ревіталізації передбачає наступні елементи:

- ідентифікація потреби в ревіталізації;
- політична воля до ревіталізації;
- створення робочого документу і політичної та інформаційної кампанії задля впровадження нових розв'язків і ревіталізаційних заходів;
- створення моделі ревіталізації та її інструментарію;
- здійснення заходів з впровадження ревіталізації;
- моніторинг;
- узагальнення результатів та висновків;
- внесення нових ідей та пропозицій.

Детермінантою ефективності політики у сфері ревіталізації є акцептація суспільства, тобто наскільки суспільство розуміє та приймає проведену державою політику. Наступний елемент - це існування певного рівня суспільного капіталу, ресурсів, які будуть залучені у ревіталізаційних процесах. Важливим елементом є сформоване громадянське суспільство, яке демонструє активну позицію щодо процесів ревіталізації у місті. І останній, але не менш важливий елемент, - це формування ринку послуг з управління проектами ревіталізації, поява практиків, операторів ревіталізації, що, спираючись на досвід, можуть ефективно здійснювати відповідні заходи у різних містах та регіонах.

Список використаних джерел:

1. Сич О.А. Роль місцевого самоврядування в процесі ревіталізації постпромислових територій / О. А. Сич // Матеріали круглого столу «Інституційний розвиток системи публічного управління та адміністрування»: збірник тез доповідей. - Львів : Видавництво Львівської політехніки. - 2017. - С.58-61.

2. 2014-2020 JESSICA. Evaluation Study for Nine Polish Regions. Final Report Part II // European Investment Bank, 30 April 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eib.org/attachments/documents/jessica_evaluation_study_for_nine_regions_part2_en.pdf

СЕКЦІЯ 2
РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Volodymyr Kubiniy, PhD, associated professor
Viktoria Marhitich, tutor
Tamila Kosovilka, PhD student
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

INNOVATIVE AND ABSORPTION CAPACITY OF THE REGIONAL COMPETITIVE ECONOMY

Building of regional competitive advantages requires strengthening the creative and innovative potential [1], [2] as a condition for the viability and effective functioning of the territorial community, a high quality of life and an appropriate level of education of human resources.

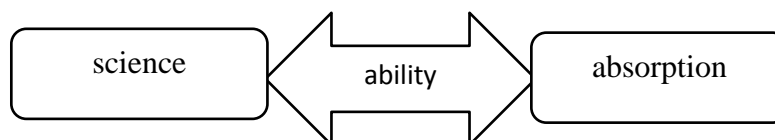
Creative and innovative potential gives additional possibility to the regional marketing [4] as a promotional system of the territorial intentional [3] economy, economy of knowledge.

Modern domestic and foreign researchers in the sphere of national and regional innovative development identify two ways to strengthen the innovation potential and ensure the technological level of the country or region, necessary for its active participation in the international division of labor and ensuring competitive advantage.

First of all, it is a way of innovative breakthrough, which involves the formation and active use of basic science, which provides the opportunity to create radical innovations.

The second is the way of "effective borrowing" or import of innovations, which is not only more economical, but also in terms of the innovation process involves less time, which also increases the effect of efficiency. The second way is chosen not only by countries with low or insufficiently high level of economic development. This path was chosen by Japan and proved its feasibility.

When building an innovation system, it is recommended to take into account the absorption and innovation (science) capacity of the country or region (fig 1).

Fig. 1. Two kinds of innovative development ability of the region*

* Created by authors

Innovation opportunities represent the potential for generating new ideas that can transform into specific consumer goods. It is the practical relevance of ideas that allows regional or national innovation systems to be efficient and productive.

The innovative ability of a region determines its ability as a political and economic organism to produce and bring to commercial use the flow of new technologies over a long period of time. It is high level of uncertainty and need the following possible recommendations:

1. The risk of innovation is the highest compared to other types of economic activity. This necessitates the use of the following mechanisms:

- in the field of innovation system management:

A) the formation of management bodies of the innovation system, whose activities are aimed at determining the riskiness of innovation projects and the formation of a package of state guarantees for investors;

B) the creation of management bodies, whose function is controlling, which involves a strategic analysis of innovative potential and real opportunities and planning of innovation prospects. Here the greatest emphasis should be placed on Foresight methods and indicative planning, which will ensure the adequacy and reality of innovative targeted programs;

C) activation of regulatory mechanisms that contribute to the cluster architecture of the innovation system, provide integration processes between the scientific sector, development and production;

D) to create a subsystem of national marketing, which will promote the image of Ukraine for investors in the field of innovation. Ensure the creation and coordination of regional marketing subsystems, which will strengthen the subsystem of national marketing.

- In the series of infrastructure of the national innovation system:

A) to expand ties with scientific organizations and innovative companies of Western countries both at the level of the national system and at the level of its elements. For example, to intensify cooperation between Ukrainian universities and their possible foreign partners, between leading domestic companies and their Western counterparts;

B) to make more active use of opportunities for cross-border innovation cooperation, which are due to the presence of borders with both the European Union and Russia. Specific mechanisms can be cross-border clusters, grant levers for innovation through the exchange of technical information, the creation of joint ventures, etc. ;

C) to restructure the system of higher education to train specialists who are able not only to work with new production technologies, but also to use modern innovative management techniques. Creativity, the ability to make adequate to a variety of conditions management decisions, to have methods of strategic analysis - these features should be included in the range of professional qualities of high school graduates. The country's innovation system will function successfully provided that a system of continuous professional development is created, which provides not only support for the professional level, but also the diffusion of new knowledge;

D) using organizational, economic and marketing mechanisms to create attractive conditions for attracting to the economic space of the country Western companies working in the field of innovative technologies.

Absorption capacity - is the ability to determine the value of new external information, assimilate it and use it for commercial purposes, which together shows the country's ability to borrow technology.

Absorption capacity involves:

- import of new equipment and technologies, purchase of licenses and tariff policy;
- regulation of foreign direct investment in the domestic economy, the rules for establishing joint ventures;
- mastering new methods of organization of production as a result of participation in competition in world markets;
- interaction with foreign specialists in the process of study or internship abroad, joint research, invitation of foreign scientists and teachers to study in the country;
- preventing the outflow of highly qualified specialists and encouraging the return to the country of persons trained abroad;
- policy of direct support to the plaintiff;
- stimulating the development of research departments in large companies.

The model of regional development influences on the regional innovation system, which can include: 1. Management. 2. Subsystem of education and researches / information support (for absorption model). 3. Subsystem of transfer. 4. Production subsystem.

References:

1. Kubiniy N., Marhitich V., Kosovilka T. Modern Content of Strategic Regional Development Potential. Economics and Business. 1, 2020. URL:

<http://eb.tsu.ge/?cat=nomer&leng=eng&adgi=945&title=Modern%20Content%20of%20Strategic%20Regional%20Development%20Potential>

2. Kubiniy V., Marhitich V., Kosovilka T. Potential of strategic development of regional economy. Challenges of globalization in economics and business: 4 International scientific conference, 1-2 October 2019. Tbilisi. P. 237-242. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/26684>

3. Кубиний Н. Інтенціональна економіка і її кредо. Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом. Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (17-18 квітня 2019 р.).-Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. С. 273-275.

4. Мікловда В. П, Кубиній Н.Ю., Шандов Ф.Ф., та ін. Маркетинговий потенціал регіону : проблеми та шляхи їх подолання: монографія Ужгород : Ліра, 2009. 208 с.

*Svitlana Slava, PhD, Professor,
Vitalia Chynyak, PhD student*

Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

ECONOMETRIC MEASURING OF RELATIONSHIP BETWEEN CREATIVE&CULTURAL AND ECONOMIC PARAMETERS IN UKRAINIAN REGIONS

Creative & cultural sectors got special attention during the past decades, when some countries (Australia (1994), UK (1998, 2001) [1] after decades of previous study of the concept, expressed governmental attention to this area as a part of economic development. With involvement of new technologies, the sectors started growing rapidly, attracting attention from international organizations (UNDP/UNCTAD) [2], [3] in order to develop rules for unified measuring, developing and financing the sectors. As a result, despite the fact that this is a relatively “young” research stream, nowadays there is a lot of evidence to prove the importance and potential of the creative & cultural sectors for society and economy.

At the same time, in many countries, as well in Ukraine, the actual structuring of creative & cultural economy, its types and industries, had not been sufficiently investigated and [4], [5], [6], their separate statistics do not exist in a broad format; thus, a further generalisation of the sectors’ activities for the wider public is not provided.

In this context, it is especially important to understand not only the factors of growth of the creative and cultural sector (size and structure), but also their side impact on the development of the economy as a whole, which is defined as the main purpose of this article.

Methodology. In our paper we used several groups of indicators to measure relations between selected “creative” & cultural parameters and economic output indicators. For this purpose we used correlation and regression analysis, and regional clustering. We worked with certain assumptions for the formulation of the terms “creativity” in the context of this paper and percept it as a set of indicators of intellectual property (including numbers of applications for inventions, utility model applications (from national applicants) and publishing production (number of publications)). The indicators of culture cover a number of cultural objects (museums, theatres, clubs, libraries, and differentiated types of memorials and monuments) and festivals. And lastly, the economic parameters include GRP (gross regional product), number of tourists, number of employees, FDI, innovations, and the number of enterprises; all indicators are collected on the regional base.

At the first steps of analysis we provided the necessary pre-analysis (assessment of asymmetry and normality, data transformations (they appeared to be necessary after step1st), correlation analysis).

Recent trends in the studied sectors in Ukraine. In this part it was proved with structural analysis that cultural heritage objects and activities are not distributed equally from region to

region. There are certain leaders in cultural activities, among them Kyiv, Dnieper, Kharkiv, Lviv and Odessa. It was discovered that the cultural centres are also leaders in economic activities and especially in innovative outputs. Such coincidence in dynamics provides good reasons for deeper investigation of the relations between culture, creativity and a whole economy. However, we should notice that there are also regions with good economic production, but with a lower level of cultural intensity.

The dependencies between culture, creativity and economy. The correlation between the number of enterprises, from one side, and cultural & creativity indicators, from another, revealed deep links between enterprise locations and the intensity of creative activities. The highest level of link density was observed for all types of enterprises and applications for inventions, theatres and festivals. Very similar results were obtained for investments (FDI and domestic ones) and HR. It is interesting and quite logic that the number of students correlated well with all types of intellectual property, but mostly with publishing production intensity. It should be also noticed that all static cultural objects (as museums and monuments) have a much lower density of correlation with all the analyzed groups of indicators.

At the next step, the respective regression functions were developed, revealing links between analyzed indicators. Then they were used for selecting parameters for regional clustering.

The most practical results are got at the phase of clustering, which along with main tasks exposed a visible difference between groupings using gross and per capita indicators (Table 1)

Table 1

Regional clustering based on creativity & cultural and economic parameters, Ukraine

K-clusters	1	2	3	4
Total gross indicators (set G6*):				
NR _{ECC} **	2;5;6;8;10;13;17;18; 21; 22;24	11;16;20;23	3;7;9;12;14;1 9	1;4;1 5
Sum CC _{abs} ****	2,5492	1,7135	4,8264	3,715 3
Per capita indicators (set C6):				
NR _{ECC}	1;15;18	2;5;6;8;10;16;17;20;21; 22;23;24	3;7;9;12;13;1 4;19	4;11
Sum CC _{p-c} *****	3,3750	2,6788	4,2054	1,645 8

Source: developed by Svitlana Slava, using SPSS calculations, data 2016-2018

* G6 and C6: GRP; FDI; number of applications for inventions; number of applications for utility models; number of museums; number of theatres and respective indicators per capita;

*- NR_{ECC} – number of clustered regions: 1- Vinnytsia, 2 -Volyn, 3- Dnipro, 4- Donetsk; 5 - Zhytomyr; 6 - Transcarpathia; 7 - Zaporizhzhya; 8 – I.Frankivsk; 9 – Kyiv (region); 10 - Kropyvnytsky; 11 - Luhansk; 12 - Lviv; 13 - Mykolayiv; 14 - Odessa; 15 - Poltava; 16 - Rivne; 17 - Sumy; 18 - Ternopil; 19 - Kharkiv; 20 - Kherson; 21 - Khmelnytsky; 22 - Cherkasy; 23 - Chernivtsi; 24 - Chernihiv; 25 – Kyiv (city).

** Sum CC_{abs} - sum of cluster centers' values for absolute values of six economic, creativity and culture indicators;

*** Sum CC_{p-c} - sum of cluster center values of six economic, creativity and culture indicators per capita;

Conclusions. The presented research revealed that most literature pays attention to the direct contribution of cultural and creative industries to the economy as a whole. Although it is growing in developed countries, it is still far from reaching the large portion of the economy in Ukraine, and it is hardly possible to be measured correctly due to existing methodology of generalization in statistical accounting.

At the same time it is possible to measure the relative economic impact of culture and creative activities, which indirectly stimulate better economic results through forming better sites with higher attraction for investments, tourists and students, better locations for enterprises and places to live for their employees.

The research results proved high correlation density between, from one side, the number of different types and size enterprises, investments (both FDI and domestic ones), employees, students, tourists and, from the other side, creativity indicators (intellectual property), also some cultural objects, especially theatres and festivals. The selection of parameters using correlational density worked well at forming regression functions. The number of enterprises was the champion in regression links with other indicators, also it was just one with sigma level at 0,05 among all indicators in the regression equations.

Clustering results defined that Kyiv is a single-unit leader among other regions in almost all aspects considered: creativity, culture and economy. It was found out that per capita indicators give interesting insights in terms of possible regional grouping. In this case, Donetsk and Luhansk regions (territories with war conflicts) were grouped together taking the last position in k-centers sum; but in gross indicators' set Donetsk, for example, took jointly with some other regions even the second position.

In terms of the future research it is worth to pay attention to some other sets of indicators and to design the final regional grouping with respective policy recommendations. Conclusions about per capita indicators could be useful to consider at the process of defining smart specializations sectors, of course, taking into account the relevant to the purpose sets of indicators.

References:

1. UK Government's Department for Culture, Media and Sport, Creative Industries Mapping Document. - London, 1998. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-1998>
2. Measuring the economic contribution of cultural industries: A review and assessment of current methodological approaches // UNESCO, 2009. – [Electronic resource]. <http://www.uis.unesco.org/culture/Documents/FCS-handbook-1-economic-contribution-culture-en-web.pdf>
3. Farinha C. Developing cultural and creative industries in Ukraine, Culture & Creativity. EU Eastern Partnership Program. 2017. -54 с. [Electronic resource]: <https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/171205%20Creative%20Industries%20Report%20for%20Ukraine.pdf>
4. Вахович І.М. Розвиток креативних індустрій: регіональний вимір: монографія / І.М. Вахович, О.М. Чуль. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 288 с.
5. Скавронська І.В. Тенденції розвитку креативних індустрій в країнах ЄС / Скавронська І.В., Гончарук А.О. / Young Scientist. – 2016. – № 4 (31). – С.201-204.
6. Сотнікова Ю.В. Креативна економіка в Україні: реальність чи перспектива? / Сотнікова Ю.В. // Інфраструктура ринку. – 2017. – № 3. – С. 123-127.

*Tsira Tsetskhladze, Assistant Professor
Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Nino Khakhubia, Associate Professor
Grigol Robakidze University, Batumi, Georgia
Levan Tsetskhladze, PHD student of International Business
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Batumi, Georgia*

ADJARA AS AN IMPORTANT DESTINATION FOR RECREATIONAL TOURISM

Annotation

In the article Adjara As An Important Destination For Recreational Tourism is discussed the recreational opportunities for tourism development in Georgia, mainly in Adjara Autonomous Republic. Both tourist and recreational resources and values are underlined that enables Adjara Autonomous Republic to be considered as one of the largest recreational regions in the country.

The article focuses on the analysis of the necessary motivating factors that will be an incentive in Adjara, especially in the long run, for the development of recreational tourism in various forms, after the pandemic. Activating the demand for curing, sports-recreational and cultural-cognitive tourism destinations from the recreationists is an important future task to overcome the pandemic.

Adapting to pandemic regulations and tackling other socio-economic or demographic problems in the country requires a series of complex measures through joint efforts by state regulatory policy and the private sector.

It is in this direction that some of the main findings of the tourism and recreational tourism in particular, are considered in the given article, as an important tool for the development of the region and subduing the crisis.

Adjara As An Important Destination For Recreational Tourism

Tourism represents one of the main drivers for the Georgian economy and not only. Economic indicators are one of the major tools for interpreting the improvement of the local population's social conditions and every life quality employed in tourism. The diversity of the natural resources and recreational potential is characteristic for every region and geographic zone of the country and the distinguishing climatic features enable us to develop different types of resorts, for instance, the balneological resorts due to their unique values. For the last 30 years, tourism development has been the economic priority of the region. Adjara as a tourism region has made a step forward to position itself strategically, both on the international and domestic tourism market. So, despite the last year's pandemic, Adjara has been at the Centre of attention through creating diversified recreational routes. The diversity of the tourist-recreational resources allows us to enter the tourism market with innovative routes. The following factors can increase the demand on both the international and domestic market:

1. Adjara has the irreplaceable value of tourism-recreational significance - the combination of both mountain and sea;
2. Adjara has the recreational resources to be used for curing, sport and cultural-cognitive purposes.

The pandemic had caused serious physical and moral problems worldwide and its population has faced adversities that are difficult to recover from. It is still under question what are or will be the effects of the COVID 19 for the respiratory system of people around the world and hence, we conclude that recreational tourism and demand for recreational resources will highly increase in the post-pandemic reality as curing, rehabilitation or healing needs will be common for the

majority of the consumers. We must underline that every visitor's priority will be recreational tourism as it helps to overcome the physical, moral or mental stress caused by the pandemic;

3. Adjara combines significant recreational spots like Batumi, Kobuleti, Beshumi, Makhinjauri, upper mountainous Adjara and protected areas. Though this list is not complete and there is a wider choice of tourist routes to be offered to the recreational tourism consumers;

4. The abundance of flora and multifariousness of fauna of the Adjara region is an important way to develop eco-tourism and offer to recreational travellers;

5. The development of recreational tourism is highly important for the population of the mountainous municipalities, whether Kobuleti, Keda, Shuakevi or Khulo;

The social-economic difficulties of the mountainous regions that are expressed in critical unemployment, low income, non-existence of the market for the locally produced products, socially disadvantaged population leaving the countryside and moving to towns for survival lead to another major problem as the sign of destruction and ageing of empty villages.

Of course, the above is an incomplete list of problems, in the solution of which tourism has made a significant contribution, and this can be seen very well in various statistics from the pre-pandemic period. The global pandemic had an eminent impact on the worldwide economy in 2020 and Georgia was no exception, GDP per capita shows the figures in quarters:

Table 1

GDP per capita

Year	2017	2018	2019	1-2020	2-2020	3-2020	4-2020	2020
GDP growth %	4.8	4.8	5.0	2.3	-13.2	-5.6	-6.8	6.2

Source: National Statistics Office of Georgia 2021

The unemployment rate of 18.5% and the inflation rate of 7.2% indicate the scale of the global problem that we are facing and underline the importance of setting the right goals and creating efficient and complex strategies for the development of the fields of economy aimed to adapt to the regulations of the pandemic. Nowadays Georgia is working out the complex for the socio-economic recovery and economic growth program which implies:

- Improving the ecological condition of the areas by using the funds that will be directed towards the ecological usage of industrial production;
- Raising the welfare of the population at the expense of raising wages and providing social security for pensioners and many other underprivileged groups;
- Improving the health care system and taking preventive measures against the identified diseases;
- Involvement of resort-healing, tourist and sports organizations in a unified system of social guarantees and social protection;
- Strengthening regional structures through carrying out health development and sports-recreational activities under the auspices of tourism.

In a social sense, we can find a direct connection between the population and the conditions for maintaining their health. As we can see, here we are talking about the need to develop tourism as a special area of activity that can contribute to health care and solving other socio-economic problems. At the initial stage, there may not even be a direct link between the development of tourism and the development of new places. However, if we rely on the legal right of people to rest and paid leave, migrants are a permanent complement to the country's demographic fund.

Raising the general level of welfare of the population, filling the economically active part of the population with migrants from other countries and other factors, can be considered as an indicator of increasing involvement of the population in tourism. A relatively well-off layer of the population, the so-called "middle class", can be considered as potential participants in tourism. The potential base for the formation of the middle class in Georgia is large, but the main obstacle is the low income of the population, the crisis of economic sectors and regions. Tourism is a very suitable field for expanding the formation of the middle class and the use of tourism services in Georgia. One of the trends in tourism development is the increase in the number of tourists (before the pandemic at the expense of older people). Adapting to pandemic regulations and tackling other socio-economic or demographic problems in the country requires a series of complex measures through joint efforts by state regulatory policy and the private sector. In this regard, tourism and recreational tourism, in particular, is a wonderful way to develop our region, to bring the population out of the crisis. Our resource potential is a good opportunity to get the following positive trends:

First, the tourism business should return to its main purpose to meet the needs of customers with the desired quality service at an appropriate price;

Second, recreational tourism will be a good opportunity for the local population to overcome several accumulated problems, such as unemployment - by job creation, creation of income, purchasing power, the market for local products, as well as the high involvement of local people in the process of receiving and hosting visitors;

Third, recreational tourism, at the expense of the diversity of resources, will be an important tourist driver and, among other destinations, Adjara will be able to regain its place on the international tourism market. By observing the necessary regulations and creating a safe tourist environment, we will be able to receive foreign visitors again.

The tourism and hospitality industry of the Autonomous Republic of Adjara, with its values, the support of the state in the post-pandemic stage and the joint action of private business representatives, as well as the high involvement of the population, will achieve the necessary development tendency to overcome the difficulties caused by the pandemic and improve economic, financial, socio-demographic, psychological indicators of the country as a whole. Mental, psychological and physical fatigue in addition to the health problems, require complex work with the population to regain confidence in the tourism and hospitality industry, to be willing to engage in the process and consider leisure, recreation and recovery as necessary activities. An important issue for locals, especially in the coastal region as well as in mountain resorts, is to subconsciously prepare for what benefits visitors (internal or external) can bring to improve their socio-economic life. It is also important for the state to take several promotional measures in terms of active involvement of the population with the private sector, to promote the introduction of new projects by providing innovative tourism products saturated with new approaches and innovative services.

In our humble opinion, promotional measures should include the adjustment of both financial and other regulatory environmental factors to the tourism business (legal, social, economic or technological). We can say with confidence that by prioritizing recreational tourism in the wake of the creation of a "new" tourism and hospitality industry and through our recreational resources and their potential, there will be "great tourism" again, on which we will rely as one of the fields of the economy with big benefits and high rentability.

References:

- Ts. Tsetskhladze, M. Gogelia, "The Impact of Modern Demographic Trends on Tourism"; Journal "Social Economy", April 2020;
- <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>
- <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/26/samomkhmareblo-fasebis-indeksi-inflatsia>

Вікторія Варга, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Кубіній Н.Ю., к.е.н, професор

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ Й ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Регіональна економічна політика є пріоритетною складовою в загальнодержавному плануванні, що спрямована на прерогативу розвитку регіону. Комплекс дій зосереджується таким чином, щоб допомога державної політики стимулювала й формувала конкурентоспроможність регіону.

Проте швидкі економічні дії, які відбуваються через глобалізацію ринку, нав'язують регіонам новітні вимоги для створення сучасної матриці розвитку. Виникнення конкуренції є тим поштовхом, який трансформує нові й адаптує всі наявні важелі стимулюючих умов не тільки для створення, але також й ефективного ведення бізнесу. Адже, слід зауважити, що розвиток й піднесення регіону, напряду залежить від конкурентоспроможності територіальних підприємств.

Зазначимо, що конкурентних переваг регіон, а також підприємство набуває завдяки впливу наявних потенціалів.

Закарпатські науковці відмічають, що «проблема вибору шляху регіонального розвитку в сучасних умовах безпосередньо пов'язана з потенціалом стратегічних перетворень регіональної економіки. Явні та латентні компоненти потенціалу розвитку породжують стратегічні перетворення, визначають можливі вектори розвитку. Відсутність потенціалу розвитку може слугувати прихованою основою для майбутніх стратегічних невдач, втрати часу, ресурсів та перспектив» [3].

«У зв'язку з цим потенціал регіональної економіки як сукупність очевидних та прихованих можливостей для розвитку територіальної системи стає об'єктом стратегічного призначення, незалежним актором у формуванні стратегічних конкурентних переваг» [4, с. 237].

Для отримання очікуваного результату необхідно раціонально поєднати й використати не тільки фактори, але також методи й принципи, при цьому врахувати можливі ризики й загрози.

Зокрема В. Нижник вважає, що основними принципами розміщення територіальних підприємств є:

- принцип оптимальності розміщення виробництва
- отримання оптимальних результатів при мінімальних витратах;
- принцип раціонального розміщення виробництва – наближення до матеріальних, трудових ресурсів;
- принцип пропорційності і збалансованості між виробничими потужностями, обсягом виробництва та наявністю сировинних енергетичних, водних, земельних, трудових, фінансових ресурсів;
- принцип комплексного розміщення виробництва, що полягає у комплексному використанні природних ресурсів;
- принцип розміщення підприємств згідно з раціональними формами суспільної організації виробництва;
- принцип збереження екологічної рівноваги – найголовнішого екологічного імперативу;
- принцип обмеженого централізму – органічного поєднання стратегічних інтересів країни з інтересами регіонів;

- принцип урахування міжнародного територіального поділу праці – країна повинна розвивати те виробництво, для якого вона має найкращі умови і продукція якого користується найбільшим попитом на світовому ринку [2, с.9-10].

Отже, слід відмітити, що для отримання й досягнення сприятливих наслідків, необхідно застосовувати системний підхід.

Зокрема О. М. Ложачевська, вважає, що системний підхід спрямовано на вирішення «завдання регіонального розвитку: створення найбільш сприятливих умов соціального розвитку регіону, створення робочих місць, підвищення зайнятості населення; забезпечення раціонального співвідношення розвитку виробничої і невиробничої сфери, соціальної і виробничої інфраструктури; розумного використання природно-економічного потенціалу регіону, збереження природного середовища та поліпшення його стану; забезпечення сприятливих умов для розвитку та зростання ринкових позицій; формування внутрішньо-регіональної структури виробництва та розміщення продуктивних сил; підтримка малого бізнесу, а також тих секторів економіки, які дуже необхідні для забезпечення життєвого рівня населення, але не спроможні забезпечити себе фінансовими ресурсами; стабільне забезпечення регіону необхідною продукцією та послугами; неупинне підвищення фінансового стану регіону» [1, с.163].

Відзначимо, саме розвиток регіону напряму залежить від його фінансового стану, на цей чинник неабиякий вплив відіграють територіальні підприємства. Також слід зазначити, що при зменшенні виробництва, або, взагалі, закритті суб'єкта господарювання відбувається спад інвестиційної діяльності в регіон: Вагомим є й те, що значно зменшуються видатки на такий важливий напрям, як соціальний сектор.

Таким чином, можемо відзначити, що розвиток економічного стану регіону, значною мірою залежить від діяльності територіальних підприємств, а також від їх кількості. Доцільним буде відмітити, що тісна співпраця між ними започаткують вагомими чинниками, які гарантують набуття й створення конкурентних переваг. Та доцільно відмітити, що ця співпраця гарантує такі компоненти, які забезпечать значне покращення в таких напрямках як: соціальні, культурні, інвестиційні, освітні, інноваційні й економічні спектри. Слід відмітити, що покращиться рівень життя місцевого населення, а, як наслідок: зменшення безробіття, збільшення купівельної спроможності населення; розвиток культурної сфери; збільшення демографічних показників, а найвагоміше те, що зростуть фактичні доходи населення.

Список використаних джерел:

1. Ложачевська О. М. Стратегічне управління організаційним розвитком регіону / О. М. Ложачевська // Наукові праці ОНАЗ ім. О. С. Попова. – 2003. – №1. – С. 162 – 164.
2. Нижник В. М. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Навчальний посібник. – 2-ге вид. – Хмельницький: ХНУ, 2006. – 321 с.
3. Kubiniy N., Marhitich V., Kosovilka T. (2020). Modern Content of Strategic Regional Development Potential. Economics and Business, 1. URL: <http://eb.tsu.ge/?cat=nomer&leng=eng&adgi=945&title=Modern%20Content%20of%20Strategic%20Regional%20Development%20Potential> (дата звернення 23.03.2021) [in Georgia]
4. Kubiniy N., Marhitich V., Kosovilka T.(2019) Potential of strategic development of regional economy. Challaenges in Globalizationn in Economic and Business. Proceedings of the 4th International Scientific Conference. – Tbilisi University. – 1-2 November, - p. 237-242. [in Georgia]

*Наталія Кубіній, к.е.н., професор,
Ірина Чекан, аспірантка
Павло Тізеш, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

КУЛЬТУРА ЯК ЕКОНОМІЧНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Ускладнення економічних відносин та посилення конкурентної боротьби за ресурси, що спостерігається останнім часом, вимагає від науковців обґрунтування нових теоретико-методичних підходів до пошуку можливостей використання нетрадиційних локальних та регіональних можливостей за наступними причинами:

1. Місцеві ресурси в наслідок самої суті є фактором, що відрізняє даний регіон від інших та розширює номенклатуру ресурсної лінійки регіональної економіки.

2. Широкий видовий діапазон ресурсів збільшує можливості впровадження регіональної стратегії диверсифікації, яка крім інших авантажів знижує ступінь ризикованості функціонування регіонального бізнесу.

3. Територіальні ресурсні особливості підкреслюють унікальність регіону, що створює додаткову конкурентну перевагу у економічному сперечанні з іншими регіональними системами.

4. Регіональний ресурсний потенціал в його нетрадиційному наповненні виступає основою розвитку інноваційної діяльності, яка, в свою чергу, формує радикальні конкурентні переваги.

Серед ресурсів, які мають великі економічні перспективи, відділяємо культуру, яка традиційно розглядається як сукупність матеріальних об'єктів та нематеріальних елементів, побудованих впродовж певного історичного періоду та відображають світогляд, освіченість, стратегічну спрямованість, унікальність населення даної території.

Нематеріальна частина культури території є відображенням історичної долі народу, його креативного потенціалу, інститутів, які можуть бути передані наступним генераціям. Серед широкого кола нематеріальних складових культури в даному дослідженні виділено цінності, які за думкою О. Підлужної, визначені як «соціально прийняті та розділені більшістю людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтична любов, дружба та інше» [2].

Другим ракурсом на культуру є матеріальний, в межах якого «матеріальна культура виникає на ґрунті матеріальної діяльності та характеризує цю діяльність з погляду її впливу на розвиток людини» [3].

Вказані підходи певною мірою обмежують функції культури в сучасному світі.

Культуру ми пропонуємо також розглядати як:

а) процес, в тому числі процес «культивування» стратегічних намірів населення досягати певних цілей,

б) фактор майбутніх соціально-економічних здвигів (рис 1).

Культура як процес – це сукупність дій, пройдених протягом певного періоду і спрямованих на розвиток людства, нації, регіону, окремого суб'єкта, що відображають внутрішні регіональні здатності та можливості даного соціуму зберегти минулі здобутки та створювати нові. Культура як процес дозволяє виявити тренди розвитку регіонального суспільства та економіки, стратегічні наміри регіонального менеджменту та застосувати систему процесного управління.

Як фактор розвитку культура містить потенціал, певний заряд, сила якого дозволяє досягти певної поточної або стратегічної мети таким чином, якій створює унікальні конкурентні переваги. Культура як ресурс в її універсальному вигляді надихає на подальший розвиток, на креатив, активізацію творчого потенціалу.

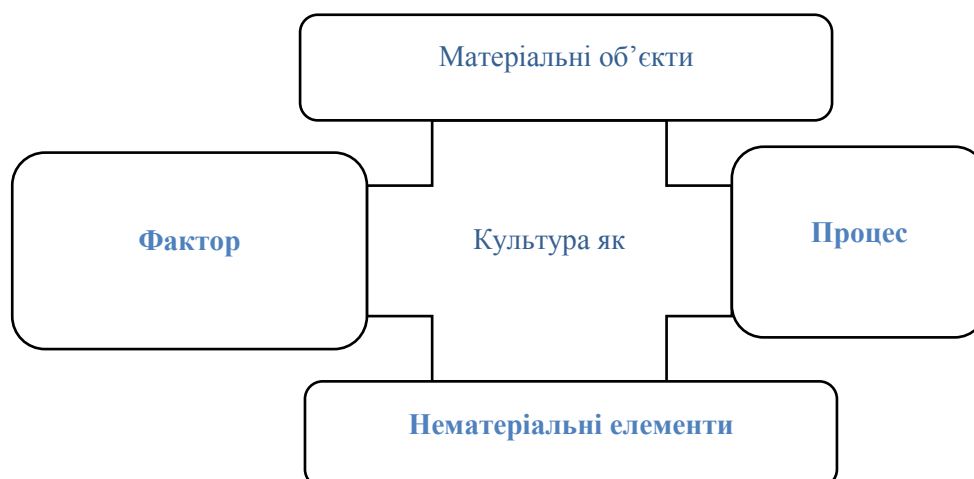

Рис.1. Сучасні підходи до сутності культури*

* *Складено авторами*

На платформі регіональної культури будується туризм, рекреаційні види діяльності, формується основа регіонального маркетингу. Регіональна культура визначає взаємовідносини між контрагентами, включає (або відхиляє) важелі довіри, що суттєво зменшує трансакційні витрати і підвищує ефективність регіональної економіки.

Інструментами економічного розвитку можливо назвати культуру споживання, культуру виробництва, культуру комунікацій, культуру управління, т.д.

Культура набуває додаткового економічного ефекту при її інтеграції з іншими видами діяльності. Так, Р. Завадяк та його однодумці, визначаючи доцільність поєднання культурного потенціалу території з туристичним показують додаткові функції «Перша функція забезпечує адаптацію регіональної економічної системи до сучасної економіки, знання економіка, в основі якої лежать люди, інформація та культура. Друга підтримує людський розвиток обох окремих осіб і в межах регіону, а також у вищих рівні суспільного життя. 3. Третя утворює полікультурний регіонал навколишнє середовище, основа якого - толерантність, повага та довіра» [1].

У попередніх наших дослідженнях виявлено, що «як компонент навколишнього середовища культура надає праці такі поштовхи до досягнення конкурентоспроможного рівня: 1) інституційні норми, правила, традиції працювати відповідальним, чесним та добросовісним чином; морально-етичні норми культурного середовища є основою якісної та результативної праці; 2) креативно орієнтований культурний соціум створює основу для креативної праці, яка є основою створення новацій, які спонукають соціально-економічні системи до нових якісних станів; 3) інноваційна культура, яка панує в суспільстві, забезпечує перетворення новацій на інновації, а через комерціалізацію нових знань створює мотиваційні важелі до нових креативних дій» [2].

Таким чином, культура в її матеріальному, нематеріальному, процесному та факторному контентах спрямована на розвиток регіону і слугує ресурсом та важелем економічних трансформацій. Культура як процес та фактор розвитку обумовлює отримання інноваційним бізнесом більш широких можливостей не тільки для генерування ідей, але й для їх практичної імплементації. Культура регіону також дозволяє органічному бізнесу бути життєздатним та ефективним.

Список використаних джерел:

1. Kubiniy N., Zavyadyak R., Belen M. Culture, tourism and economy as a triumvirate of regional strategic development. . Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2019. Вип. 34. С. 105-108. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2019_34_24
2. Завадяк Р., Леміш В., Тізеш П. Конкурентна праця та культура в постіндустріальній економіці: їх конвергенція та обструкції. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 17.– С. 486-491.
3. Нікішенко Ю. Матеріальна культура та окремі її складові в працях етнологів та культурологів. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв Серія: Музеєзнавство і пам'яткознавство. 2018. Вип.1. С.103-111.
4. Підлужна О.П. Система цінностей як основа формування культури споживання. Наукові записки. Том 96. Соціологічні науки. 2009. С.73-77.

*Валерія Огородник, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА ЗА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Нові українські історично безпрецедентні реалії привернули увагу до пошуку способів консолідації зусиль держави та громадян (суспільства) навколо досягнення збалансованого економічного та соціального розвитку територій країни та підвищення якості життя населення. Багаторічна гіпертрофія державної одноособовості розвитку країни призвела до усунення від стимулювання точок розвитку регіонів місцевого громадянського суспільства. Першу половину 2014 р. можна без перебільшення назвати переломним моментом, епохою, коли руйнувалися усталені уявлення про цілі, завдання, сутність і перспективи розвитку територій. Як альтернатива був висунутий принцип синергії держави та суспільства, пов'язаний з відмовою від визнання абсолютної значущості держави в питаннях регіонального розвитку.

Отже, ідеологічна основа розвитку, що сформувалась в теорію суспільного договору (соціального контракту), хоча із сучасною модифікацією, не лише зберегла свою актуальність, а й після настання буремних подій на території України, перебуває в стані найвищого піднесення.

Оксфордський словник витлумачує поняття «суспільний договір» («соціальний контракт») як неявну угоду між членами суспільства щодо співпраці для отримання соціальних пільг, наприклад, пожертвувавши індивідуальною свободою задля державного захисту. Теорії соціального контракту стали популярними у XVI-XVIII століттях серед теоретиків, таких як Томас Гоббс, Джон Локк та Жан-Жак Руссо, як засіб пояснення походження влади та зобов'язань суб'єктів [1]. Усі три вчені при розгляді поняття «суспільний договір» розуміли колективну згоду людей задля захисту їхніх інтересів, співпраці та допомоги один одному. Іншими словами, «суспільний договір» - це система взаємовідносин між державою та громадянами (суспільством), що складається на певній території.

Амбівалентність даної системи взаємовідносин, на сучасному етапі, полягає в тому, що держава вбачає в співпраці з громадянами лише їх допомогу у здійсненні контролю за роботою державних структур. Таким чином, держава продовжує визначати місце громадянського суспільства в суспільній системі. Проте на нашу думку, створюючи умови для прояву цивільних ініціатив держава, повинна вимагати від громадян розуміння і прояву відповідальності за суспільні дії. Чим більша кількість громадян проявляє громадянську активність в рамках сучасної суспільної культури, тим масштабніше

громадянське суспільство в державі, тим вище його роль як стимулятора різноманітних процесів, а особливо регіонального соціально-економічного розвитку.

Необхідність звернення до концепції суспільного договору обумовлена тим, що для підвищення якості та рівня життя членів суспільства регіональна соціально-економічна політика держави повинна здійснюватися в тісній взаємодії з громадянським суспільством конкретного регіону.

Проте виникають логічні запитання: громадянське суспільство - це всі громадяни держави, або це тільки та частина, яка необтяжена владними державними повноваженнями і зорганізована в різного роду громадські організації? І чи може окремо взята громадська організація вже вважатися громадянським суспільством? І, якщо громадяни - це сама сутність держави (без громадян немає держави - це очевидний постулат), то будь-який інститут громадянського суспільства - теж державний (адже він складається з громадян держави)?

Можна дійти висновку, що громадяни країни і є громадянським суспільством, але вони сформовані в певні спільноти (наукова, бізнес, релігійна, творча і т.д) які здатні вирішувати конкретні завдання.

В розвинутих країнах визначальною характеристикою громадянського суспільства виступає його саморегуляція. Однак в умовах, коли громадянське суспільство ще не є самодостатніми і лише набирає обертів в регіонах України держава повинна сприяти становленню, розвитку та ефективному функціонуванню його структур, значну частину повноважень яких з часом мають виконувати органи місцевого самоврядування, громадські організації та інші форми самоорганізації громадян.

Перенесення відповідальності за регіональний розвиток на суспільство, тобто на відповідну громаду означає, що вона - громада сама має визначати, як формувати свій регіональний суспільний договір.

Можна констатувати, що в регіонах України суспільний договір все ще перебуває в стадії модифікації, оскільки у багатьох сферах впроваджуються реформи, а отже, і відповідальність за той чи інший елемент соціально-економічного розвитку є невизначеною. З одного боку, це несе в собі певні виклики, з іншого – слугує міцним фундаментом для створення такого суспільного договору який необхідний регіону або країні загалом.

Виходячи з того, що регіональний суспільний договір - це не документ, який повинні підписати всі зацікавлені в розвитку регіону, оскільки, його обсяг був би нескінченний, а точне виконання – неможливе, з певністю можна стверджувати, що це постійний переговорний процес (суспільні дискусії) між суб'єктами громадянського суспільства та державою, всередині громадянського суспільства та між гілками влади, між директорами держпідприємств і міністерствами задля спільної мети – розвитку регіону.

Список використаних джерел:

5. Social contract [Електронний ресурс] // Oxford Living Dictionaries – Режим доступу до ресурсу: <http://oxforddictionaries.com/definition/english/social-contract>.

*Габріела Побережник, аспірантка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Пітюлич М.М., д.е.н., професор*

ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ

На сьогодні зростаюча диференціація та поляризація розвитку регіонів спричинила появу так званих депресивних територій рівень соціального та економічного розвитку яких є найнижчим серед територій цього типу. Депресивний регіон – це проблемний

регіон, який не може самостійно за рахунок внутрішніх ресурсів території вирішити комплекс складних масштабних проблем, які виникають через вплив внутрішніх та зовнішніх факторів. Одними з основних фінансових інструментів подолання депресивності таких регіонів є інвестиційні. Для забезпечення конвергентних процесів інвестиційна політика в депресивних регіонах повинна базуватися на загальнодержавних підходах та сильному акценті на підтримці найбільш проблемних областей. Водночас стимулювання інвестиційної активності в таких регіонах вимагає систематизації антикризових фінансових інструментів, які будуть впроваджуватися за особливих умов інвестиційної діяльності. При цьому за допомогою використання інвестиційних інструментів будуть виконуватися такі завдання:

- Підтримка найбільш вразливих та кризових районів;
- Спрощення виходу нових гравців на ринок;
- Підвищення рівня придатності основних фондів, включаючи використану частку;
- Орієнтація на довгострокові інвестиції фінансових ресурсів.

У такому випадку запровадження спеціальних умов для інвестиційної діяльності забезпечує особливий режим інвестування для депресивних регіонів. Водночас для таких регіонів обов'язковим є визначення пріоритетних сфер економічної діяльності, які, як правило, співвідносяться з пріоритетними сферами розвитку науки і техніки, передбаченими законодавством, для забезпечення сталого розвитку країни. На основі рекомендацій експертів була складена узагальнена система фінансових інструментів стимулювання сталого розвитку депресивного регіону (табл. 1). Зазначена система фінансових інструментів дозволить регіонам, що страждають від депресії, вийти з кризи та забезпечити мотиви для подальшого саморозвитку та самофінансування.

Крім того, при визначенні пріоритетів розвитку депресивних регіонів необхідно враховувати досвід провідних країн світу, ефективна регіональна політика яких дозволила регіонам вийти з кризи та отримати поштовх до саморозвитку. До прикладу, Італія, не зважаючи на загальну "індустріальну зрілість", характеризується значними регіональними диспропорціями. Країна складається з 20 регіонів. Основною проблемою Італії, що зберігається і до сьогодні, є відсталість південних регіонів. Для стимулювання соціально-економічного розвитку депресивних територій в Італії використовується пільгове оподаткування. Так, в південній Італії підприємства звільняються від податку на прибуток на 10 років.

Значна диференціація регіонального розвитку за соціально-економічними показниками спостерігається між заходом і сходом Німеччини. Країна складається з 16 земель. Після об'єднання Німеччини, регіони країни розвивалися вкрай нерівномірно. Темпи зростання виробництва у західних землях були удвічі вищими, ніж у східних. Завданням уряду було вирівнювання промислового розвитку східних і західних земель. На сьогодні ситуація дещо змінилася. Окремі райони і підприємства на сході працюють досить ефективно. Уряд заохочує великі компанії, основні потужності яких розміщені у західній частині, відкривати представництва на сході країни.

Таблиця 1
Система фінансових інструментів стимулювання сталого розвитку депресивного регіону

Пріоритети	Джерела фінансування	Результат
Розробка нових, інноваційних високотехнологічних виробництв	Державне цільове замовлення на підготовку фахівців для високотехнологічних виробництв Безкоштовний імпорт обладнання для науково-дослідних лабораторій Зменшення податку на суму витрат на НДДКР	Зростання конкурентних позицій депресивного регіону

Реструктуризація неперспективних виробництв	Скасування пільг для неперспективних виробництв	Ефективна економіка депресивного регіону
Модернізація бюджетоутворюючих сфер економічної діяльності	Податкові пільги на придбання обладнання	Зміцнення матеріально-технічної бази
Стимулювання розвитку кластерних утворень	Ініціювання створення кластерних групувань	Формування потужних економічних угруповань
Затримка податку на прибуток протягом перших років діяльності підприємств	Нівелювання негативних наслідків несприятливих стартових умов, пов'язаних з виходом на ринок	Конкурентний ринок

У Великобританії, на відміну від Італії та Німеччини, різниця між рівнем економічного розвитку регіонів є відносно невеликою. Основою проблемою є відновлення економіки старопромислових регіонів. З метою інтенсифікації розвитку депресивних територій була прийнята програма розвитку малих фірм, відповідно до якої вони звільнялися від податків на майно та землю терміном на 10 років. Також надавалися гранти малим підприємствам на виплату відсотків за будь-якими позиками. Крім того, були запроваджені гранти в розмірі щорічної ренти для осіб, що орендували будівлі промислового (або комерційного) призначення на депресивних територіях [1, с. 94-95].

Отже, територіальні дисбаланси в соціальному та економічному розвитку властиві майже всім країнам незалежно від їх розміру, економічного потенціалу, типу державної структури та політичної системи. Як показує світовий досвід, для залучення інвестицій в економічно депресивні регіони, перш за все, необхідно створити сприятливе середовище для іноземних інвестицій у ті сектори економіки, що вимагають прискореного розвитку, і ті в галузі, продукція яких має високий експортний потенціал; у соціально депресивних регіонах – стимулювати іноземні інвестиції на основі поєднання податкових пільг, позик для створення робочих місць та стимулювання підприємництва; а в екологічно депресивних регіонах – створити сприятливе середовище для інвестування в економічну діяльність, пов'язану з впливом на навколишнє середовище та здоров'я людей.

Список використаних джерел:

1. Федорчак О. В. Державна політика залучення інвестицій у депресивні регіони України. Ефективність державного управління. Вип. 2 (55), 2018. С. 91-106.

СЕКЦІЯ 3

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, АУДИТУ, ЗВІТНОСТІ І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

*Василь Вакаров, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

КОНЦЕПЦІЯ АУДИТОРСЬКОГО РИЗИКУ

Концепція аудиторського ризику з'явилася в теорії аудиту в середині 80-х рр. ХХ ст. Подальше зростання масштабів підприємств, ускладнення здійснюваних ними господарських операцій призвели до широкого застосування вибірових методів в аудиті. У зв'язку з цим, при проведенні аудиту стали досліджуватися не тільки організація і методика ведення бухгалтерського обліку, оцінюватися система внутрішньогосподарського контролю на підприємстві, що перевіряється, а й різноманітні ризики, яким піддається діяльність аудиторів.

Американські економісти Е.А. Аренс і Дж.К.Лоббек [1. 261-262] визначають чотири основні концепції, на яких базуються вивчення системи внутрішнього контролю й оцінка ризику:

1. Адміністрація, а не аудитор, повинна встановлювати систему контролю і забезпечувати її функціонування на підприємстві.

2. Підприємство має розробити таку систему внутрішнього контролю, яка б забезпечувала достатню впевненість у тому, що фінансову звітність представлено об'єктивно.

3. Систему внутрішнього контролю не можна розглядати як повністю ефективну, якщо під час її створення не було враховано умови розробки й особливості майбутнього практичного застосування.

4. Мета і завдання внутрішнього контролю не залежать від методів обробки інформації (автоматизованих чи ручних).

На нашу думку, перелічені вище концепції дають можливість сформулювати деякі висновки щодо основних правил, яких доцільно дотримуватися при вивченні системи внутрішнього контролю.

По-перше, аудитор не відповідає за неточності, що виникають в обліку клієнта через помилки персоналу і недосконалість внутрішнього контролю.

По-друге, аудитор повинен використовувати необхідні процедури, які спрямовані на глибоке вивчення системи внутрішнього контролю, незалежно від форми обліку і способів обробки інформації.

Знання цих правил дозволяє аудиторіві правильно планувати і спрямовувати свою роботу та чітко розподіляти сфери відповідальності аудиторської фірми й адміністрації підприємства-клієнта.

Ризик того, що аудитор складе невірну думку про фінансову звітність у тих випадках, коли вона містить суттєві викривлення, які можуть вплинути на рішення користувачів фінансової звітності, називається аудиторським ризиком. Оцінка ризику аудитора є однією з основоположних умов ефективної аудиторської діяльності. Сучасний аудит базується, перш за все, на ризиках. Тому на практиці аудитор повинні не тільки вивчати, а й оцінювати їх для ефективного планування аудиторських процедур, а також для підвищення якості перевірки. Безпосередньо від аудитора залежить лише ризик не виявлення (DR), який є ризиком того, що помилки в обліку і звітності підприємства-клієнта аудитор під час перевірки не виявить. Зменшення цього ризику можливе у разі

отримання більшої кількості аудиторських доказів і ретельнішого дослідження обраних для перевірки джерел інформації.

Аудитор повинен виявити і оцінити ризики суттєвого викривлення, зокрема, на рівні фінансової звітності, так і на рівні передумов щодо видів операцій, залишків по рахунках і розкриття інформації.

1. На рівні фінансової звітності: Ризики на рівні фінансової звітності можуть виникати через недоліки середовища, що контролюється, а також через інші чинники (наприклад, погіршення економічних умов). Недостатній рівень компетентності керівництва може також надавати всеосяжний ефект на достовірність і повноту відомостей фінансової звітності.

2. На рівні передумов щодо видів операцій, залишків по рахунках і розкриття інформації: В ході перевірки доцільно розглянути ризики суттєвого викривлення на рівні передумов щодо видів операцій, залишків по рахунках і розкриття інформації у звітності. Результати оцінки ризиків суттєвого викривлення на рівні передумов дозволяють визначити характер, терміни і обсяги подальших аудиторських процедур, що необхідні для отримання достатніх належних аудиторських доказів. При виявленні і оцінці ризиків суттєвого викривлення на рівні передумов аудитор може зробити висновок, що виявлені ризики всебічно і потенційно поширюються на фінансову звітність.

Важливим елементом є процес виявлення і оцінки організації ризиків господарської діяльності, що мають відношення до цілей бухгалтерської (фінансової) звітності, а також рішення організації з приводу заходів, які вживаються щодо цих ризиків і їх можливих наслідків.

Аудитор повинен володіти знаннями про цілі і стратегічні плани аудиту і пов'язаних з ними ризиків господарської діяльності, які можуть призвести до суттєвого спотворення фінансової (бухгалтерської) звітності.

Ризик господарської діяльності може виникнути внаслідок будь-яких змін, або коли виникли труднощі в діяльності, в той же час нездатність розпізнати необхідність внесення змін в діяльність може також призвести до ризику. Проте, слід враховувати, що ризик господарської діяльності представляє собою більш широке поняття, ніж ризик суттєвого викривлення фінансової (бухгалтерської) звітності.

Розуміння аудитором ризиків господарської діяльності суб'єктів аудиту підвищує ймовірність виявлення ризиків суттєвого викривлення інформації у фінансовій (бухгалтерській) звітності. Однак, в обов'язок аудитора не входить виявлення та оцінка всіх ризиків господарської діяльності.

Таким чином, з розвитком аудиторської діяльності збільшується розмір негативних наслідків для аудитора. У зв'язку з цим на ринку аудиторських послуг більш затребуваними стануть саме ті аудиторські підприємства, які в своїй роботі здатні забезпечити менший ступінь ризику і обґрунтувати його ймовірно-статистичними методами.

Список використаних джерел:

1. Аренс Э.А., Дж. К. Лоббек Дж. К. Аудит. Э. А. Аренс, Дж. К. Лоббек - М.: - Финансы и статистика. 2001,- 551 с.

*Беатриса Вакарова, старший викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ ДЕРЕВООБРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАКАРПАТТЯ

Перш за все важливо стверджувати, що Закарпаття має значні можливості для експорту деревообробної продукції завдяки наявності значного сировинного потенціалу для її

виробництва і межування з країнами Європейського Союзу (ЄС). Деревообробна промисловість Закарпаття є однією з найбільших галузей, стратегічно перспективним експортоорієнтованим сегментом економіки України. Ця галузь промисловості реалізує соціальну функцію, забезпечуючи значну частину ринку праці робочими місцями. Таким чином, процес розвитку деревообробної промисловості виступає для Закарпаття вкрай значущим і є найбільш складним, комплексним і вимагає нетипових рішень.

Поняття ефективності експортної діяльності підприємства розкривається за допомогою різних економічних показників, більшість з яких відображає оцінку розвитку експорту. Завдання підвищення ефективності експортної діяльності деревообробного підприємства неможливо розглядати ізольовано, у відриві від таких важливих чинників, як модернізація виробничої структури, якість продукції, що випускається та інших, від проблем вдосконалення всього господарського механізму, поліпшення різних сторін управління підприємством в цілому.

В умовах високої конкуренції деревообробних підприємств на зовнішніх ринках достовірна оцінка ефективності експортних операцій дозволяє підвищити результативність їх діяльності за рахунок впровадження дієвих економічних важелів і стимулів. Щоб ефективно функціонувати, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, керівництво підприємства має постійно стежити за його кон'юнктурою і ефективно використовувати наявні господарські засоби для забезпечення високої конкурентоспроможності.

Тому важливо сформувати комплексний підхід до аналізу системи економічних показників оцінки ефективності експортних операцій, в рамках виходу деревообробних підприємств Закарпаття на ринки ЄС, починаючи від змістовного вивчення доцільності окремих контрактів і закінчуючи аналізом ефективності всієї експортної діяльності підприємства.

Для оцінки експортної діяльності підприємства необхідний комплексний підхід до аналізу потенційних їх можливостей в конкурентній боротьбі на зовнішньому ринку і розробки заходів щодо максимізації прибутку від експортних операцій.

На нашу думку, підприємству-експортеру необхідно проводити економічний аналіз ефективності експортної діяльності як на стадії укладання зовнішньоторговельного контракту (контрактна оцінка), так і в процесі здійснення такої діяльності (за сукупним фінансовим результатом).

На початковому етапі оцінки експортної діяльності важливо здійснити вибір оптимального типу організаційної структури для даного підприємства в конкретних умовах. Такий вибір доцільно здійснювати на основі аналізу чинників, які впливають на ефективність організації експортної діяльності підприємства. Їх поділяють на зовнішні і внутрішні чинники. З точки зору більшості науковців, до числа зовнішніх чинників можна віднести: економічну свободу; конкуренцію; присутність в державі; специфіку ринків приймаючих країн; ризики. А до числа внутрішніх чинників можна віднести: розмір підприємства і масштаби деревообробного підприємства; витрати; характер і рівень диверсифікації; досвід; контроль.

Вибір варіантів найбільш вразливої і ефективно організації структури управління деревообробним підприємством залежить не тільки від розглянутих чинників, а й від методів виходу на зовнішні ринки: безпосередній вихід через власну зовнішньоторговельну фірму/відділ зовнішньоекономічних зв'язків або вихід за допомогою посередників.

Для здійснення оцінки експортної діяльності підприємства важливо детально проаналізувати всі чинники і виділити ті з них, які будуть в найбільшій мірі сприяти підвищенню ефективності організації його експортної діяльності.

На нашу думку, оцінку експортної діяльності підприємства доцільно проводити за наступними двома напрямками:

1. Аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища, який повинен включати: оцінку ефективності експортної діяльності підприємства (виручка від реалізації експортної продукції, приріст обсягу збуту, збільшення частки ринку та інші); аналіз конкурентоспроможності продукції: здійснення розрахунку індексу відносної експортної конкурентоспроможності; маркетингове дослідження ринків збуту; аналіз діяльності конкурентів; оцінку рівня і якості виконання підприємством зобов'язань в розрізі окремих контрактів з іноземними партнерами; дослідження ефективності, переваг і недоліків укладання контрактів і договорів.

2. Аналіз ефективності експорту, при якому важливо звернути особливу увагу на здійснення: аналізу експортних контрактів; аналізу показників експорту продукції в цілому даного деревообробного підприємства.

При здійсненні оцінки експортної діяльності необхідно враховувати вплив двох взаємопов'язаних процесів: вкладення фінансових коштів в операції, тобто витрати на експортну діяльність; отримання доходів від операцій від експортної діяльності.

Таким чином, основними економічними показниками ефективності оцінки експорту продукції на рівні деревообробного підприємства є: середній коефіцієнт зростання обсягів експорту і показник рентабельності експорту.

Список використаних джерел:

1. Потенціал розвитку деревообробних виробництв у регіонах України: наукове видання / [С. О. Іщук, Л. Й. Созанський, Л. П. Коваль, О. В. Ляховська]; НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього Національної академії наук України»; [наук. ред. С. О. Іщук]. – Львів, 2018. – 109 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»). ISBN 978-966-02-4250-0 (серія) ISBN 978-966-02-8944-4 (електронне видання)

*Ганусич Вероніка, к.е.н., доцент,
ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород, Україна*

ФУНКЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ

Проблеми забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів не можливо подолати без впровадження ефективної системи управління екологічною складовою господарської діяльності, що в свою чергу не можна здійснити без впровадження екологічного обліку як системи спостереження, узагальнення і обробки даних про позитивний та негативний вплив діяльності суб'єкта господарювання на оточуюче природне середовище, взаємодію із природними факторами виробництва, ефективність заходів по екологізації окремих господарських процесів. Розробка елементів екологічного обліку неможлива без чіткого розуміння змісту основних категорій, визначення їх місця на рахунках обліку і у фінансовій звітності.

Важливою категорією, яка узагальнює практично усі екологічні процеси суб'єкта господарювання є екологічні витрати.

Існують чисельні підходи до визначення екологічних витрат. Багато дослідників під екологічними витратами розуміють витрати на природоохоронні заходи, серед них: О.М. Колівешко [1], Л.М. Очеретько, [2] А.С., Л.І. Максимів [3]. Таке трактування екологічних є вужчим у порівнянні з іншим підходом, згідно якого до екологічних витрат відносять всі витрати ресурсів, які так чи інакше пов'язані з процесами природокористування, відновлення навколишнього середовища, екологізацією діяльності, такий підхід прослідковується у працях І.В. Замули [4], В.М. Жука [5], О.Ф. Савченко [6], М.І. Совик [7] та інших авторів.

Поняття витрат в економіці достатньо широке і втілює у собі усі спожиті ресурси підприємства (матеріальні, нематеріальні, трудові), а також використання фінансових

ресурсів. В бухгалтерському обліку визначення витрат конкретизоване умовою зменшення економічних вигод, при цьому таке зменшення має призвести до зменшення власного капіталу (за винятком випадків, коли капітал зменшується за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Для того, щоб чітко окреслити рамки визначення екологічних витрат потрібно спиратися з одного боку та загальне визначення поняття витрат обліку, з іншого боку та ті важелі і процеси, які обумовлюють виникнення екологічних витрат. Поява такої відносно нової категорії в обліку була зумовлена чисельними проблемами екологічного характеру, які суттєво вплинули на якість і умови життя людства. Отже екологічний облік в цілому і облік екологічних витрат зокрема покликаний виконувати певні функції. Без їх виконання впровадження і існування екологічного обліку втрачає сенс.

До функції екологічних витрат можна віднести:

- кількісний вираз екологічних витрат. Це найскладніше завдання екологічного обліку, оскільки при початковому споживанні природні ресурси не мають визначеної вартості, вони практично безкоштовні. Зрозуміло, що при цьому їх відновлювальна вартість є значною. Потребує також подальшої розробки методика обліку витрат на впровадження виробництва екологічно чистих видів продукції, екологізації технологічних процесів, зменшення забруднюючих викидів і т.д.;

- стимулююча функція полягає у виборі найефективніших технічних, технологічних і організаційних рішень, які призводитимуть до оптимізації витрат;

- обмежувальну функцію виконують витрати на придбання різноманітних ліцензій і дозволів на видобуток корисних копалин, вирубку лісу, промисловий вилов риби, а також екологічний податок, який крім інших функцій стимулює обмеження скидів забруднюючих речовин в рамках встановлених лімітів;

- природоохоронна функція. Тільки здійснюючи певні екологічні витрати можна досягти реальних зрушень у покращенні екологічної ситуації як окремого регіону так і планети в цілому.

Визначення основних категорій екологічного обліку потребує глибокого теоретичного аналізу засад його існування. Визначення функцій екологічних витрат та завдань, які має виконувати екологічний облік, дозволить конкретизувати їх зміст, розробити більш чітку їх класифікацію та оптимізувати процедури, пов'язані із відображенням екологічних витрат та рахунках обліку і у фінансовій звітності.

Список використаних джерел:

1. Колівешко О.М. Визначення та структура екологічних витрат підприємства / О.М. Колівешко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2013. - № 3. – с. 128-132 // [Електронний ресурс] Режим доступу - http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2013_3_20
2. Очеретько Л.М. Удосконалення обліку витрат екологічної діяльності / Л.М. Очеретько, А.С. Другакова // Економіка та держава. 2018. - № 1. – с. 50-54 // [Електронний ресурс] Режим доступу - http://www.economy.in.ua/pdf/1_2018/11.pdf
3. Максимів Л.І. Тенденції розвитку екологічно орієнтовного бухгалтерського обліку / Л.І. Максимів // Бухгалтерський облік і аудит, 2005. - № 5 – ст. 18-23.
4. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки: монографія / І.В. Замула. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 440 с.
5. Жук В.М. Екологічні аспекти бухгалтерського обліку в агропромисловому виробництві / В.М. Жук // Агроекологічний журнал. - 2012. - № 2. - С. 18-23.
6. Савченко О.Ф. Екологічні витрати: проблеми права, обліку та оподаткування / О.Ф. Савченко, О.І. Дацій, А.О. Байда, Г.І. Зима // Економіка та держава. – 2015. - № 5. – с. 11-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_5_4
7. Совик М.І. Необхідність упровадження обліку екологічних витрат в умовах здійснення економічної діяльності згідно з концепцією сталого розвитку / М.І. Совик //

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 19(3). – с. 61-64 // [Електронний ресурс] Режим доступу - http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_19%283%29__14

*Йосип Даньків, к.е.н., професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ПІДХОДИ ДО ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙ ЗА КЛАСИФІКАЦІЙНИМИ ОЗНАКАМИ

Аналіз існуючих підходів до класифікації інвестицій, на наш погляд, є важливим як з точки зору теорії, так і з точки зору конкретного суб'єкта господарювання. У рамках категорій «інвестиції» об'єднуються ресурси (капітальні оцінки), пропозиції (замовлення) та віддача вкладених коштів як мотивація цього об'єднання. Згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність» [1] інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Вважаємо, що в бухгалтерському обліку для кожної з нижче наведеної класифікаційної ознаки інвестицій доцільно відкривати окремі аналітичні рахунки, на яких пропонуємо відображати показники про усі види інвестицій, а що стосується іноземних і внутрішніх інвестицій роздільно відображати в наступних рахунках бухгалтерського обліку [3]: 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 15 «Капітальні інвестиції» і 35 «Поточні фінансові інвестиції» їх наявність та зміни за відповідний період.

Види іноземних інвестицій відповідно до законодавства [2] у вигляді: іноземної валюти:

- Активи (грошові кошти в іноземній валюті на рахунках в банку та в касі); валюти України активи (грошові кошти в національній валюті на рахунках в банку та в касі); будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав; активи (основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво); акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав, виражених у конвертованій валюті активи (фінансові інвестиції, боргові зобов'язання у вигляді облігацій);
- Пасиви (статутний капітал, боргові зобов'язання у вигляді облігацій); грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань; пасиви (зобов'язання за укладеними договорами);
- Будь-яких прав інтелектуальної власності, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо активи (нематеріальні активи, які класифікуються як необоротні активи, що використовуються більше одного операційного циклу); прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами.

З точки зору об'єкту інвестування інвестицій доцільно відображати їх в аналітичному обліку за видами інвестицій, зокрема: інвестиції в матеріальні активи; інвестиції в нематеріальні активи; інвестиції в фінансові інструменти (цінні папери); інвестиції в людський капітал - вкладення в процес підвищення кваліфікації, навчання персоналу, наукові розробки, тренінги та ін.

За відношенням до життєвого циклу інвестування пропонується в обліку окремо їх відображати за такими категоріями: початкові інвестиції - (при створенні підприємств, організації та ін.); екстенсивні інвестиції - (на розширення існуючого підприємства, організації); реінвестиції - інвестиції, пов'язані з виробництвом основних засобів

підприємств за рахунок наявності у них вільних коштів, що утворились з амортизаційних відрахувань та частин прибутку, які направлені на розвиток виробництва; зворотні інвестиції - інвестиції, пов'язані з викупленням більш ранніх здійснених капіталовкладень та власного інвестора з діяльності інвестиційного об'єкта.

Також доцільно здійснювати відображення інвестицій на аналітичних рахунках щодо форм ведення бізнесу та способів отримання підприємницького прибутку, зокрема: прямі інвестиції (інвестиції з метою тривалої присутності в інвестиційному об'єкті та отримання підприємницьких відсотків від його функціонування); портфельні інвестиції (інвестиції у фінансові інструменти з метою отримання спекулятивного прибутку в результаті змін біржових котирувань); інші інвестування (кредит з метою отримання позичкового відсотку).

Ще важливо здійснювати облік інвестицій на рахунках бухгалтерського обліку з врахуванням терміну, на який вони отримані: короткочасні інвестиції (до одного року); середньострокові інвестиції (від одного року до трьох років); довгострокові інвестиції (більш ніж три роки).

Досить важливим є відображення в обліку інвестицій за характером участі інвестора в інвестиційному процесі, зокрема: на безпосередні інвестиції, передбачаючи при цьому безпосередню участь інвестора у виборі об'єкту інвестування і він при цьому входить у всі стадії інвестиційної циклу, включаючи передінвестиційні дослідження, проектування та будівництво об'єкта інвестування, а також виробництво кінцевої продукції; а також на опосередковані інвестиції, які були здійснені через різні види фінансових посередників (інвестиційні фонди та ін.), акумулюючи та розміщувальні за своїм змістом в найбільш ефективні форми фінансових коштів.

На нашу думку, важливим є також відображення інвестицій в бухгалтерському балансі, зокрема: валові інвестиції, які визначають загальний обсяг видатків підприємств щодо придбання капітальних об'єктів необоротних активів протягом певного періоду (зазвичай за рік); чисті інвестиції, які характеризують щорічне збільшення основного капіталу.

Отже, в ході дослідження підходів до відображення в обліку інвестицій за класифікаційними ознаками у межах поставленого завдання розкрито особливості їх класифікації та відображення на рахунках бухгалтерського обліку в залежності від їх видів. Таким чином, обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку інвестицій відповідно до виокремлених об'єктів інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18 вересня 1991 р. N 1560-XII // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про іноземні інвестиції. Закон України від 13 березня 1992 року N 2198-XII // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. №291 // <http://zakon.rada.gov.ua>

*Оксана Йолтуховська, к.е.н, доцент
Ніколетта Конач, випускниця кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

КАДРОВИЙ КОНСАЛТИНГ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні реалії формують середовище, коли інформація та знання стають рушійною силою розвитку суспільства. В таких умовах суб'єкти господарювання змушені переглядати підходи до формування персоналу підприємства як головного генератора

ідей. Адже розвиток організацій все більше залежить від людського ресурсу, а саме від того багажу знань та ідей, з яким працівник приходить на підприємство, а також від його подальшого розвитку на даному підприємстві.

Сучасне управління персоналом все більше вимагає застосування новітніх методів та технологій підбору, відбору та найму персоналу. Традиційні методи, які ще притаманні більшості вітчизняних підприємств, втрачають свою корисність та потребують нагального удосконалення.

Цінність працівника на підприємстві все більше оцінюється не тільки тими знаннями і вміннями, з якими він прийшов на підприємство, а можливістю адаптуватися та максимально швидко реалізувати на практиці ново отримані уміння та навички.

Отже, стратегічним завданням по управлінню персоналом підприємства стає правильно розроблена кадрова політика. Серед головних завдань – формування достатньої кількості висококваліфікованого персоналу, який розуміє механізми ринкових відносин і усвідомить реальності переходу до ринку в умовах загальної кризи, з метою її подолання. Найважливішою умовою вирішення зазначеного завдання є також зміна свідомості персоналу щодо забезпечення сприйняття ринкових відносин.

Головні шляхи побудови стратегії розвитку управління персоналом повинні базуватися на таких засадах:

1) встановити головну мету розвитку персоналу із врахуванням економічних аспектів і потреб працівників (належний рівень заробітної плати, достойні умови праці, надання соціальних гарантій);

2) формування принципів роботи кадрової служби, які повинні бути задекларовані у формі внутрішнього документа та реалізовуватися в повсякденній роботі.

Реалізацію стратегії удосконалення управління формування та розвитку персоналу підприємства можливо реалізувати шляхом залучення зовнішніх консультантів. Такий синтез зовнішніх консультантів та внутрішніх менеджерів може забезпечити більший ефект від впровадження стратегічних управлінських рішень.

При виборі та обґрунтуванні завдання удосконалення управління щодо формування та розвитку персоналу на засадах консалтингу необхідно встановити, що ж є предметом синтезу ефективного управління даним процесом. У загальному випадку сутність ефективності управління виражається двома основними моментами:

- стратегічна ефективність - залежить від того, як підприємство організовано, тобто від складу і кількості ланок, їх ієрархічності, розподілу функцій.

- операційна ефективність - визначається співвідношенням між результатами управлінської діяльності і зусиллями, витраченими на її здійснення, тобто вона, навпаки, в першу чергу, визначається діловими якостями менеджерів, а також тим, наскільки раціонально використовується їх потенціал [1, с.143-144].

Ринок консалтингових послуг сьогодні включає декілька складових:

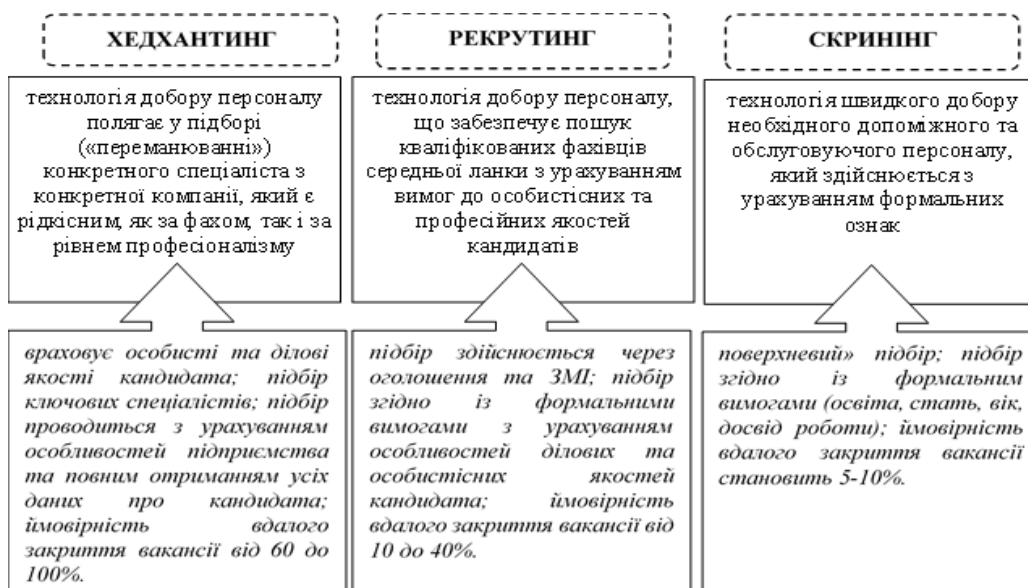
1. Рекрутинг – добір кваліфікованих кадрів для об'єктів консультування на платній основі.

2. Аутсорсинг – передача не основних функцій сторонньому підряднику. Придатними для аутсорсингу є сталі функції, що не потребують інновацій (кадрове діловодство, розрахунок заробітної плати, оформлення трудових книжок, відпусток, лікарняних листків тощо) [2].

Що стосується безпосередньо об'єкту дослідження, тобто управління по оптимізації залучення та використання персоналу, то слід зауважити, що консалтингові організації, як правило, використовують у кадровому консалтингу такі новітні персонал-технології як хедхантинг, рекрутинг, скринінг (рис. 1).

Отже, у сучасному суспільстві використання консалтингового консультування – це не хмарні методи управління, а інноваційні методи, направлені на оптимізацію залучення й використання персоналу на підприємстві.

Основні види та характеристики

Рис. 1. Персонал-технології підбору кадрів на підприємстві*

* Узагальнено на основі [3; 4]

Проте, застосування консалтингу в управлінні сьогодні має ряд невирішених проблем, через які вітчизняні підприємства не практикують його використання. Це в першу чергу слабка обізнаність суб'єктів господарювання з ринком консалтингових послуг, по-друге – недовіра до зовнішніх бізнес-консультантів. Вирішення у майбутньому зазначених проблем може стати запорукою стрімкого розвитку консалтингу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гугул О.Я. Управління розвитком персоналу на засадах консалтингу: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». – ТНЕУ: Тернопіль, 2012. - 243 с.- Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/uk/component/content/article/45-resursy-biblioteku/pratsi-vykladachiv-tneu/h/634-2011-12-23-09-55-28>
2. Краснейчук А.О. Перспективи впровадження кадрового консалтингу в діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування / А.О. Краснейчук [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Krasneychuk.pdf
3. Лобза А.В. Підходи до створення ефективної системи найму персоналу на сучасному вітчизняному підприємстві [Електронний ресурс] / А.В. Лобза, А.Л. Бикова, Л.Ю. Семенова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2016. - Вип. 1(1). - С. 245-252. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2016_1\(1\)_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2016_1(1)_43).
4. Рекун Г.П. Особливості використання технологій підбору персоналу на підприємстві [Електронний ресурс] / Г.П. Рекун, Я.С. Маліновська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2015. - Вип. 12. - С. 114-118. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_12_28.

*Галина Кесарчук, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ВИНИКНЕННЯ КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУГ

Будь-яке підприємство хоче розвиватися і при цьому займати відповідну частину ринку. Але не завжди це вдається не здійснюючи великі вкладення і власними силами, зокрема, якщо в економіці країни не все благополучно.

Бути популярною і конкурентоспроможною фірмою, необхідно змінюватися і розвивати свою стратегію і тактику. Якщо компанія для цього немає ресурсів, то виникає необхідність скористатися зовнішніми послугами - консалтингом.

Перевага послуг консалтингу полягає в тому, що керівник компанії може не відкривати нові вакансії, не шукати професійних співробітників, що займає багато часу, сил, а також фінансових вкладень. Найпростіше буде скористатися послугами вже створеної фірми, яка має штат досвідчених фахівців. Інколи погляд з боку на ситуацію всередині компанії дозволяє побачити прості причини складнощів і шляхи їх вирішення. Саме тому консалтингові послуги настільки популярні в усьому світі.

У найширшому розумінні слова «консультування» як форми надання незалежних порад в повсякденній практиці існує стільки ж, скільки існує людство.

Однак як вид професійної діяльності воно зародилося порівняно недавно. Інші види професійних послуг бізнесу виникли раніше, ніж консультування. Історично першим видом зовнішніх професійних послуг були юридичні: без послуг адвокатських та нотаріальних контор підприємці не обходяться вже кілька сотень років. Пізніше, в кінці XIX століття, в міру ускладнення економіки та відповідного розвитку економічних наук почала формуватися нова галузь творчих послуг - консультування з економіки і управління, тобто консалтинг.

Розвиток консалтингу тісно переплітається з розвитком процесів виробництва та виробничих сил і просування товарів. Сучасні технології виробництва потребують спеціалістів, які будуть вирішувати виробничі ситуації та успішно керувати персоналом, виробничим процесом та приймати компетентні рішення.

Підприємства, щоб бути конкурентоспроможними, повинні розробляти і розвивати свою спеціалізацію. У зв'язку з цим виникають питання, з якими менеджери без допомоги та консультацій не можуть обійтися. Щоб зовнішні консультанти із консалтингових фірм якраз і покликані допомагати вирішувати ситуації, що керівництво не може розв'язати, в силу своєї некомпетентності та відсутності певних навичок.

Фредерік Тейлор, засновник теорії наукового управління підприємством став одним з перших професійних консультантів.

Гаррінгтон Емерсон і Артур Д. Літл, які досліджували наукову організацію праці та ефективність виробництва, теж до нього долучилися і стали професійно надавати консультації. У таблиці 1 представлені основні віхи розвитку ринку консалтингових послуг.

Таблиця 1

Етапи розвитку консалтингових послуг у світі [1]

Фаза	Роки	Характеристика
<i>I</i>	<i>1903-1914</i>	Виникнення професії консультанта та перших консультантів з ефективності виробництва
<i>II</i>	<i>1914-1960</i>	Утворення ринку консалтингових послуг
	<i>1914-1933</i>	Зародження професій та виду господарської діяльності - консультант з управління
	<i>1933-1945</i>	Становлення промислового консалтингу
	<i>1945-1960</i>	Стрімкий розвиток теорій поведінки
<i>III</i>	<i>1960 по теп. час</i>	Динамічне збільшення консалтингових послуг
	<i>1960-1970</i>	Направленість до об'єднання у великому бізнесі

1970-1987	Зростання прийомів стратегічного управління
1987-по теп. час	Визнання консалтингу як галузі

Основні етапи розвитку консалтингу на теренах нашої країни представлені у табл. 2.

На теперішній час розвитку економіки України, настає період використання компаніями консалтингових послуг, але свідомо обирати і підбирати партнера по бізнесу - консалтингову фірму. При співпраці з консалтинговими фірмами запроваджуються інноваційні процеси та відбувається фінансове зростання суб'єкта господарювання. Велика кількість організацій, які користуються на постійній основі консалтинговим консультуванням, досягають успіхів.[2]

Таблиця 2

Етапи становлення консалтингу у XX – XXI ст.[3]

Роки	Суть консалтингу
1920 – 1990	Підміна консалтингу роботою науково-дослідницьких, конструкторських та технологічних служб.
1991 – 1995	Виникнення міжнародних консалтингових організацій, які супроводжували інвесторів, що виходили на український ринок.
1996 – 2000	Заснування значної кількості українських консалтингових організацій .
2000 – 2005	Динамічний розвиток консалтингу, поділ ринку на сегменти, довіра клієнтів до послуг консалтингу, збільшення попиту на консалтингові послуги.
2006 – 2009	Процес інтегрування консалтингових послуг у глобальний ринок консалтингу.
2009 – до т.ч.	Нестабільність та криза на ринку консультування та нестабільність розвитку українських консалтингових організацій

Отже, консалтинг як вид професійної діяльності зародився порівняно недавно, але усвідомлення можливості і доцільності використання компаніями консалтингових послуг дає можливість суб'єктам господарювання вирішувати нагальні питання і ставитись до консалтингової компанії як до бізнесового партнера.

Список використаних джерел:

1. Бортнікова М. Г. Аналіз стану реалізації консалтингових проектів на вітчизняному та світовому ринках. Глобальні та національні проблеми економіки» Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Випуск №18, 2017 р. С. 28 – 32.
2. Капильцова В. В., Курган Т. Г. Стан, проблеми та тенденції розвитку консалтингу в Україні. Вісник Запорізького національного університету №4(8), 2010. С. 189-193.
3. Колісник Г. М., Колісник Б. А. Характеристика стану формування та розвитку консалтингових послуг в Україні та світі. Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (21-22 червня 2019 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Ч. 1. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2019. С. 52-56.

*Ярослав Шевця, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В сучасних умовах господарювання можна констатувати чітку залежність стану розвитку системи обліково-аналітичного та інформаційного забезпечення управління від

зміни сучасних підходів до управління різними напрямками господарської діяльності на підприємстві. Одним із прикладів такої взаємодії є комплексне запровадження теорії управління ризиками в обліково-аналітичні і наукові дослідженнях. Це зумовило появу багатьох ґрунтовних наукових праць, які спрямовані на вирішення питань обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькими та комерційно-виробничими ризиками, основною метою яких є формування методики їх облікової оцінки, дослідження рівня впливу на показники і фінансові результати діяльності підприємства та створення інформаційних передумов для формування комплексу заходів з підвищення ефективності управління та мінімізації і оптимізації ризиків активів.

Поняття «ризик» не є об'єктом бухгалтерського обліку, однак еволюція підходів до розуміння господарської діяльності вимагає від облікової науки дослідження впливу ризиків на результати функціонування економічних систем, тому це є однією із найбільш актуальних проблем, яка потребує вирішення [1, с. 92]. Тому для забезпечення збалансованого управління в умовах інтенсифікації кризових явищ і ситуацій невід'ємним атрибутом системи управління ризиками на виробничих підприємствах є обліково-аналітична система, що знижує ймовірність отримання збиткових (негативних) фінансових результатів.

Оскільки система фінансової звітності та обліково-аналітичне забезпечення складають інформаційну основу для прийняття управлінських рішень на підприємстві, своєчасним є застосування і використання методів і засобів аналізу, як гарантії якості прийняття управлінських рішень щодо ризиків діяльності підприємства. Управління ризиками у такій ситуації слід розглядати як процес інформаційного забезпечення функції управління та інформаційної підтримки алгоритму зниження рівня ризиків (страхування ризиків, диверсифікація активів і їх ризиків), так і управління групами ризиків на основі обґрунтування і використання бухгалтерського, аналітичного чи методичного інструментарію (альтернативи при формуванні фінансової звітності, облікова політика, професійного судження, підходи до специфіки управління активами і ризиками, особливості обґрунтування та оцінки ризиків).

У сучасній економіці одним із основних джерел інформації для ухвалення економічно обґрунтованих рішень є фінансова звітність, яка забезпечує високий рівень достовірності, але при цьому їй властива і певна міра невизначеності, що зумовлює виникнення, так званого, бухгалтерського ризику. Першопричиною цього ризику є фактор людської природи, а також неточність, властива організації самого процесу обліку. На нашу думку, для того щоб обліково-аналітична система змогла стати інструментом управління активами в системі управління ризиками, слід виконувати такі послідовні кроки і вирішити такі завдання:

- визнання власне ризику (або фактів, що описують діяльність фірми, пов'язану з ризиками, що містяться в активах) у системі обліку;
- провести оцінку ймовірності зменшення економічної вигоди від активу під дією ризику;
- обґрунтування і вибір методів управління активами в системі управління ризиками, які відповідають специфіці діяльності підприємства та системі його бухгалтерського обліку і фінансової звітності;
- розкриття у фінансовій звітності та на рахунках бухгалтерського обліку щодо активів інформації, яка може бути корисною для прогностичної оцінки підприємницьких ризиків і розрахунку наслідків і тенденції зміни результативних показників діяльності підприємства.

Основний зміст наведених пропозицій полягає в тому, що побудова системи управління активами в системі ризиків підприємства слід враховувати структуру побудови обліково-аналітичної системи та інформаційну технологію, розробка яких можлива лише на основі розуміння всіх базових елементів методу бухгалтерського обліку. Таким чином можна інтегрувати модель прийняття управлінських рішень на підприємстві з можливостями системи інформаційного забезпечення, що в сукупності забезпечить досягнення високих результатів у процесі мінімізації ризиків, управління ними та зниження негативних наслідків їх настання (якщо уникнути їх неможливо).

Загальним результатом реалізації наведених підходів має стати можливість знизити показники щодо банкрутства, втрати ліквідності і платоспроможності. Як показує дослідження, в даний час мало уваги визначено щодо місця бухгалтерського обліку, аналізу і прогнозування активів в системі управління ризиками. Для покращення цього показника, на наш погляд, можна виділити такі перспективні напрями обліково-аналітичного забезпечення управління активами в системі управління ризиками:

- надання достовірної інформації про активи, які залучені у процесі диверсифікації ризиків, так і активів, що не містять ознак ризику, та облікова підтримка процесу їх відокремлення від інших активів на основі формування необхідних синтетичних рахунків та аналітичних розрізів (уточнювати класи рахунків активів, до яких вони мають бути віднесені у межах диверсифікації залежно від притаманного їм ризику);
- облікове відображення ризиків та наслідків процесу трансформації активів в залежності від ступеня їх ліквідності за допомогою різних варіантів;
- відображення в обліковій системі фактів господарської діяльності, пов'язаних із диверсифікацією активів та усіма ризиками, що їх супроводжують на підприємстві;
- використання можливостей бухгалтерського обліку в частині нарахування резервів, які мають на меті покривати непередбачувані ризики;
- оцінка ймовірності втрати економічних вигід активами підприємства, як об'єктом бухгалтерського обліку у межах диверсифікації під впливом ризиків;
- відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації про ризики, пов'язані з диверсифікацією активів і оцінку впливу на результати діяльності підприємства [4, с. 157];
- аналіз потенційних ризиків в розробленій системі управління активами на підприємстві з метою обґрунтування ефективних економічних рішень [2, с. 115];
- застосуванні аналітичного інструментарію в процесі тактичного та стратегічного планування притаманних ризиків і реалізації їх диверсифікації;
- аналіз якісних характеристик активів, які допомагають ідентифікувати ризики [3, с. 284].

Отже, перспективними напрямками подальших досліджень залишається обґрунтування підходів до організації і методики формування обліково-аналітичного забезпечення, яке допоможе приймати ефективні рішення в системі управління ризиками на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Вигівська І.М. Місце бухгалтерського обліку в управлінні підприємницькими ризиками / І.М. Вигівська // *Materialy V mezinarodni vedecko-prakticka konference «Moderni vymozenosti vedy-2014»: Dil 2. Ekonomicke vedy.* - Praga: Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2014. - 96 s. - S. 92-94.
  2. Гнилицька Л.В. Бухгалтерський облік як інструмент управління ризиками підприємницької діяльності / Л.В. Гнилицька // *Фінанси України.* - 2014. - № 3. - С. 114-125
  3. Дорошенко Г.О. Механізми мінімізації ризиків при диверсифікації активів / Г.О. Дорошенко // *Вісник економіки транспорту і промисловості.* - 2013. - № 42. - С. 283-287.
- Смирнова Н.В. Концептуальні основи стратегічного управління активами організації [Електронний ресурс] / Н.В. Смирнова // *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки.* - 2013. - № 8. - С. 156-162. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vkh Nau_ekon_2013_8_24.pdf.

СЕКЦІЯ 4
ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Poyda-Nosyk N.N., PhD, Professor
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

IMPACT OF SECTORAL FACTORS ON THE FINANCIAL SECURITY OF
COMPANIES

When it comes to ensuring the financial security of companies, among the important factors of influence is belonging to a certain industry, more specifically to a particular sector of the economy. According to the hypothesis of three sectors of the economy, the latter is divided into: extraction of raw materials (primary sector), production (secondary sector) and services (tertiary sector). At the same time, in Ukraine it is important what percentage of value added these sectors generate in relation to real GDP, as this creates additional financial privileges for access to preferential financing.

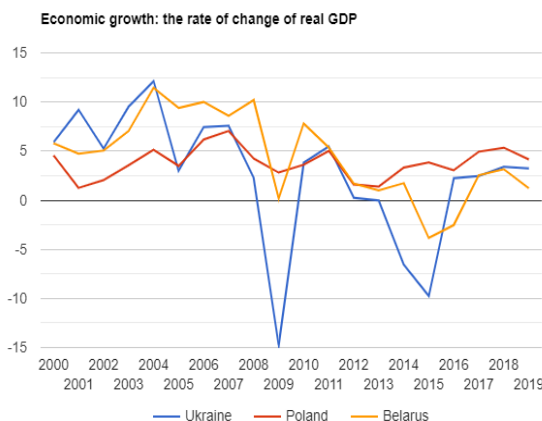
The comparative analysis results of the annual percentage change in real GDP, value added in industry and services (in % of GDP), as well as value added in the agro-industrial sector (in % of GDP) on the example of Ukraine, Poland and Belarus indicate sharp fluctuations (Fig. 1). These fluctuations are especially observed in Ukraine during the crises of 2008 and 2015. The dynamics of GDP growth is the most stable in Poland (fluctuations in GDP are in the range of 1-5%).

Since 2008, value added in industry as a percentage of GDP has tended to decline steadily. The situation in the sphere of services is somewhat better - here Ukraine, constantly since 2002, is ahead of Belarus. Services include value added in wholesale and retail trade (including hotels and restaurants), transport and public, financial, professional and personal services such as education, health care and real estate services. It also includes fees for banking services, import duties and any statistical discrepancies recorded by national compilers, as well as discrepancies arising from changes in scale.

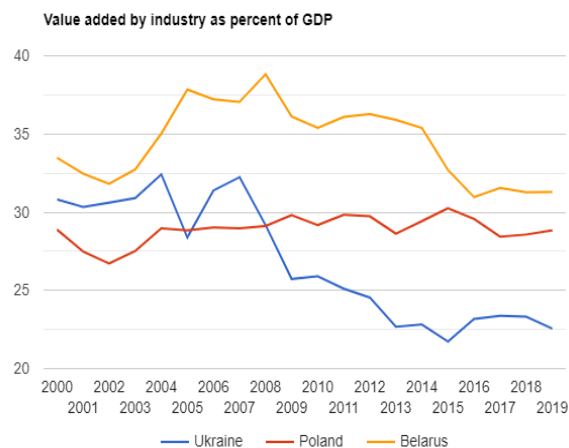
Ukraine ranks best in terms of value added in the agricultural sector, which estimates include forestry, hunting and fishing, as well as crop production and animal husbandry. Value added is accounted for here as net output of the sector without taking into account intermediate income, depreciation deductions and deductions to compensate for the depletion or degradation of natural resources.

These data suggest that the financial security of public companies largely depends on the influence of sectoral factors. This is due to two reasons. First, for those sectors of the economy where a higher share of value added is generated, the threats and risks of a systemic nature will not be as significant as for other activities. And secondly, financial security is enhanced by the level of public financial support.

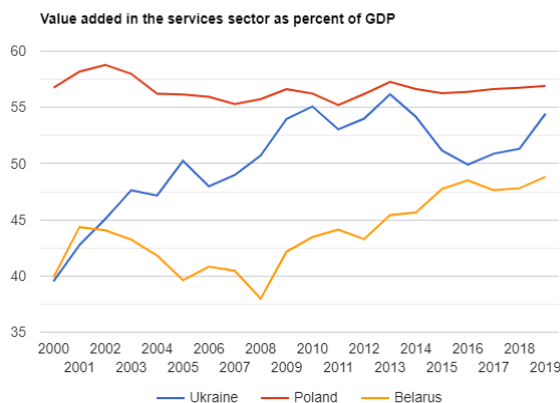
Given that Ukraine has the highest value added to European countries as a percentage of GDP in the agricultural sector, the task was to assess the impact of industry factors on the financial security of agricultural companies. For this purpose, the econometric, multi-product model of partial equilibrium "AGMEMOD" was used, which allows to analyze the consequences of decision-making, threats and risks to financial security of companies, including government support and taxation of agricultural producers, changes in trade policy and various exogenous factors such as world market prices.

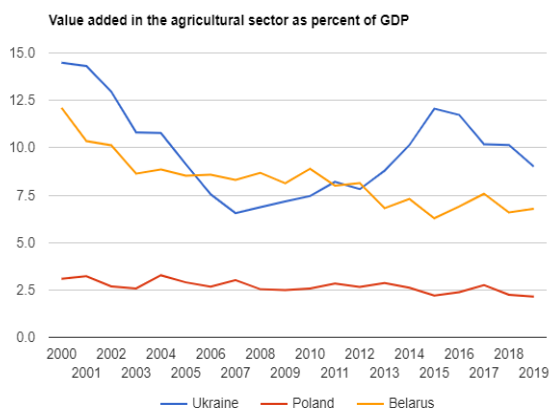
Annual percentage change in real GDP at market prices based on a constant local currency

Value added in industry, in % of GDP

Value added in the services sector, in % of GDP

Value added in the agricultural sector of the economy, in % of GDP

Fig.1. Dynamics of some macroeconomic indicators of Ukraine, Poland and Belarus during 2000-2019 *

* Source: Retrieved from the World Bank data [1].

The model includes production costs, which allow to analyze the influence of markets of factors of production by changing the expected values of these indicators. The simulation results reflect changes in production, consumption, prices, as well as exports and imports of various livestock products. The forecast for the development of the sector was based on scenarios that contain a number of assumptions regarding livestock. Based on the calculations, it was found that the impact of industry factors on the financial security of companies in Ukraine is manifested through easier access to cheap resources due to preferential state funding programs, belonging to integrated corporate structures with proximity to government and lobbying.

The results of the study, conducted on the basis of the AGMEMOD model, on the one hand, indicate the need for public financial support of the most important in terms of food security of the state enterprises. On the other hand, the concentration of public funding in several market participants threatens unequal financial opportunities for other actors in the sector.

References:

1. World Bank Open Data: веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/> (date of application 22.03.2021).

DIRECTIONS FOR STRENGTHENING THE INTERACTION OF THE BANKING AND REAL SECTORS OF THE ECONOMY: FOREIGN EXPERIENCE

The specifics of banking determine the special place of banks in the economy of the state through their close connection with various spheres of public life through the mechanism of monetary relations. The banking system is not characterized by self-sufficiency. It is part of a single socio-economic system. The crisis phenomena of recent decades have not bypassed most of the world's economic systems. The generalization of global trends in the participation of banks in economic development over the past 20 years has made it possible to identify the main areas of interaction between the banking and real sectors in ensuring economic growth:

1) Active position of the central bank in stimulating economic growth. In order to expand the access of real sector entities to banking services, the Riksbank (central bank of Sweden) has taken unprecedented measures. The Board decided to set a negative rate on deposits of commercial banks in the central bank to -0.25%. Over the last 10-15 years, such a non-standard step has become quite common in the financial practice of some countries. This is explained by the fact that with negative deposit rates, the storage of funds in the central bank becomes inefficient. That is, negative interest rates on deposits force banks to invest money in the economy, rather than accumulating them in correspondent accounts in the central bank [2, 153].

2) Deepening sectoral and regional diversification. In the activities of French commercial banks the sectoral diversification is quite prominent. Thus, in the range of their services there are alternative lending options depending on the specifics of the industry, the size of the company or the characteristics of the region. For example, farmers are provided with loans with an interest rate that varies depending on the type of loan from 2% to 8% per annum with a minimum repayment period of 5 years, and for unfavorable climatic zones the term can increase up to 12 years.

3) Stimulation of internal resource flows. One example of the implementation of this area is the experience of the United Kingdom, whose credit institutions are focusing their efforts on strengthening the resource base during periods of economic growth to support the economy in a recession. For example, some commercial banks have a service called «Special savings tax-free account», so customers are not charged interest income taxes on deposit if such savings are put into a bank for a period at least 5 years [1].

4) Strengthening the position of small business. In particular, in Germany, at the federal and regional levels, there are implemented government programs that promote innovative development, in particular with the active participation of banking institutions. The most known among them is the special government program called «General concept of scientific and technical policy for small and medium-sized businesses», which provides funding for risky activities. According to the program, there were created specialized guarantee banks, the main task of which is to issue guarantees in case of losses in small enterprises of craft, trade and industrial activities [3, 95].

5) Increasing the role of state participation. The Canadian banking system is considered to be a model of financial stability. In particular, during the recent global financial crises, Canadian banks have shown increased profitability. Canada's banking sector is highly capitalized: the six largest state-owned banks own almost 80% of total assets and control more than 90% of deposits. In addition, the Bank of Canada closely monitors and supervises the activities of credit institutions. The banking legislation is reviewed every 5 years in order to bring it into line with current economic conditions. Thus, the specifics of the policy of the Canadian authorities in the field of stimulating the interaction of the banking and real sectors of the economy is to comply with the principles of targeted support, timeliness and temporary measures [5].

Consequently, in the conditions of unstable dynamics of the development of interaction between the banking and real sectors of the economy, it is extremely appropriate to adapt and implement the positive experience of foreign countries that have managed to ensure high rates of economic growth with the active participation of the banking sector and the state in this process.

References:

1. Tax-exempt special savings account // Wikipedia. – Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Tax-exempt_special_savings_account.
2. Vartsaba, V.I, Zaslavska, O.I. Suchasne bankivnytstvo: teoriya i praktyka: Navch. posibnyk [Modern banking: theory and practice: a textbook]. – Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla», 2018. – 364 p.
3. Derenko, O.A. Mizhnarodnyy dosvid derzhavnoho rehulyuvannya ta pidtrymky maloho pidpryyemnytstva [International experience of state regulation and support of small business] / O. Derenko // Business Inform. – 2012. – № 5. – P. 95-97.
4. Dzyublyuk, O.V., Malakhova, O.L. Banky i pidpryyemstva: kredytni aspekty vzayemodiyi v umovakh rynkovoyi transformatsiyi ekonomiky: Monohrafiya [Banks and enterprises: credit aspects of interaction in a market transformation of the economy: a monograph]. – Ternopil: Vector, 2008. – 324 p.
5. Nemova, L.A. Ekonomyka Kanady v 2010-2011gg. i eonomicheskaya politika pravitel'stva [Economy of Canada in 2010-2011. and economic policy of the government]. – Retrieved from: <http://www.rusus.ru>.

*Роберт Бачо, д.е.н., професор
Закарпатський угорський інститут ім. Ф.Ракоці II, м. Берегово, Україна*

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДУ РОЗДІЛЕННЯ СУМІШІ

В сучасних умовах поглиблення економічних відносин важливу роль у розширенні доступу фізичних та юридичних осіб до фінансових послуг відіграють небанківські фінансові установи на ринках небанківських фінансових послуг. Негативні очікування погіршення економічної кон'юнктури в світі та Україні, зокрема, внаслідок негативного впливу коронавірусного захворювання, створюють нові виклики державному регулюванню на ринках НФП. Для встановлення чітких рекомендацій державними органами регулювання за ринками небанківських фінансових послуг, останнім необхідно вчасно визначати зміну кон'юнктури на досліджуваних ринках. Саме тому актуалізуються дослідження, присвячені науковому аргументуванню та встановленню процесів регресу та прогресу на ринках НФП.

Необхідно відмітити, що в дослідженні розглядається два типи розвитку – прогрес та регрес. Прогрес свідчить про якісну зміну показника в бік покращення, що в свою чергу не означає, що зростання значення центроїду кластера 2 порівняно з кластером 1 є свідченням прогресу. Конкретні узагальнення формуються з урахуванням економічної природи формування показника.

Формування гіпотези щодо одночасного існування кількох законів розподілу здійснюється шляхом розв'язування математичної задачі на розділення суміші, запропонованого до використання К. Пірсоном. Диференціальна та інтегральна функції розподілу суміші з двох компонент виражаються у вигляді лінійної комбінації нормальних розподілів, шляхом визначення певних параметрів, визначення яких здійснюється на основі методу моментів. Розділення сукупності значень на групи здійснюється за допомогою кластерного аналізу з використанням центроїдного зв'язку та методу Уорда. На завершення здійснюється багатовимірна кластеризація об'єктів за системою

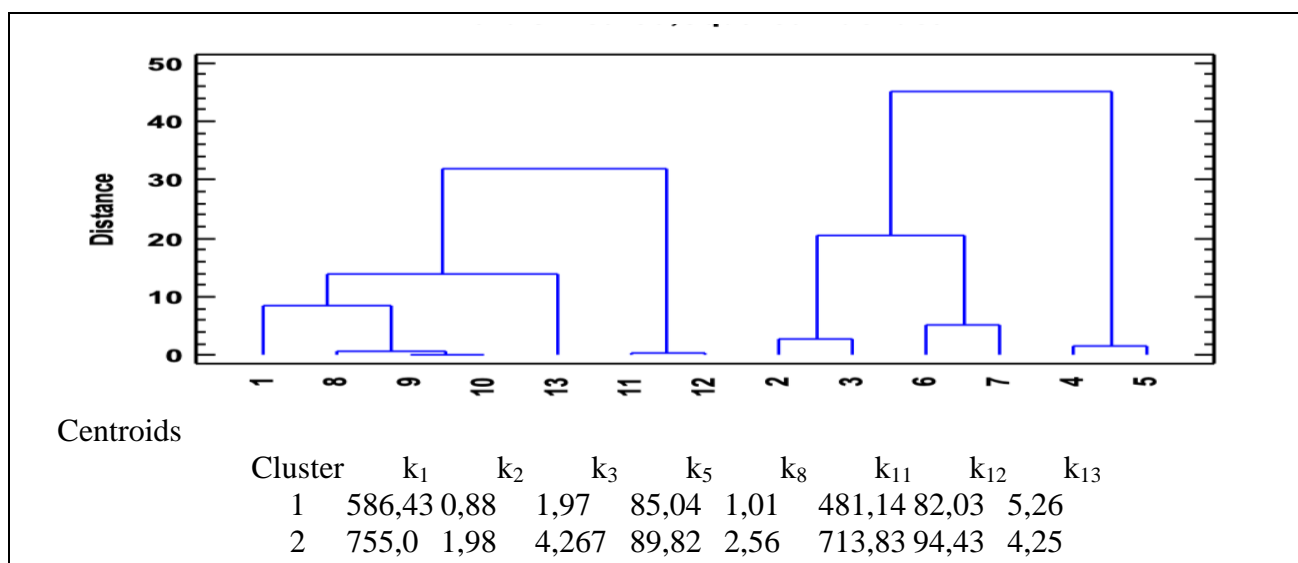
показників для встановлення перебігу двох протилежних за своєю природою процесів – прогресу та регресу.

Продуктування бажаних результатів дослідження можуть бути отриманими з урахуванням означених цілей із виконанням їх у наступній послідовності: аналіз наукових та статистичних джерел щодо виділення показників для оцінки розвитку ринків НФП з одночасним формуванням системи показників для оцінки їх розвитку; встановлення законів розподілу значень для ринку кредитної кооперації; формування гіпотези про одночасне існування кількох законів розподілу для кожного з показників; розділення сукупності значень показників на групи шляхом розв'язування задачі на розділення суміші; побудова законів розподілу значень показника в кожному кластері; обчислення значення центроїдів у кожному кластері значень показника; визначення типу процесу розвитку для ринку кредитної кооперації – прогресу чи регресу, побудова дендограми розшарування значень показників; згрупування показників та здійснення щодо них кластерного аналізу, виділення кластерів, визначено значення їх центроїдів; визначення типу процесу розвитку для визначених ринків НФП, побудова дендограми розшарування об'єктів по кластерах

На основі наукового доробку Малярець [1, с.134-136] здійснено побудову закону розподілу значення для ринку кредитної кооперації. Підтвердження чи спростування існування однорідності чи неоднорідності масиву статистичної вибірки здійснюється через розрахунок нормального розподілу для вибраних показників ($k_1 - k_{13}$).

Сукупність статистичної інформації для проведення дослідження отримана шляхом узагальнення первинної інформації, що збирається та публікується на офіційному сайті органу, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні (Нацкомфінпослуг) за 2006-2018 рр.

Проведені розрахунки довели, що на ринку кредитного кооперування простежується наявність двох кластерів: кластер 1 вміщує хронологічні рамки 2006 р. та 2013-2018 рр., а кластер 2 – період 2007-2012 рр. На основі порівняння значень центроїдів показників кожного з кластерів здобувач доходить висновку, що розвиток ринку кредитної кооперації України характеризувався регресом у 2006 р., прогресом у 2007-2012 рр. і знову регресом у 2013-2018 рр.

Рис. 1. Результати аналітичного підходу до визначення процесів розвитку на ринку кредитної кооперації

Таким чином, на основі запропонованого аналітичного підходу для встановлення перебігу процесів на ринку кредитної кооперації, який передбачає кількісну оцінку

ключових показників функціонування даного ринків шляхом розділення сукупності значень на групи за допомогою кластерного аналізу та проведення багатовимірної кластеризації об'єктів за системою показників, а також здійснення якісної характеристики рівня розвитку вибраних показників на основі визначення граничних значень останніх з використанням методів багатовимірного кластерного аналізу, критерію Пірсона, методу Уорда, математичної статистики і прийомів (узагальнення, групування, порівняння), що визначено закономірності прогресу та регресу на ринку кредитної кооперації в умовах реалізації політики Нацкомфінпослуг щодо діяльності кредитних спілок та захисту прав споживачів НФП.

Список використаних джерел:

1. Малярець Л.М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика / Л.М. Малярець. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 384 с.

*Віра Варцаба, д.е.н., професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ

Потужні зовнішні ризики з якими стикається весь світ, пов'язані із різким зростанням волатильності глобальної економіки, яке спричинене поширенням коронавірусної пандемії, вимагає відповідного реагування та прийняття радикальних заходів національного рівня з метою запобігання шокowego впливу на національні економіки. В Україні, крім того, триває гібридна агресія з боку Росії, яка додатково формує власні виклики щодо дестабілізуючого впливу на економічний розвиток.

В умовах загрози світової фінансово-економічної кризи особливо важливим завданням є забезпечення стійкості фінансової системи країни. Бо саме фінансовий ринок разом із основним фінансовим посередником – банківською системою є джерелом прояву турбулентних процесів, які можуть спричинити негативний вплив на стан економіки та спровокувати виникнення кризи.

Саме тому, одним із основних завдань Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року визначено забезпечення фінансової стабільності та генези фінансового ринку. У зв'язку з цим, забезпечення стійкості банківської системи як головного фінансового агента держави в умовах турбулентності фінансового ринку набуває особливої значущості.

Водночас, незважаючи на те, що стабільність банківської системи є безсумнівно визначальною для забезпечення фінансової стійкості економіки, з цієї ж причини вона перебуває під впливом широкого комплексу як внутрішніх так і зовнішніх факторів, які впливають на її стійкість та стабільність функціонування.

На думку Національного банку України, яка відображена у Звіті про фінансову стабільність за 2020 рік «Український банківський сектор продемонстрував стійкість до коронакризи: банки високоліквідні, прибуткові, добре капіталізовані, мають достатній запас міцності, щоб належним чином виконувати свої функції та підтримати економіку кредитними ресурсами. Уперше в історії під час кризи банки не стали фактором посилення економічної нестабільності, а навпаки – підтримують бізнес і сприяють відновленню економічного зростання» [1];

Однак, вивчення стану банківського сектору України засвідчив, що факторами ризику щодо забезпечення високого рівня стійкості фінансової системи залишаються [2,3]:

- вкрай повільне відновлення банківського кредитування;
- висока питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі банків;

- значний обсяг неповернутих кредитів рефінансування з невизначеними перспективами їх повернення, зважаючи, що значна частина їх «застрягли» у виведених з ринку банках;

- високою залишається питома вага валютних активів і пасивів;
- значне відволікання ресурсів банківської системи у державні цінні папери (ресурси активно інвестуються в державні цінні папери (ОВДП та депозитні сертифікати НБУ);
- слабкі темпи зростання прибутковості;
- повільне зростання банківських вкладів населення;
- проблеми діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- недостатній рівень капіталізації банківської системи.

В умовах пандемії COVID-19 державою в особі Верховної Ради України, НБУ та уряду було вжито низку заходів, спрямованих на зниження її негативного впливу на фінансову сферу та економіку в цілому. Однак, деякі з них опосередковано посилюють потенційні ризики банківського сектору, зокрема:

- тимчасове призупинення діяльності суб'єктів господарювання може призвести до зростання частки неплатоспроможних позичальників, що в результаті може спровокувати погіршення частки проблемних кредитів у портфелі банківської системи;
- з тих же причин, знижуються доходи населення, що потенційно може вплинути на розмір депозитних вкладень та зменшення ресурсної бази банків;
- через роботу відділень в он-лайн режимі та посилення фінансового моніторингу, виникає додаткова пересторога до банків, яка провокує збільшення готівкового обігу, що може знизити рівень ліквідності банківської системи, змусити суттєво збільшити обсяги рефінансування банків з боку регулятора;
- впровадження вимушених «кредитних канікул» провокує пролонгацію кредитних угод та суттєво звужить дохідну базу банківської системи, адже процентні доходи формують близько 70 % валового доходу банків;
- запровадження спеціалізованих кредитних програм з метою компенсації ризиків для вітчизняного бізнесу, очевидно також зумовлюватиме скорочення обсягів процентних доходів банків відносно «стандартних» умов кредитування.

Крім того, в разі повномасштабної кризи головними ризиками для України, можуть стати відчутне зниження валютного курсу гривні через вплив спекулятивних інвестицій у цінні папери придбаних нерезидентами, що диктуватиме підвищений попит на валюту; ймовірно відбуватиметься зменшення надходжень валюти внаслідок скорочення програм фінансової допомоги: грантів, технічної допомоги тощо.

За таких умов політика забезпечення фінансової стійкості має полягати як у оперативному реагуванні на ознаки нестабільності у валютно-курсовій, бюджетній, борговій та банківській сферах, так і в адаптивному збереженні основних системних функцій всієї фінансової системи як у короткостроковій, так і у тривалішій перспективах. [2]

Таким чином, в світлі невизначеності економічної ситуації, продовження коронавірусної пандемії та ймовірності потенційних ризиків, пов'язаних з її наслідками, пріоритетами політики банківської безпеки в Україні мають бути, зокрема:

- оздоровлення проблемного кредитного портфеля банків;
- переорієнтація напряму банківських інвестицій з державних цінних паперів на кредитування суб'єктів господарювання;
- збільшення обсягу банківських вкладів як основного джерела ресурсів для банківських кредитів;
- відновлення капіталізації банківської системи;
- повернення втрачених державою коштів, які були надані банкам у вигляді рефінансування.

Отже, стійкість банківської системи України нині проходить черговий стрес-тест у режимі реального часу. Є підстави констатувати, що вітчизняний банківський сектор ввійшов в «коронакризу» з певним «запасом» міцності і успішно пройшов гострий період турбулентності та дозволив протистояти негативним явищам. Проте цей запас не може бути довготривалим.

В умовах продовження глобальної фінансової турбулентності, можливих нових хвиль пандемії та існуючої загрози світової фінансово-економічної кризи зазначені проблемні аспекти в поєднанні зі збереженням високих потенційних ризиків нестабільності банківського сектору потребують своєчасного реагування на виклики, розроблення комплексу заходів для подальшого зміцнення стійкості банківської системи України шляхом впровадження ефективних інструментів забезпечення фінансової стабільності, включаючи ризик-орієнтований та консолідований нагляд за діяльністю банків та небанківських фінансових установ.

Список використаних джерел

1. Звіт НБУ про фінансову стабільність, грудень 2020 р. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4
2. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України: аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла – Київ : НІСД, 2021. – 104 с. <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/problemi-ta-perspektivi-zmicnennya-stiykosti-finansovoi-sistemi>
3. Україна після коронакризи – шлях одужання: наук. доп. / [Я.А.Жаліло (кер авт. кол), Я.Б. Базиліук, С.В. Ковалівська, О.О. Коломієць та ін.]: Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ: НІСД, 2020. - 304 с. <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/ukraina-pislya-koronakrizi-shlyakh-oduzhannya>

*Марта Волощук,
Заслужений економіст України,
голова територіального відділення «Асоціації платників податків України»
у Закарпатській області
доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Георгіна Кампо, к.е.н., доцент
Ольга Чакій, к.е.н
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

2020 рік був насиченим важливими змінами до податкового законодавства, викликані декількома причинами. Перш за все бажанням влади знайти додаткові доходи і зменшити дефіцит Державного бюджету та резерви поповнення доходів місцевих бюджетів. По-друге, не менш важлива причина, неочікувана поява пандемії коронавірусу, яка вимагала вжиття термінових заходів по захисту малого та середнього підприємництва. Відповідно, найбільше законодавчих актів з питань оподаткування було прийнято протягом березня – грудня 2020 року.

Зокрема перші законодавчі акти передбачали звільнення платників податків спрощеної системи оподаткування від сплати плати за землю на один місяць, єдиного податку та єдиного соціального внеску на два місяці.

Законом “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)” №530-IX [2] передбачена часткова виплата заробітної плати у зв’язку із тимчасовим припиненням

діяльності, а законом “Про надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2” №1358-IX від 30.03.2021 [5] року виплата компенсацій в розмірі 8 тис. грн. роботодавцям та найманим працівникам.

Законом “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв’язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)” №540-IX від 30.03.2020 [3] платники єдиного податку 1 групи спрощеної системи оподаткування звільнені на шість місяців від сплати єдиного податку та єдиного соціального внеску (грудень 2020 та січень – травень 2021р включно).

Також усунуто подвійне оподаткування фізичних осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність (адвокати, юристи, художники тощо), від сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ) із своїх доходів, якщо вони мають місце роботи і сплачують єдиний соціальний внесок. Крім того, Законом [1] відмінено норму, за якої єдиний соціальний внесок із 01.01.2017 р. сплачувався фізичними особами-підприємцями загальної системи оподаткування незалежно від результатів діяльності і навіть, при відсутності такої діяльності. Більше того, Законом [1] передбачено списання податкового боргу зі сплати ЄСВ, який виник через безпідставне нарахування ЄСВ із 01.01.2017р. (строк подання заяв на списання боргу з ЄСВ продовжено до березня 2021р.)

Також з 01.01.2021 розширено коло осіб, які звільняються від сплати ЄСВ:

– для фізичних осіб - підприємців (крім тих, які обрали спрощену систему оподаткування), осіб, які провадять незалежну професійну діяльність та членів фермерського господарства скасовується обов'язок сплачувати мінімальний розмір ЄСВ за місяці, у яких не було отримано доходу (прибутку). Тобто, для фізичних осіб, які застосовують загальну систему оподаткування, осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, та членів фермерського господарства, у разі якщо не отримано дохід (прибуток) у звітному періоді або окремому місяці звітного періоду, самостійне визначення бази нарахування єдиного внеску є виключно правом, а не обов'язком для зазначених платників.

– звільняються від сплати ЄСВ за себе фізичні особи - підприємці та особи, які провадять незалежну професійну діяльність, якщо вони отримують пенсію за віком, або за вислугу років, або є особами з інвалідністю, або досягли відповідного віку та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу. Такі особи можуть бути платниками єдиного внеску тільки добровільно.

– звільняються від сплати єдиного внеску за себе:

- особи, які провадять незалежну професійну діяльність, за умови взяття їх на облік як фізичних осіб-підприємців і провадження ними одного виду діяльності одночасно як фізичною особою-підприємцем, так і особою, яка провадить незалежну професійну діяльність;

- особи, які провадять незалежну професійну діяльність та фізичні особи-підприємці, які мають основне місце роботи, за місяці звітного періоду, за які роботодавцем було сплачено страховий внесок за таких осіб у розмірі не менше мінімального страхового внеску.

Крім того, звільнено від нарахування, обчислення та сплати ЄСВ платників єдиного податку першої групи за періоди з 1 по 31 грудня 2020 року, з 1 по 31 січня, з 1 по 28 лютого, з 1 по 31 березня, з 1 по 30 квітня та з 1 по 31 травня 2021 року за себе. Тобто єдиний внесок спрощенці першої групи не сплачують за грудень 2020 року та 5 місяців з січня по травень (включно) 2021 року. Важливо, що законом чітко визначено, ці місяці несплати єдиного внеску включаються до страхового стажу платника єдиного податку першої групи [1].

Законом №1017 від 01.12.2020 [4] збільшено розміри граничних обсягів доходу для I-III груп платників єдиного та встановлено їх на базі кількісних показників розміру мінімальної заробітної плати на 1 січня податкового року, тобто із щорічним ростом заробітної плати зростатиме гранична межа доходів для платників єдиного податку всіх груп (для I групи – 167 МЗП (1 002 000 грн), для II групи – 834 МЗП (5 004 000 грн), для III групи – 1167 МЗП (7 002 000 грн)).

З метою захисту платників малого бізнесу, фізичні особи – підприємці спрощеної системи оподаткування взагалі звільнені від обов'язкового ведення реєстраторів розрахункових операцій (РРО), крім обліку ризикових операцій:

- реалізація лікарських засобів та виробів медичного призначення;
- реалізація технічно складних побутових виробів, що потребують гарантійного ремонту;
- реалізація ювелірних виробів.

Строк введення РРО для 2-4 групи перенесений із 01.01.2020 р. на 1 січня 2021р. Гранична межа доходу, яка дозволяє в 2021 році працювати без касових апаратів для платників єдиного податку 2-4 груп встановлена в кількісному виразі – 220 мінімальних заробітних плат на 1 січня податкового року, тобто 1320 тис. грн в 2021 році (до 2021 року ця межа становила 1 млн. грн). На перший погляд в прийнятих законах передбачено ряд позитивних змін, а саме:

- застосування РРО не тільки у вигляді касових апаратів, а й програмного забезпечення, яке надається контролюючими органами на безкоштовній основі.
- платникам спрощеної системи не потрібно мати документи при надходженні товару та вести їх складський облік.
- відмінено статтю про застосування «кешбеку» при невидачі чеку покупцю.

Однак, у зв'язку з пандемією та введенням особливих санепідемічних обмежень призвели до важкої ситуації у діяльності малого бізнесу, а тому перенесення строку введення РРО тільки на 1 рік, до 1 січня 2022р. є завчасним, так як потребує значно більший період часу, як мінімум 5 років [4].

Законом України від 17.12.2020 № 1117 [6] суттєво збільшено розміри площ приміщень, які дозволяють фізичним особам-підприємцям спрощеної системи оподаткування 2 групи надавати їх в оренду (земельні ділянки, загальна площа яких до 0,2 гектара, житлові приміщення та/або їх частини, загальна площа яких до 400 квадратних метрів, нежитлові приміщення (споруди, будівлі) та/або їх частини, загальна площа яких до 900 квадратних метрів). На жаль, цим законом відмінено квартальну звітність з податку на додану вартість для суб'єктів підприємницької діяльності, які є платниками III групи спрощеної системи оподаткування.

Іншими законами, які були прийняті ВРУ 2020 року було введено як позитивні, так і негативні зміни до податкового законодавства. Зокрема, Законом від 17.12.20 №1117-IX відмінено норму щодо права на проведення перевірки податку на доходи фізичних осіб, військового збору, інших виплат фізичній особі у зв'язку з трудовими угодами протягом 2555 днів (діюча норма 1095 днів) [6].

Як свідчить аналіз прийнятих законодавчих актів, вони спрямовані на підтримку малого підприємництва у зв'язку з економічною кризою спричиненою пандемією.

Список використаних джерел:

1. Закон «Про внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування щодо усунення дискримінації за колом платників» № 592-IX від 13.05.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/592-%D1%96%D1%85#Text>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби

(COVID-19) №530-IX від 17.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-%D1%96%D1%85#Text>

3. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв’язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)” №540-IX від 30.03.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-%D1%96%D1%85#Text>

4. Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо лібералізації застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку та скасування механізму компенсації покупцям (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій” від 01.12.2020 №1017-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-%D1%96%D1%85#Text>

5. Закон України “Про надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2” №1358-IX від 30.03.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1358-%D1%96%D1%85#Text>

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збору даних та інформації, необхідних для декларування окремих об’єктів оподаткування №1117-IX від 17.12.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-%D1%96%D1%85#Text>

*Андрій Котик, аспірант 3 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Огородник В.О., к.е.н., доцент*

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ

Останніми роками велика увага як в нашій країні приділяється розумінню й використанню інжинірингу, який набув широкого розповсюдження в розвинених країнах і широко застосовується практично у будь-якій сфері людської діяльності.

Фінансовий інжиніринг є новаторським проявом діяльності професіоналів фінансової сфери [2].

Досліджуючи закономірності розвитку фінансових інновацій, фахівці відзначають хвилеподібний характер їх появи - періодично виникають фундаментальні фінансові інновації, такі як опціони, потенціал яких використовується протягом десятиліть, комбінуючи які можна створювати безліч інших, менш значущих інновацій. Після деякого часу фундаментальні інновації виникають знову. Таким чином, розвиток фінансових інновацій схожий з циклічним характером самої економіки, яка характеризується сукупністю хвиль різної довжини.

Багато фахівців вважають, що основними причинами розвитку фінансового інжинірингу є регулятивні обмеження, податки, великі трансакційні витрати і витрати моніторингу та збору інформації.

Як реакція на проблему ліквідності були придумані одні інновації - для полегшення доступу компаній до готівки, а інші - для запуску тимчасово вільних готівкових коштів. В останні двадцять років увагу розробників інструментів фінансового інжинірингу найбільше концентрувалася саме на запобіганню ризиків.

Необхідно зазначити, що у світовій практиці інноваційні фінансові продукти на початковому етапі найчастіше створювалися найбільшими спеціалізованими фінансовими інститутами для вирішення приватних завдань великих емітентів або інвесторів. Однак

надалі, з метою адаптації до потреб і можливостей рядових інвесторів, вони відповідним чином удосконалювалися, внаслідок чого ставало можливим їх тиражування.

Безумовно, всі передумови виникнення і розвитку фінансових інновацій – одночасно є і стимулом для їх подальшого розвитку, тобто практична сфера застосування фінансового інжинірингу перетинається з факторами його розвитку. Це своєрідна система, елементи якої взаємно впливають один на одного - об'єктивні причини вимагають створення нових фінансових інструментів, які своєю чергою ускладнюють економічні відносини, породжуючи все нові потреби, що тягнуть за собою більш ускладнені фінансові інновації.

Фундаментальні фактори, що впливають на розвиток України, а також позитивні тенденції економічного розвитку багато в чому визначають необхідність застосування механізмів та інструментів фінансового інжинірингу, розробка яких дозволить вийти на якісно новий рівень економічного розвитку.

Сучасний стан української економіки, дефіцит інвестицій та проблеми у фінансовому секторі підкреслюють, що фінансовий інжиніринг повинен супроводжувати кожен крок розвитку [1].

Проте, надмірне використання фінансового інжинірингу може погіршити інвестиційну привабливість фінансового інструменту. Через те, що простежується відсутність розуміння структури з боку інвесторів, значного і не виправданого ускладнення аналітичних процедур або технічних аспектів обігу на вторинному ринку і здійснення розрахунків за цінними паперами. Крім того, виникає потреба у створенні інституційної інфраструктури (законодавство, правила, процедури) в повному обсязі і інститутів, пов'язаних з обігом нових фінансових інструментів.

Список використаних джерел:

1. Баторшина А. Ф. Перспективи розвитку фінансового інжинірингу в Україні та світі / А. Ф. Баторшина, Т. Ю. Лебедева. // Ефективна економіка. - 2012. - № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_1_8
2. Мусієнко В. О. Фінансовий інжиніринг – генератор фінансових інновацій [Електронний ресурс] / В. О. Мусієнко, М. Е. Зінченко // Електронний фаховий науково-практичний "Інфраструктура ринку". – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/59.pdf.

*Світлана Осташ, старший викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день банківська система є найбільш розвиненою складовою економіки України. Не зважаючи на світову фінансову кризу, яка негативно вплинула на вітчизняний грошово-кредитний ринок, банківський сектор економіки займає лідируючі позиції по більшості показників та значно впливає на розвиток національного господарства країни й відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності.

Комерційні банки, виконуючи функції посередництва в кредиті між грошовим і функціонуючим капіталами, посередництва в платежах, мобілізації грошових доходів і заощаджень та перетворення їх у капітал та створення кредитних засобів обігу, проводять окремі види пасивних і активних операцій. Останні знаходять прояв у значній кількості різноманітних послуг. У сучасних умовах великий комерційний банк пропонує своїм клієнтам понад 300 видів операцій і послуг. Виходячи із цього, банки можна визначити як особливі кредитно-фінансові підприємства, що пропонують комплекс базових функцій, які конкретизуються в більш численних операціях та наданих послугах [2, с.8].

Комерційні банки виконуючи функції, здійснюючи операції, надаючи послуги, вступають у взаємини між собою, а також з іншими суб'єктами економіки. Функціонуючи у межах однієї країни банки утворюють її банківську систему.

Банківська система – складова частина кредитно-грошової системи, елемент економічного базису суспільства, що розвивається за законами ринкової економіки. Банківська система для ефективного функціонування повинна відповідати наступним вимогам:

- 1) в країні повинна бути достатня кількість діючих банків і кредитних установ;
- 2) у країні має функціонувати центральний банк, який виступає основним координатором учасників грошово-кредитного ринку та ефективно виконує функції управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці;
- 3) діяльність банківських установ охоплює всі сфери національної економіки та зовнішньоекономічні зв'язки, виконуючи широкий спектр банківських операцій та послуг для юридичних і приватних осіб.

Банківська система - це законодавчо визначена, чітко структурована сукупність фінансово-кредитних інститутів, які займаються банківською діяльністю. У функціях випуску грошей і регулювання грошової маси, у трансформаційній та стабілізаційній функціях проявляється специфіка банківської системи.

Банківська система виконує важливу роль у функціонуванні економіки в цілому, оскільки залучає тимчасово вільний капітал суб'єктів господарювання та перерозподіляє його в ті сфери, де спостерігається дефіцит капіталу, а також сприяє активізації інвестиційних процесів та визначає оптимальні курси для здійснення експортно-імпортних операцій.

Провідне місце на ринку фінансових послуг займають банки. У середньому їхня частка у ВВП становить порядку 80%, у той час як небанківських фінансових установ – лише близько 11% [3].

В умовах вітчизняної економіки банківська система продовжує відігравати важливу роль, проте на сьогодні вона перебуває у складному становищі, оскільки за останні декілька років на неї впливає не тільки інфляція, але й політична нестабільність та військова ситуація на Сході країни

Одним з найважливіших факторів, який впливає на розвиток української банківської системи є дії Національного Банку України. Програма реформ оздоровлення комерційних банків, запропонована НБУ, призвела до значного скорочення кількості банків та до радикальних змін у роботі найбільш важливих системних банків. Протягом 8 років кількість діючих банків скоротилась з 180 (станом на 1 січня 2014 року) і станом на 1 січня 2021 року склала 73 одиниці, з них 33- з іноземним капіталом і 23- із 100% іноземного капіталу [3]. Зменшення кількості даних установ повинно зробити банківську систему більш прозорою, проте зменшення учасників грошово-кредитного ринку може знизити рівень конкуренції та погіршити якість банківських продуктів.

Слід відмітити, що прихід іноземного банківського капіталу загострив конкуренцію у банківській сфері України, що викликало необхідність надавати якомога ширший спектр супутніх послуг, вводити в країні нові фінансові продукти й банківські технології.

Вивчення банківського ринку дало можливість виділити головні тенденції розвитку банківської діяльності, зокрема:

1. Глобалізація і дерегуляція банківського бізнесу, що супроводжується «пом'якшенням» економічної політики у банківській сфері та частковою (або повною) відміною обмежень на здійснення банками окремих видів фінансових операцій.

2. Інтенсивний розвиток банківських інформаційних технологій.

3. Зростання вимог суспільства до ефективності банківської діяльності, зокрема до підвищення якості задоволення індивідуальних потреб споживачів банківських послуг (як населення, так і підприємницьких структур).

4. Згортання традиційної посередницької функції комерційних банків.

До найбільш гострих проблем сучасної банківської системи слід віднести наступні:

- зростання недовіри до банків;
- негативний вплив політичних процесів;
- суперечливість механізму рефінансування українських банків;
- девальвація національної грошової одиниці;
- подорожчання кредитних ресурсів в Україні;
- погіршення якості кредитного портфеля банків;
- низький рівень ризик-менеджменту банків [4 ;с.349].

Сутність проблеми недовіри до банків полягає у відтоку депозитів внаслідок негативного емоційного фону в зв'язку з епідемситуацією за останній рік та скороченню обсягів вільних ресурсів у населення та підприємств, що в свою чергу дестабілізує діяльність банків, ускладнює процес видачі кредитів і розрахунків за своїми зобов'язаннями. Окрім цього, зростання недовіри інвесторів може призвести до відтоку інвестицій у банківський сектор, результатом чого стане ускладнення процесу відновлення нормальної діяльності вітчизняних банків [1].

В сучасних умовах особливо гострою є проблема зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи в умовах проникнення іноземних банків на український фінансовий ринок.

Підсумовуючи зазначимо, що банки в теперішніх економічних реаліях є важливими донорами бізнесу та забезпечують фінансову активізацію комерційних відносин. Надійна й правильно організована банківська система сприятиме ефективному розвитку вітчизняної економіки, адже вона бере пряму участь у формуванні фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, грає провідну роль у кредитуванні, проектному фінансуванні, забезпеченні комерційних та міжбанківських розрахунків, реалізації валютної політики тощо.

Список використаних джерел:

1. Максимова М. В. Стан та проблеми в банківській системі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2017/14.pdf

2. Онищенко В.О. Ринок банківських послуг: проблеми та інноваційні напрями розвитку в Україні: [Монографія] / д.е.н., проф. Онищенко В.О., д.е.н., доц. Птащенко Л.О. – Полтава: ПолтНТУ, 2010.-300с.

3. Основні показники діяльності банків України, статистичні дані [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://bank.gov.ua/ua/statistic/>

4. Хімії Б.І. Стан розвитку банківської системи в умовах сучасної економіки// Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 19 листопада 2018 р). – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. - 420 с.

*Ніна Пойда-Носик, д.е.н., професор
Віктор Свадеба, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

SOCIAL MEDIA MARKETING ЯК ЕЛЕМЕНТ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКА

В умовах сьогодення, успішна діяльність будь-якого бізнесу, в тому числі страхового, залежить від якісної присутності у соцмережах. Тому вкрай важливою складовою маркетингової діяльності страховика є SMM-діяльність. Згідно тлумачення В.Д. Бриксіної, Social media marketing (SMM), або соціальний медіамаркетинг, з'явився у результаті поширення Інтернету та соціальних мереж у суспільстві, і є головним інструментом просування компанії або товару (послуги) в будь-якій соціальній мережі [1, с. 353]. Отож, головна мета SMM у забезпеченні інтересів страхової компанії в обраній ним соцмережі.

Почавши вести сторінку в соцмережі, страховик зазвичай переслідує одну чи декілька цілей. На нашу думку, слід виділити декілька наступних актуальних цілей:

1. Інформування цільової аудиторії про діяльність страховика.
2. Залучення потенційних страхувальників у воронку продажів страхових продуктів.
3. Формування та забезпечення позитивного і привабливого іміджу страхової компанії у суспільстві.
4. Перетворення підписників у лояльних клієнтів та адвокатів бренду страховика.

Щоб досягти обрані страховиком цілі, маркетолог береться за розробку стратегії просування страхової компанії у соцмережах. Розробка такої стратегії, зазвичай, передбачає:

1. Виокремлення цільової аудиторії, на яку буде спрямована SMM-стратегія страховика, аналіз її поведінки у популярних соцмережах.
2. Визначення тону голоса бренду страховика, на основі якого відбуватиметься взаємодія з підписниками та поширення ідеології страхової компанії.
3. Вибір тих соцмережей, які найбільше відповідають цілям страховика та включають оптимальний набір SMM-інструментів.
4. Формування стабільної та конкурентноспроможної контент-стратегії на основі популярності певних типів та тем контенту серед цільової аудиторії страховика.
5. Характеристика ключових показників успішності SMM-стратегії, від яких залежатиме коригування підходів страхового маркетолога до взаємодії з підписниками.

Практична реалізація елементів SMM-стратегії страховика залежить від якості виконання у соцмережі ряду щоденних завдань. Згідно наших поглядів, основними завданнями у процесі реалізації SMM-стратегії страховика мають бути:

1. Створення популярного, вірального контенту та наповнення ним акаунту страховика на основі автоматизованого контент-плану.
2. Поширення контенту серед користувачів соцмережі за допомогою оптимізації його органічного пошуку та можливостей рекламного розповсюдження.
3. Постійна модернізація дизайну акаунту в соцмережі з точки зору посилення естетичної привабливості в очах цільової аудиторії.
4. Залучення страховим маркетологом акаунтів-партнерів для взаємного просування й піару.
5. Формулювання ефективних закликів до дії для мотивування користувачів соцмережі до якомога глибшої взаємодії зі сторінкою страховика, шляхом коментування, нанесення лайків і позначок, здійснення поширень та покупок у ній.

6. Використання контактних даних та посилань для посилення зв'язку між сторінкою у соцмережі та сайтом страховика на рівні їхньої комплементарності.

7. Збір та аналіз аналітичних даних акаунту для коригування взаємодії страхового маркетолога з підписниками у соцмережі.

Досягненню цілей SMM-діяльності страховика може перешкоджати ряд потенційних проблем. Зокрема, на наш погляд, варто виділити такі можливі проблеми:

1. Вибір неправильної цільової аудиторії потенційних страхувальників.

2. Нездатність страхового маркетолога конструктивно відповідати на критику та виходити з кризових скандалів.

3. Фейкові сторінки акаунту страховика, які своїм існуванням свідомо чи несвідомо псують його імідж в очах частини цільової аудиторії.

4. Прямі та непрямі конкуренти страховика, які крадуть та розміщують його контент на своїх акаунтах для власних цілей.

5. Вихід з підконтролю PR-кампаній через публікацію скандального та неетичного контенту страховим маркетологом.

6. Нераціональне витрачання маркетингового бюджету страховика на неефективні дії у соцмережі.

7. Відсутня залученість цільової аудиторії страховика в соцмережі у воронку продажів його страхових продуктів.

8. Негативна чи відсутня реакція підписників акаунту страховика на його спроби залучити їх до взаємодії.

9. Відсутність естетичного смаку в дизайні сторінки страховика в соцмережі.

10. Ігнорування страховим маркетологом результатів аналітичних досліджень для коригування його SMM-діяльності.

Отже, повноцінний ефект від діяльності будь-якого страхового маркетолога є неможливим без представлення у соцмережах, якісна присутність в яких здійснюється за рахунок SMM-діяльності. Формування SMM-стратегії просування у соцмережах залежить від цілей страховика, для яких вона розробляється, а розвиток – з виконанням пов'язаних із розробленою стратегією завдань для страхового маркетолога та умілим усуненням типових проблем SMM-діяльності. Реалізація якісної присутності страхової компанії у соцмережах забезпечить їй збільшення продажів страхових продуктів та стабільне відстоювання її інтересів у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Брыксина В. Д. SMM-стратегия для b-2-b-сегмента / Брыксина Виктория Дмитриевна // Маркетинговые коммуникации [журнал]. – М.: Издательский дом «Гребенников», 2014. – № 6. – С. 352–358.

*Мар'яна Тимчак, к.е.н., доцент
Вікторія Мінкович, старший викладач*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних економічних реаліях потреби державних установ, підприємств і організацій та територіальних громад в необхідних для їх функціонування товарах, послугах та роботах забезпечуються за допомогою взаємовідносин, що виникають між державою та суб'єктами господарювання у сфері публічних закупівель. В багатьох країнах світу саме така форма організації бюджетних витрат вже довела свою ефективність та можливість економії державних коштів.

В нашій державі процеси в сегменті державних замовлень перейшли повністю в

публічну та прозору площину не так давно, а саме 25 грудня 2015 року коли було прийнято Закон України «Про публічні закупівлі» № 922-VIII, яким встановлено правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади з дотриманням принципів ефективності, прозорості, створення конкурентного середовища, запобігання проявам корупції та розвитку добросовісної конкуренції. Таким чином було розпочато принципово нову ідею взаємодії між державою, бізнесом та громадськістю, що була представлена в суспільстві тезою: “Всі бачать все!”.

Проте задля забезпечення економічного зростання та якісного розвитку усіх секторів економіки дана система потребує постійного вдосконалення (особливо в наявності актуальних та ефективних технологічних рішень), що відповідає вимогам часу. Адже, як зазначають дослідники даного питання з КШЕ [1] у кожній країні по всьому світу державні закупівлі становлять значну частку ВВП (від 8% до 21%), а отже, водночас виступають й потужним інструментом впливу на ринок як з боку виробництва, так і з боку споживання, інструментом орієнтованим на розвиток якісної конкуренції. Таким чином, ефективне функціонування цього сектора є необхідною умовою для формування стійкої та ефективної економічної системи в цілому.

Так, зважаючи на вимоги часу вітчизняна система публічних закупівель знаходиться в інтенсивній розбудові та постійно вдосконалюється. Починаючи з 19.04.2020р. ЗУ “Про публічні закупівлі” діє у редакції, передбаченій ЗУ “Про внесення змін до ЗУ “Про публічні закупівлі” та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель” від 19.09.2019 № 114-IX [3], який з метою підвищення ефективності закупівель, гармонізації з законодавством ЄС та міжнародними стандартами містить ряд важливих та актуальних вдосконалень процесу закупівлі та нововведень (відповідно до відомостей Мінекономіки [2]), а саме: нову процедуру торгів з обмеженою участю, яка передбачає обов’язкову попередню перевірку кваліфікації учасників; можливість виправлення невідповідностей в тендерній пропозиції протягом двадцяти чотирьох годин після їх виявлення замовником; право замовника проводити попередні ринкові консультації з метою аналізу ринку для планування закупівель та підготовки до проведення процедур закупівель; вартість життєвого циклу, як критерій для оцінки замовником тендерних пропозицій, який дозволяє розрахувати їх економічну вигідність у довгостроковій перспективі; можливість замовника укласти один договір про закупівлю із переможцем закупівлі декількох лотів в межах єдиної процедури закупівлі; введення відповідальності для керівників замовників за невиконання вимог законодавства та за укладення договору про закупівлю до/без проведення закупівель в ЕСЗ; право замовника відхиляти тендерну пропозицію учасника, який не виконав свої зобов’язання за раніше укладеним договором про закупівлю; оновлений перелік кваліфікаційних критеріїв (доповнено новим критерієм – наявність фінансової спроможності).

Відповідно до даних звіту, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель за 2020 рік [4] від початку роботи вітчизняної електронної системи закупівель та станом на 01.01.2021 року оголошено 7,7 млн процедур з очікуваною вартістю 4,3 трлн грн, з яких кількість успішно завершених становить більш ніж 7 млн з очікуваною вартістю 2,776 трлн грн. Загальна кількість організаторів за даними ЕСЗ зросла і на кінець звітного року становила – 45 393, при цьому зросла і кількість учасників – 347 567, що свідчить про зменшення бар’єрів для участі у публічних закупівлях та поступового підвищення довіри представників бізнесу до процесу публічних закупівель. Так, за даними ЕСЗ різниця суми між очікуваною вартістю закупівель та сумою укладених договорів, з моменту повноцінного запуску ЕСЗ та станом на кінець 2020 року складає понад 153 млрд грн. Середня кількість пропозицій на торги протягом 2016 – 2020 років становить – 2,31.

Водночас і в 2020 році було продовжено роботу над підвищенням рівня професіоналізації в сфері публічних закупівель. Так, протягом року Мінекономіки продовжило взаємодію із 39 закладами вищої освіти з яких у 5 запроваджено освітню програму, у 30 – навчальну дисципліну або модулі для першого та другого освітніх рівнів, ще у 4 розпочато підготовку до запровадження навчання з 2021 навчального року. Важливим напрямом розвитку професіоналізації є централізація закупівель, яка має на меті професіоналізувати сферу закупівель завдяки залученню більш фахового персоналу до організації та проведення закупівель, економії коштів платників податків за рахунок об'єднання типових тендерів [4].

Важливим є й аспект того, що Україна з 2016 року приєдналась до багатосторонньої Угоди про державні закупівлі в рамках Світової Організації Торгівлі. Ця багатостороння угода регулює здійснення закупівель товарів та послуг державними органами сторін Угоди на основі принципів відкритості, прозорості та недискримінації. Окрім того, Україна як член Угоди СОТ про державні закупівлі (GPA) стала ще більш відкритою для іноземних учасників і отримала доступ до закупівель за кордоном. Після приєднання до угоди українські учасники отримали право брати участь у державних закупівлях сорока п'яти країн-учасниць цієї угоди. На сьогодні це вже 48 країн, і серед них – Сполучені Штати Америки, Японія, країни ЄС, Південна Корея, Австралія, Нова Зеландія тощо. Загальний обсяг ринку державних закупівель, охоплений цією Угодою, оцінюється в 1,7 трильйона доларів США щорічно. Тому варто відмітити, що приєднання до цієї Угоди відкрило найпростіший шлях для експорту вітчизняних товарів [2].

Таким чином, українська реформа сектору державних замовлень вже в перші роки підтвердила свою успішність, прозорість та публічність даної сфери привернули увагу широкого кола осіб до питань ефективного витрачання публічних фінансів. Електронна система спростила доступ до торгів для учасників, знизила рівень витрат на адміністрування як самої системи з боку держави, так і витрат на адміністрування процесу з боку замовників та учасників і в цілому прискорила процес закупівель. Постійні вдосконалення електронної системи підвищили ефективності закупівель в тому числі й за рахунок доступу до закупівель невисокої вартості малого та середнього бізнесу. До того ж, моніторинг процесу закупівель, який охоплює електронна система, став більш простим та доступним для громадськості.

Список використаних джерел:

1. Вплив PROZORRO: посібник // Київська школа економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cep.kse.ua/assets/img/articles/Prozorro_report_ua.pdf
2. Державний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b4e8b008-18b0-486e-b8a4-9c70b60e0648&title=Politika>.
3. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про публічні закупівлі” та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-20#Text>.
4. Звіт, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель за 2020 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=ca5d0012-c7f9-4750-b1f8-cf5550ecb270&tag=Zviti>.

*Іван Фурик, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

СУТНІСТЬ І РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Головною ознакою розбудови демократичного суспільства є безперервне забезпечення зростання добробуту громадян, а однією з основних передумов є побудова правової, організаційної та фінансової автономії системи органів місцевого самоврядування.

Безумовно, вагомим чинником у процесах розвитку регіонів в Україні стала реформа децентралізації. Для того щоб зрозуміти сутність процесу під назвою «децентралізація» та визначити перспективи його реалізації в Україні необхідно вивчити теоретичний та практичний досвід цього процесу. Опрацювання ряду наукових джерел дає можливість узагальнити підходи до визначення та розуміння категорії «децентралізація». На нашу думку, найбільш точно дане поняття розкриває Корявець М.А. І його трактування «Децентралізація у загальному вигляді – це спосіб територіальної організації влади, при якому держава передає право на прийняття рішень з визначених питань або у визначеній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що не входять у систему виконавчої влади і є відносно незалежними від неї» [2].

Погоджуємось з твердженням Уманець Т.В. [4], що основною місією децентралізації в Україні є «передача ресурсів та повноважень від органів центральної влади до місцевих органів, аби більше повноважень мали ті органи, які знаходяться ближче до людей і краще знають їх потреби».

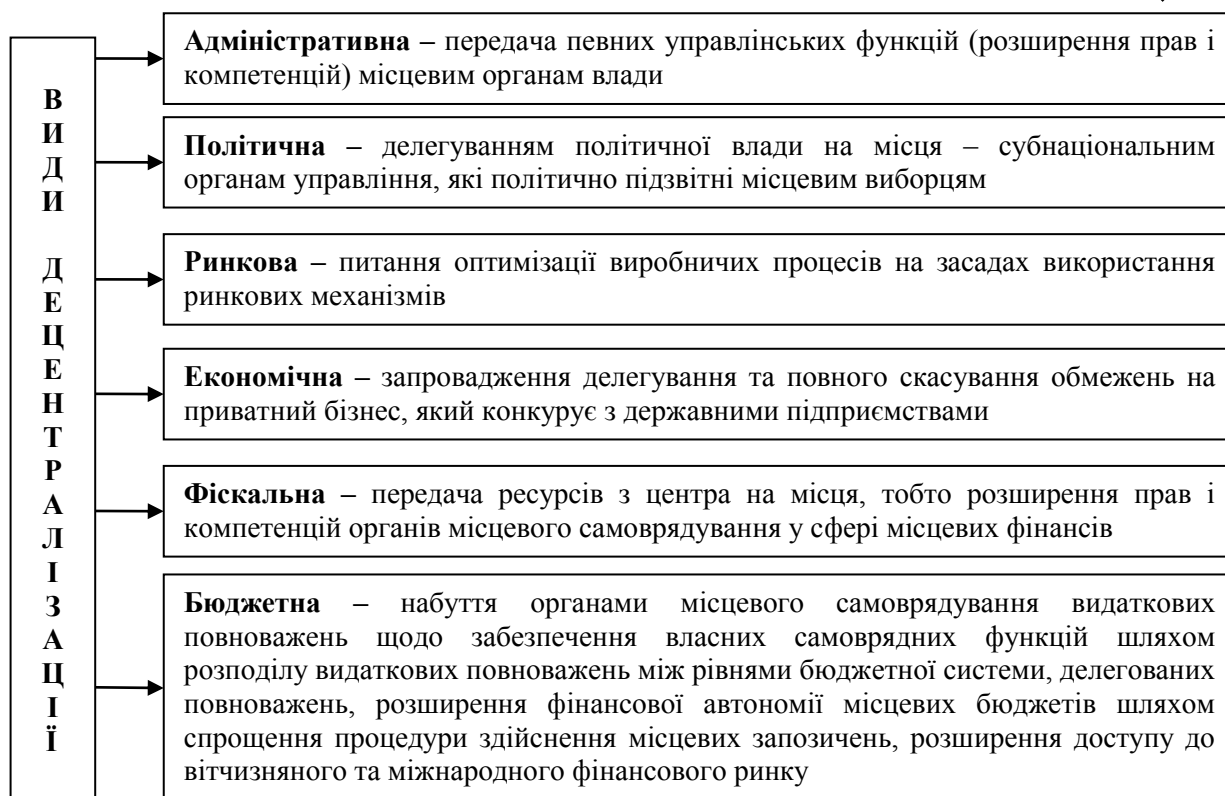
Децентралізація являє собою багатогранний процес, який складається з декількох видів (рис. 1).

Фіскальна і бюджетна децентралізації утворюють такий вид децентралізації як фінансова. Фінансова децентралізація є найбільш повним і прозорим видом децентралізації, оскільки прямо пов'язана з бюджетними практиками; підвищує рівень конкуренції серед органів місцевого самоврядування, збільшує рівень ефективності, тому, що місцеві органи володіють точнішою інформацією про потреби громадян на відміну від центральної влади [4].

Уже перший етап децентралізаційних процесів показав позитивну роль в розвитку регіонів та територіальних громад.

У зв'язку зі змінами від 1 січня 2015 року до Податкового та Бюджетного кодексів, органам місцевого самоврядування було надано більше фінансових ресурсів для підвищення економічної спроможності. Об'єднані територіальні громади (ОТГ) отримали повноваження та ресурс, які мають міста обласного значення (надходження до місцевих бюджетів ОТГ 60% податку на доходи фізичних осіб на власні повноваження). Залишились на місцях також поступлення від податку на прибуток і фінансових установ комунальної власності, єдиного податку та податку на майно. До того ж, ОТГ мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (до реформи прямі відносини мали лише обласні та районні бюджети, бюджети міст обласного значення), для виконання делегованих державою повноважень їм надаються відповідні трансферти (дотації, освітня та медична субвенції, субвенція на розвиток інфраструктури громад тощо). Згідно з реформою децентралізації, місцеві органи тепер можуть затверджувати місцеві бюджети незалежно від дати прийняття закону про Державний бюджет. Вищеперераховані зміни вже принесли свої плоди. Так, власні доходи місцевих бюджетів з 2014 по 2019 рік збільшилися на 200 млрд грн (з 68,6 млрд грн до 267 млрд грн) [1].

Рис. 1. Види децентралізації*

*Сформовано на основі джерела [4]

Однак, незважаючи на позитивні аспекти фінансової децентралізації в плані збільшення дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування, є ряд ключових завдань які досі не вирішені. До таких завдань можна віднести [5] :

- підвищення рівня ефективності управління коштами місцевих бюджетів;
- вдосконалення системи контролю з боку центральної влади за витратанням коштів місцевих бюджетів;
- розширення повноважень органів місцевого самоврядування в плані впровадження стимулюючих механізмів для бізнесу (знижені податкові ставки, «податкові канікули» тощо);
- зменшення залежності місцевих бюджетів від державного шляхом створення умов для капіталізації внутрішнього потенціалу території.

Отже, на сьогодні можна констатувати, що фінансова децентралізація є одним з найбільш ефективних та дієвих інструментів забезпечення фінансової незалежності системи місцевих органів самоврядування (через передачу значних бюджетних надходжень, раніше які були закріплені за центральними органами влади). Проте є ряд важливих завдань, вирішення яких стане вагомим чинником економічного розвитку регіонів у найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. Реформа децентралізації. URL:<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>
2. Корявець М.А. Роль децентралізації для регіонального розвитку в Україні. URL:<http://pfirs.org/publikatsiji/item/31-rol-detsentralizatsii-dlia-rehionalnoho-rozvytku-v-ukraini.html>
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015р. №157-VIII. Дата оновлення: 16.04.2020р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

4. Уманець Т.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. Економічний вісник Донбасу [Текст]. 2019. №3 (57).
5. Федоришина Л. І., Жмурко І. В. Соціальна і фінансова політика держави: вплив на регіональному рівні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Випуск 12. С. 468–473.

*Ганна Чепелюк, к.е.н., доцент
«Університет банківської справи», Черкаський інститут, м. Черкаси, Україна*

ВПЛИВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Ефективна грошово-кредитна політика держави є одним із вирішальних чинників як розвитку економіки, так і забезпечення економічної, в тому числі й фінансової безпеки країни. Як свідчить світовий досвід, то вивчення факторів впливу на проведення грошово-кредитної політики є актуальним питанням з точки зору розуміння регулювання та стимулювання економічного розвитку.

Економічну безпеку країни досліджували та досліджують досить багато науковців у світі та Україні. Ще світова криза 1930-х років показала необхідність її вивчення. Теоретична база розуміння закономірностей виникнення нестабільності економічних систем та криз була створена такими вченими як А.Сміт, А.Маршалл, Дж. Кейнс, Д. Норт та інші. Серед українських вчених фундаментальні дослідження щодо вивчення питань економічної та фінансової безпеки проведені О. Барановським, В. Предборським, С. Ткаленком, М. Морозом та іншими.

На стійкість банківської системи суттєво впливає кредитна діяльність, оскільки кредити, як правило, займають найбільшу питому вагу в портфелі активів. Хоча, першопричини проблем виникали не в банківському секторі, але саме із-за непогашених кредитів починається фінансово-економічна криза. Банки через кредити й інвестиції прямо та опосередковано впливають на розвиток економіки. Закономірно, що бізнес завжди прагне спрямовувати капітал у ті сфери, які мають максимальну норму прибутку. Але дисбаланс в економіці, зазвичай, призводить до порушення економічного циклу відтворення та формує диспропорції між реальним та фінансовим секторами економіки, внаслідок чого порушується закономірність економічного розвитку. Банки, активно впливаючи на соціально-економічні процеси в суспільстві, не можуть існувати автономно. Тобто, банківський та реальний сектори не тільки взаємодіють, а й взаємозалежні.

Як вірно зазначають Г. Забчук та О. Гнатів: «Грошово-кредитна політика виступає одним із ключових інструментів впливу держави на перебіг економічних процесів, сприяючи досягненню прогнозованих соціально-економічних показників шляхом реалізації монетарних цілей і завдань з використанням інструментарію монетарного і валютного регулювання, відповідно до якого обирається режим монетарної політики. В умовах макроекономічної нестабільності сьогодення, а саме: зростання рівня інфляції, девальвації національної валюти, збільшенні дефіциту державного бюджету, зменшенні обсягів золотовалютних резервів тощо, особливо актуальним є питання щодо адекватності грошово-кредитної політики глобальним монетарним процесам та дієвості використання її інструментарію» [5].

Законодавче регулювання, що прямо чи дотично пов'язано із забезпеченням економічної та фінансової безпеки України в аспекті грошово-кредитної політики, представлено значною кількістю нормативно-правових актів. Наведемо, ключові, на нашу думку в контексті даного дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

Основні положення законодавчо-нормативного забезпечення грошово-кредитної політики України*

№ з/п	Найменування нормативного документа	Зміст нормативного документа щодо забезпечення економічної безпеки України в аспекті кредитно-інвестиційної політики
1	Конституція України [1]	Стаття 99 Конституції України. Грошовою одиницею України є гривня. Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави - Національного банку України.
2	Закон України «Про Національний банк України» [2]	Стаття 6. При виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Національний банк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи. Національний банк також сприяє додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України.
3	Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2021 рік та середньострокову перспективу [4]	1. Макроекономічне середовище та ризики. 2. Особливості проведення грошово-кредитної політики у 2021 році та середньостроковій перспективі.
4	Закон України «Про інвестиційну діяльність» [3]	Стаття 1. Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект. Стаття 2. Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

* Складено автором

Кредитоспроможність підприємств реального сектору має суттєвий вплив на грошово-кредитну політику держави. Структурні дисбаланси в економіці створюють диспропорції між реальним сектором економіки та фінансовим сектором, що призводить до порушення економічного циклу відтворення. Відповідно, дані фактори можуть негативно впливати на темпи та стійкість економічного зростання. Досягнути відновлення. Стабільне економічне зростання неможливе без забезпечення реального сектору економіки фінансовими ресурсами, про що свідчить динаміка показників з кредитування, які впливають на фінансову безпеку України (табл. 2).

Таблиця 2

Основні показники фінансових корпорацій щодо кредитування*

№ з/п	Найменування показника	Дані за роками млн. грн.				
		2016	2017	2018	2019	2020
1	Загальні обсяги кредитів, що надані резидентам України, млн. грн.	998682	1016657	107313 1	971871	948386
2	Кредити, надані резидентам в іноземній валюті, млн. грн.	493683	446031	459137	358162	347912
3	Депозити, залучені від резидентів в іноземній валюті, млн. грн.	367056	407872	392284	428955	507941
4	Кредити, надані резидентам строком від 1 до 5 років, млн. грн.	389798	342147	336898	307629	309305
5	Кредити, надані резидентам строком понад 5 років, млн. грн.	258409	268792	244290	190771	173337
6	Депозити, залучені від резидентів строком від 1 до 2 років, млн. грн.	148497	151485	125571	108142	129862
7	Депозити, залучені від резидентів строком понад 2 роки, млн. грн.	8581	34896	28863	24442	16578
8	Рентабельність активів, %	-12,6	-1,93	1,69	4,26	2,54
9	Сукупні активи банківської системи	1256299	1333831	135970 3	149329 8	182281 4

* Складено автором за даними [6]

Таким чином, для вирішення важливих макроекономічних проблем, досягнення поставлених соціально-економічних показників у поточному періоді та розробки перспективних завдань необхідна виважена грошово-кредитна політика та ґрунтовний аналіз передумов для ефективної банківської діяльності з метою стимулювання вітчизняної економіки, оскільки забезпечення фінансової безпеки держави базується на системі комплексних, широкомасштабних державно-політичних рішень і вироблених напрямків діяльності з використанням якісних фінансових інструментів щодо забезпечення стабільності та ефективності фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Основний закон від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4430> (дата звернення: 07.04.2021 р.).
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 07.04.2021 р.).
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 07.04.2021 р.).
4. Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2021 рік та середньострокову перспективу: Рішення Ради НБУ від 10.09.2020 №41-рд. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr041500-20#Text>. (дата звернення: 07.04.2021 р.).

5. Забчук Г.М., Гнатів О.В. Аналіз факторів впливу на ефективність грошово-кредитної політики: вітчизняні реалії. Економічний аналіз. 2018 р. Том 28, № 4. С. 131-142.

6. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

*Оксана Чубарь, к.е.н., доцент,
Неля Легеза, ст. викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІНТЕХУ В УКРАЇНІ ДО 2025 РОКУ

Трансформаційні процеси, що відбуваються у світовій економіці і базуються на засадах цифровізації, невпинно реалізуються й в Україні. Традиційні усталені види економічної діяльності поступово видозмінюються та навіть витісняються цифровими технологіями, які, в свою чергу, передбачають безпеку та довіру між учасниками операцій, формують нові бізнес-моделі взаємодії через упровадження хмарних технологій, штучного інтелекту, нової віртуальної реальності, накопичення величезних масивів даних, які стають головним капіталом цифрової економіки [2].

Саме з урахуванням цих тенденцій в Україні у 2020 році була прийнята Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [4]. В документі зазначено, що за умов світової пандемії коронавірусу COVID-19, яка виступила додатковим чинником розвитку цифровізації, демонструється стрімкий злет обсягів електронної комерції та попиту на онлайн-продукти фінансового ринку [4].

У названому стратегічному документі акцентується увага на соціальному та економічному впливі на суспільні процеси такого розширення ландшафту фінансового ринку. Щодо соціального впливу, то мова йде про фінансову інклюзію, тобто включення до фінансових екосистем населення, яке перебувало поза їхніми межами, та малого і середнього бізнесу. Щодо економічного впливу, то зазначається, що розширення використання інноваційних технологічних рішень посилює стійкість фінансової системи через підвищення ефективності витрат та оптимізацію процесів, створює умови для гнучкої адаптації до непередбачуваних подій [4].

Упродовж 2019 року перелік компаній сфери фінтеху в Україні поповнився на 10 од., а в 2020 році – ще на 2. На вересень 2020 року в країні налічувалось близько 150 компаній, 30 з яких неопублічні [1]. Глобальні напрямки розвитку фінтеху в Україні представлені компаніями в таких сферах (рис. 1).

Як свідчать дані Української асоціації фінтех та інноваційних компаній, кількість платіжних сервісів й платформ грошових переказів стабільно зростає і за 2019-2020 роки збільшилась на 14%. Так само, як і сфера технологічної інфраструктури - вона зросла на 20%. Переважна більшість – 89 – компаній представлена в цих двох сферах [1]. Одночасно на третину збільшилась кількість компаній, що здійснюють приватне та споживче, а також бізнес-кредитування. Це свідчить про існування підвищеного попиту на кредити як серед населення, так і в корпоративному секторі, який з різних причин не забезпечується традиційним банкінгом.

Рис. 1. Розподіл сфер діяльності фінтехів в Україні станом на вересень 2020 року, кількість компаній, од. [1]

За результатами опитування, проведеного названою асоціацією [1], у 2021 році очікується подальше зростання кількості та масштабів діяльності компаній, представлених в сегменті онлайн кредитування, що, очевидно, буде спричинено подальшим впливом коронавірусної кризи та обмеженим доступом до традиційних банківських послуг.

Характерно, що суттєве зростання (43%) продемонструвала відносно нова галузь для України LegalTech (технології в юридичній діяльності). Це пояснюється експертами загальною необхідністю цифровізації юридичних послуг, їх переходу в онлайн-режим за умов дистанційної та віддаленої роботи в період пандемічних обмежень. Саме такі умови сприяли активізації цифрових каналів надання послуг, інтернет-майданчики стали найкращими пропозиціями, оскільки за ціною та швидкістю реалізації виграють порівняно із класичними схемами та практиками надання послуг.

Окремо слід зазначити, що упродовж 2020 року спостерігався бум створення українських необанків [1], для назви яких використовуються також терміни «мобільний банк», «віртуальний банк», «інтернет-банк», «цифровий банк», «банк-челенджер». Ці структури представляють собою тип прямих банків, що працюють без філій і відділень у віртуальному просторі (через мобільний додаток, сайт або контакт-центр) та обслуговують переважно фізичних осіб. На українському ринку необанки почали з'являтися нещодавно, наприкінці 2020 року їх налічувалось 5 [1]. Першим серед них у 2017 р. став Monobank (надає можливість просто та зручно отримати банківську картку з повним доступом за допомогою мобільного додатку, користуватись поточним рахунком, платежами, а також надає невеликий ліміт овердрафту [3]), який на кінець 2020 року нараховував більше 3 млн користувачів [1]. Характеристиками необанків є те, що вони здебільшого для виходу на ринок запроваджують 1-2 банківських продукти та намагаються зробити їх більш зручними та якісними порівняно з конкурентами. Необанкінг передбачає надання таких послуг/продуктів: обслуговування класичних або віртуальних платіжних карток, мобільні депозити, індивідуальні платежі з використанням телефонних номерів, електронних листів або навіть ідентифікаторів у соціальних мережах, інструменти мобільного бюджетування та цифрові квитанції в реальному часі [3]. Також розвивається надання послуг з кредитування, завдяки чому розширюється клієнтська база.

Перевагами такого формату надання фінансових і банківських послуг слід визнати: використання сучасних технологій із спрощення банківського обслуговування, високий рівень підтримки і комунікації із клієнтами; нижчий рівень цін на банківські продукти порівняно із традиційним банкінгом за рахунок автоматизації процесів та практичної відсутності дорогої в утриманні розгалуженої мережі [1]; простоту і зручність використання рахунку [3].

Отже, цифровізація фінансового ринку в Україні відбувається, хоч і повільніше, ніж в інших країнах. Фінтех має сильні та слабкі сторони, на яких наголошують експерти та регулятор ринку (НБУ). Щодо подолання перешкод та посилення слабких сторін його розвитку, до яких, у першу чергу, віднесено певні законодавчі обмеження, низький рівень капіталізації, концентрацію на обмежених сегментах ринку, то Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року передбачає реалізацію трьох стратегічних напрямів: розвинена кешлес-економіка, високий рівень цифрової та фінансової грамотності, стала фінтех-екосистема. В межах цих напрямів сформульовані стратегічні цілі та індикатори виконання Стратегії [4]. Також розроблена детальна Дорожня карта її реалізації, що в комплексі повинно забезпечити активний та ефективний розвиток інноваційного та соціально значимого сектору ринку фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Каталог фінтех-компаній України 2020. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній, 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fintechua.org/market-map>.
2. Козій Н. С. Інфраструктура фінансового ринку України в умовах цифрової економіки / Н.С. Козій, О.О. Синиця // Економічний простір. – 2020. - № 154. - С. 156-160. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-29>.
3. Паперник С. Необанки: закордонна історія та українська перспектива. 15.03.2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/neobanki-zakordonna-istoriya-ta-ukrayinska-perspektiva.html>.
4. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. НБУ. Липень 2020р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp>.

СЕКЦІЯ 5
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ГЛОБАЛЬНІ
ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Ігор Алексєєв, д.е.н., професор
Світлана Грица, к.е.н., ст. викладач
Андріана Мазур, к.е.н., доцент

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ ОСВІТНЬОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ В УКРАЇНІ

Фінансово-економічна база освітньої діяльності університетів України має свою специфіку і доволі сильно відрізняється від аналогічних баз США та Європи. Наприклад, в університеті штату Теннесі є різні джерела фінансування [1]. Спектр таких джерел є дуже широким, починаючи від приватних та юридичних осіб до бюджетних фондів штату і федеральних фондів США. Західні університети мають широку базу фінансової підтримки, яка включає надходження зацікавлених осіб, грантові кошти, кредитні кошти, внески доброчинців. Зрозуміло, що такий набір джерел отримання необхідних коштів для проведення освітньої, а також наукової діяльності, визначається потужною економічною базою. Наведений приклад є характерним для економічно розвинених країн, де встановилися довготривалі й надійні зв'язки між університетами і бізнесом. Такому стану речей також сприяють національні системи оподаткування, які враховують інтереси як університетів, так і доброчинців, інвесторів закладів вищої освіти.

Щодо України, то ситуація виглядає дещо інакше. Нетабільність в діяльності підприємств, відсутність сталого фінансового становища не дозволяють їм укладати з університетами угоди щодо фінансової співпраці на тривалу перспективу. Це особливо помітно в умовах пандемії, викликаній Covid-19. Карантинні заходи негативно позначилися не лише на малому та середньому бізнесі, але й на великих підприємствах. Тому не доводиться очікувати швидких змін у ситуації з налагодженням співпраці університетів та підприємницьких структур.

Окрім економічних чинників, а також соціальних чинників епідеміологічного характеру, що безпосередньо впливають на фінансове забезпечення освітньої діяльності, слід також звернути увагу на вплив зазначених чинників на стан поглядів замовників освітніх послуг, як юридичних, так і, насамперед, фізичних осіб.

Такі погляди знаходяться під впливом не лише об'єктивних, але й суб'єктивних факторів. Якщо цілком зрозумілими в нашій соціально-економічній ситуації можуть бути сумніви щодо рівня прогресивності облаштування навчальних лабораторій та аудиторій, то викликають занепокоєння масовані рекламні кампанії, в яких вітчизняним університетам протиставляються навчальні заклади інших країн. В багатьох випадках можна вважати справедливими такі протиставлення, оскільки в заможних і фінансово благополучних країнах університети дійсно мають добре укомплектовані навчальні лабораторії, гарне забезпечення поточної освітньої та дослідницької діяльності. Проте достатньо прикладів, коли іноземні навчальні заклади поступаються українським університетам своїм кадровим потенціалом і змушені залучати українських викладачів. Таке становище свідчить лише про те, що необхідно приділяти більше уваги фінансовому забезпеченню університетів в Україні, як для модернізації матеріально-технічної бази, так і для гідної оплати праці науково-педагогічних працівників.

Звичайно потрібен добросовісний і об'єктивний аналіз ситуації, зокрема щодо фінансового забезпечення вітчизняних університетів. Необхідно обмежити пропаганду, яка паплюжить вітчизняну університетську освіту, коли допускаються відкриті публікації щодо визначення освіти в Україні як «поганої», а натомість рекламують «безкоштовну»

освіту за кордоном. Необхідно, нарешті, показати, що є дійсно безкоштовним в іноземних університетах, а за що потрібно платити й не такі вже малі гроші.

Дійсно, зважаючи на великі витрати на оплату роботи професорів, на придбання та утримання матеріально-технічної бази університетів в багатьох європейських країнах безкоштовним є надання освітніх послуг. При цьому таке безкоштовне навчання охоплює, як правило, далеко не всіх студентів і прямо стосується громадян конкретної країни. А іноземці, найчастіше мають оплачувати освітні послуги. Натомість, навіть при безкоштовних освітніх послугах українці мають обов'язковими інші платежі. Звичайно, говорити про оплату харчування не завжди коректно, адже студент і вдома також оплачує своє харчування. Так само і ситуацію з оплатою проживання. Якщо порівнювати оплату за гуртожиток або на орендованій квартирі для студента в українському університеті з оплатою за кордоном, то сам факт необхідності такої оплати є однаковим. Різниця буде полягати в сумі цієї плати. Натомість за кордоном доведеться заплатити за такі речі, які в Україні сім'ям студентів не спадають на думку. Зокрема, це стосується оплати візи, транспортних витрат для проїзду за кордон і у зворотньому напрямі, страховки, а також дрібних платежів за вимогами іноземного університету, але обов'язкових і систематичних.

Наприклад, університети Німеччини диференціюють витрати, які може понести студент в період навчання. До інших витрат німецькі університети також відносять (часом відокремлено) оплату курсів німецької мови. Абсолютно природно, що перебування в країні вимагає спілкування з оточуючими, яке й вимагає знання німецької мови. Те саме відноситься й до навчання у Польщі, де переважна кількість студентів з України навчається польською мовою [2].

У Технологічному університеті Карлсруе окрім «загальних зборів за семестр» в сумі €153,69 передбачається також додаткова плата, що складає €1653,69. В Університеті імені Гумбольдта існують свої правила, згідно з якими студенти мають обов'язкові семестрові платежі. До цих платежів належать: «Збір за зарахування» - сплачується €50; «Обов'язкова семестрова плата до студентського парламенту Гумбольдського університету» - €9,75; «Обов'язкова семестрова плата до Берлінської студентської організації» - €54,09. Загальна сума зазначених платежів дорівнює €113,84. Окрім зазначених платежів університет зобов'язує студентів придбавати «Сезонний студентський квиток на користування громадським транспортом Берліна» на семестр - €201,8. З урахуванням сезонного студентського квитка витрати студента на семестр складають €315,56. Щодо проживання, то ціни можуть бути різними від €475 до €900 на місяць.

Наші розрахунки [3] показують, що найбільші грошові потоки, пов'язані з медичним страхуванням українських студентів. Так у Німеччині вони склали 6,270,720.00 € (2015-2016 навчальний рік) і 6,650,220.00 € (2016-2017 навчальний рік), у Польщі 3,946,486.17 € (2015-2016 навчальний рік) і 4,383,816.90 € (2016-2017 навчальний рік). При цьому можна зазначити, що величина грошового страхового потоку у Німеччині більшою мірою визначена вартістю медичного страхового полісу. Натомість Польща, у якої вартість медичного страхового полісу була однією з найнижчих, отримала великий грошовий страховий потік за рахунок значної чисельності українських студентів.

Сумарний грошовий страховий потік за навчальний рік для п'яти досліджуваних нами країн склав достатньо значні величини: 12,425,624.40 у 2015-2016 навчальному році і 13,295,014.30 у 2016-2017 навчальному році. Тобто приріст лише за один рік становив 869,389.90 €. [3].

Список використаних джерел:

1. Режим доступу: <http://www.tnstate.edu/businessoffice/oct18-19revisedbudget.aspx>
2. Alieksiev, I., Mazur, A., & Alieksiev, V. (2019). An analysis of foreign students' expenses while studying at universities: Interstate comparison. *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska, sectio H – Oeconomia, Vol. 53, No.3.*

3. Aliksieiev I., Mazur A., Moroz A. Financial flows in the field of insurance // Economics, Entrepreneurship, Management. – 2019. – Vol. 6, No. 1. – P. 114–123.

*Травницька Олеся, аспірантка
Галагурич Василь, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Булеца Н.В., к.е.н., доцент*

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Однією з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою запровадження науково-технічного прогресу у країні є інноваційна діяльність.

Суб'єкти (інвестори та учасники) інвестиційної діяльності можуть бути фізичними, юридичними особами України та зарубіжних країн, а також держава.

Інвестор самостійно визначає цілі, інструкції, типи та кількості інвестицій, залучення впровадження на договірну базу учасників інвестиційної діяльності, включаючи організацію конкуренції та аукціону.

Для інвестування можуть бути залучені фінансові кошти у вигляді кредитів, випуску в установленому законодавством порядку цінних паперів та позик.

Майно інвестора може бути використано ним для забезпечення свого зобов'язань. У заставу приймається тільки таке майно, яке перебуває у власності позичальника або належить йому на праві повного господарського відання, якщо інше не передбачено законодавчими актами України. Заставлене майно при порушенні заставних зобов'язань може бути реалізовано відповідно до чинного законодавства.

Наявність інвестиційної мети в діях інвестора є істотною умовою і може складатися як в отриманні прибутку від вкладення, так і в досягненні іншого запланованого інвестором корисного ефекту, в чому і полягає інвестиційна потреба. Корисний ефект може бути як соціальним, тобто загальнозначущим, так і важливим лише для одного суб'єкта - інвестора або іншої особи. Таким чином, інвестиційна мета полягає не просто у вкладенні майна, а в отриманні через це певного матеріального результату з меншими витратами, у чому і виявляється економічна сутність інвестицій.

Будь-яка особа чи суб'єкт господарювання має на меті досягнути стабільності, чи примножити свої статки – така експансивна природа всього, що наділене властивостями соціальної самоорганізації. Людина, компанія і держава націлені на відтворення, причому розширене.

Поняття і сутність інвестиційної діяльності містить в собі процес вибору і здійснення успішних форм капіталовкладення, спрямованих на розвиток і розширення фінансової та економічної потенціалу компанії.

Інвестиційний клімат в Україні, на даний момент не є сприятливим для іноземних інвесторів. Існує низка невирішених проблем, які перешкоджають залученню коштів. Крім того вагомою причиною погіршення інвестиційного клімату є нестабільна ситуація на Сході країни.

Таким чином, для покращення інвестиційного клімату нашої країни в першу чергу необхідно:

- направити максимум зусиль для створення сприятливого середовища ведення бізнесу;
- знизити число документів та актів, що ускладнюють процес діяльності підприємства та перешкоджають розвитку малого і середнього бізнесу;
- залишити тільки основні органи державного контролю, організувати надання допомоги від держави для підтримки бізнесу;

- для підтримки іноземних інвесторів та кредиторів розробити ефективне страхування;
- переглянути законодавство у сфері іноземного інвестування, максимально наблизити його до європейського рівня з метою зниження ризиків для іноземних інвесторів;
- подолати економічну та політичну кризу, значно зменшити випадки хабарництва, розробивши низку законів, які б суворо карали хабарників;
- вирішити конфлікт на Сході країни шляхом встановлення миру.

Список використаних джерел:

1. Валінкевич Н.В. Організаційно-економічна модернізація підприємств харчової промисловості [Текст] : автореф. дис д-ра екон. наук: 08.00.04 / Валінкевич Наталія Василівна ; Нац. ун-т харч. технологій. - Київ, 2015. - 42 с.
2. Модель Міллера - Орра [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://studme.com.ua/1420101910143/finansy/model_millera_orra.htm.
3. Савоніна Н. с. Модернізація організування виробничої діяльності приладобудівних підприємств [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук :08.00.04 / савоніна Надія Степанівна ; Приват. ВНЗ "Львів. ун-т бізнесу та права". - Львів, 2017. - 20 с.

СЕКЦІЯ 6
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ФОРМУВАННЯ
КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Ramin Tsinaridze, PhD, Assistant Professor
Ana Sarishvili, Bachelor
Mariam Phutkaradze, Bachelor
Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia.

LABOR CONDITIONS FOR EMPLOYEES IN THE FIELD OF EDUCATION IN THE
AUTONOMOUS REPUBLIC OF ADJARA

Annotation

Modern developed countries acknowledge the importance of education for the economy, how can this field contribute to long-term economic development. Georgia and the Autonomous Republic of Adjara do not lag behind other countries and have been implementing education reforms for years, which should refine this system. Some funds are also allocated from the budget.

However, in addition, it is equally necessary to pay attention to the labor conditions of employees in academic institutions. Our region presents everything in its power to develop a comfortable learning process for students, however, this is not enough. It is imperative to examine how healthy the conditions are for teachers and lecturers, administration, and other staff to conduct the learning process. To investigate this, research was conducted to explore the labor conditions of employees in academic institutions, which will be presented in the work along with its conclusions.

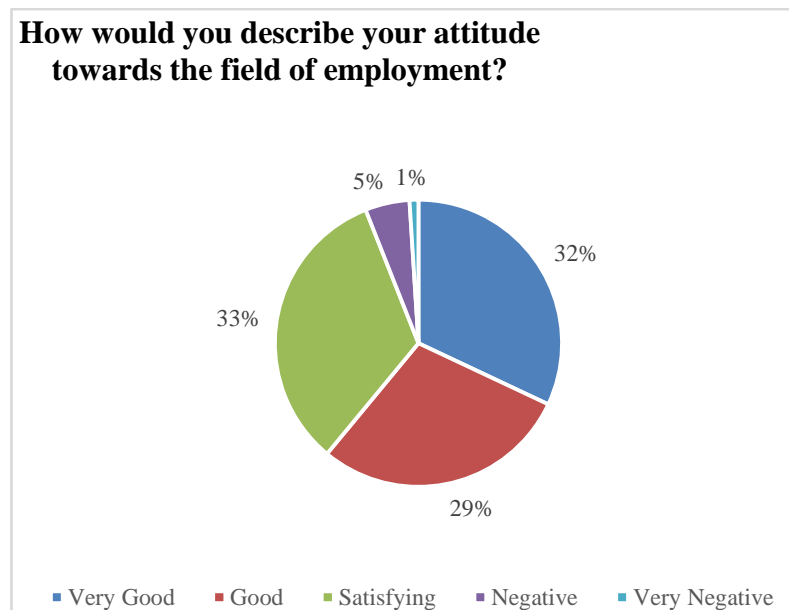
As it is known, the modern world has confronted the greatest challenge in the form of coronavirus. : The pandemic has actually devastated the economic sector, locked up business, made tourism and service area incapable. Needless to say, after 1 year of involvement, the world, including Georgia, has gained some experience, which allows countries to overcome the negative consequences as much as possible. In the case of Georgia, some economic benefits have already been provided: monetary and fiscal policies have been implemented, financial assistance has been received from the international community. Furthermore, the vaccination process is underway, which, as economists state, will be effective in combating the pandemic. However, changes in labor conditions in various sectors should equally be considered, especially in the education field, which has undergone much resistance, transformations, and is finally withstanding the third wave of the pandemic. Not only the social development of the country depends on the education sector and its work, and this field also causes a long-term economic effect: ultimately, it affects technological development, workforce creation, and productivity. It also increases the innovation potential. [10] Consequently, as in any other socio-economic sector, the education area needs to promote the proper conditions for all those working in it. In the framework of the given scientific work, we will touch upon the study of the labor conditions of the persons working in the field of education in the Autonomous Republic of Adjara.

Foremost, it is necessary to recall the fact that the education sector in Georgia instantly switched to e-learning on March 23, 2020, which was supposed to remain a temporary event until April 21. [2] Although it arrived that this "temporary event" lasted until February 1, 2021. During the second semester of the 2019-2020 academic year, secondary schools switched to online learning with the help of Microsoft Teams. Universities primarily established their own electronic space, and the platform Zoom was operated to support the learning process. Kindergartens switched to online learning. Ultimately, this lasted until February 1, 2021, when schools resumed the learning process with some restrictions [4], and universities operated in the hybrid mode from March 15, 2021. As of April 2021, Georgia and the Autonomous Republic of

Adjara are on the brink of a third wave and are preparing to move on to the remote process again, as evidenced by the closure of 11 schools and several kindergartens in Adjara [5].

What is important for the paper is whether all of this affected the labor environment of the employees, how stressful this period was for them and how their pay and workload were reduced. To investigate this, we conducted two surveys, covering initially the second semester of the 2019-2020 school year and also the second semester of the 2020-2021 academic year. A total of 200 individuals took part in these surveys. Here is a summary of the results of this survey:

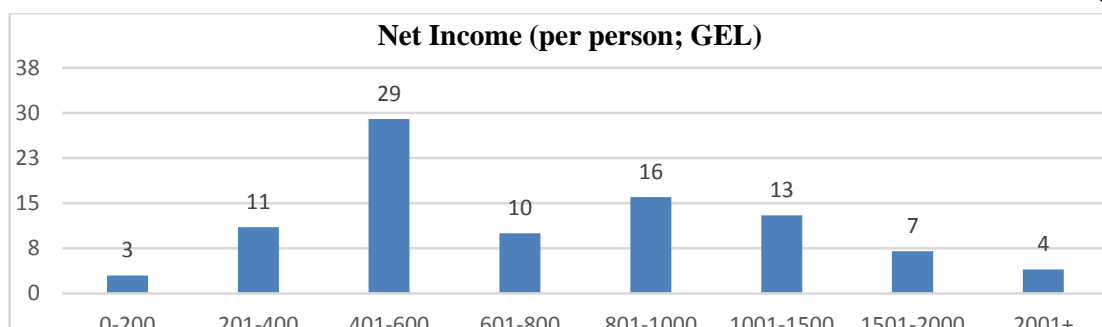
Foremost, 21 of the respondents in the survey are administration employees; 67 are teachers/lecturers, and 22 work in the other fields. We also interviewed their general attitude towards the field of work, the results of which can be presented in the following scale:

*The scale is based on the data of our research

It should also be mentioned that the answer "very good" was selected by 11 employees of the University (28.2% of the total staff), eight (40%) of the public school, one (6.7%) of the private schools, three of the vocational school (20%), and nine of the kindergartens (40.9%). Two (5.1%) universities, 2 (10%) public schools, 2 (13.3%) private schools, 2 vocational schools (13.3%) employees evaluated their work environment negatively, and none of the employees of the kindergarten (0%). This indicates that the kindergarten staff is most satisfied with their field of activity, while the private school staff found themselves the least pleased.

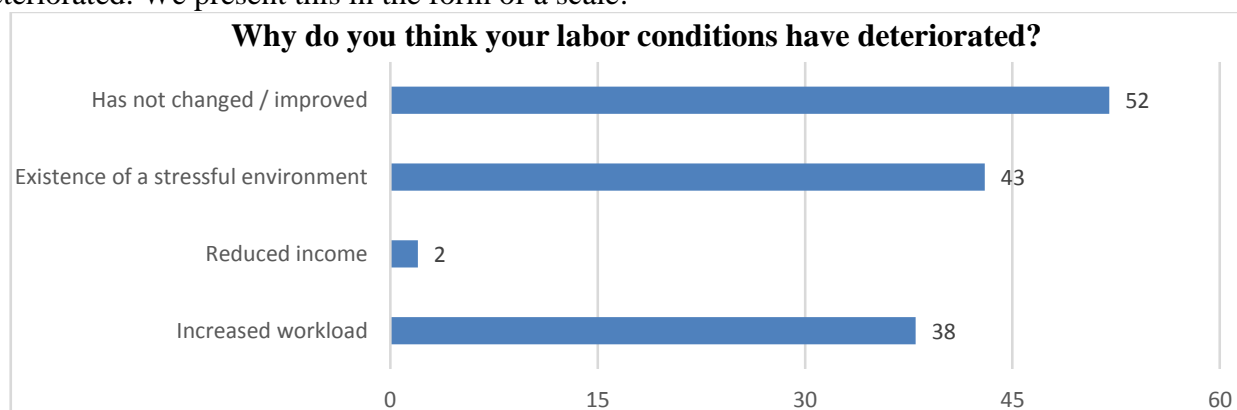
We then focused on how many hours they work and how they get paid. It was found that 30% of respondents work more than 40 hours a week, 17% - from 30 to 39 hours, 13% - from 20 to 29 hours, 22% - from 10 to 19 hours, and 11% - from 0 to 9 hours, also 7 percent could not name a specific number of hours. As we know from the Labor Code of Georgia, "Standard working time shall not exceed 40 hours a week.." [6] We can conclude, that an unhealthy work environment has been created for those working in this field, which must be taken into account especially in the conditions of a pandemic. As for the net, it should be noted that the Subsistence Minimum for working age male is 201 GEL as of March 2021, therefore, it will be interesting to determine how much the income of a person working in the field of education corresponds to this amount. For this we present a scale:

* The scale is based on the data of our research

As it can be noted from the given diagram, only three persons are paid less than the subsistence minimum, which is not an alarming figure that can be seen in other areas, but it is still noteworthy. Another optimistic side is the average income among the respondents is 866 GEL, which is more than the Subsistence Minimum for working age male, as well as the subsistence minimum of the average consumer and the subsistence minimum of the average family.

To move directly to the impact of the coronavirus pandemic on labor conditions, it is first noted that 44% of respondents believe their working conditions have deteriorated, 30% — that they have not changed, and 26% — that they have improved. If we focus on the cause-and-effect relationship, the respondents give a reason why they think their labor conditions have deteriorated. We present this in the form of a scale:

*The scale is based on the data of our research

According to the survey, only 3% of respondents' income has changed during the pandemic. However, it will be thought-provoking to see how much this income corresponds to their work in the opinion of the respondents. 15% of respondents think it fits; 36% — said it fits quite well, 20% did not submit a specific answer, 24% think it does not fit, and 5% — does not fit at all. Most of the negative responses (29.2%) were issued by university staff, which is also a noteworthy fact. It is equally interesting to note that 89% of respondents say they receive their salary in full and on time, while only 11% say the opposite.

In conclusion, it can be stated that the employees of the academic institution as a whole do not express a very good attitude towards their field of activity, and in the conditions of the coronavirus pandemic, this attitude has deteriorated. Payment at school is not a crucially significant fact, because from the beginning of online education the workforce has been steadily accruing income [2], and in the current period schools are accruing additional income for online education if the institution has switched to live studying. In our opinion, the issue of the workload and stress is much more worrying and outrageous, because a significant part of the staff works more than 40 hours a week and also 43% chose stress-free in negative factors.

In this work, we have already researched the labor conditions for academic institutions in the Autonomous Republic of Adjara, as we also named the measures considered during the pandemic. Then it is interesting to discuss how the Autonomous Republic of Adjara itself participates in the development of the educational sphere and, among other things, in promoting the existence of healthy labor conditions. For this we have provided the data of 2017-2021 budget expenditures for the field of education, presented in the following table:

Table 1
Expenditures for education in the budget of the Autonomous Republic of Adjara (2017-2021)*²

	2017	2018	2019	2020	2021
Increaseintotalexpendituresandnon-financialassets (thousand GEL)	251 327.2	270 715.8	323 799.8	335 778.7	324 944.4
Expensesforeducation (thousand GEL)	23 935.1	27 319.8	25 216.6	28 163.9	32 407.8
Shareofeducationintotalexpenditures (%)	9,5	10,1	7,8	8,4	10

* Source: Law on the 2021 budget of the Autonomous Republic of Adjara
<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5054251?fbclid=IwAR3WGJbWbznr58zmtTJ2W2UonuCygjIPLTgKrBcucZ2IPINPkMTenM96SCc&publication=0>

As it turned out, the funds allocated for education from the republican budget of the Autonomous Republic of Adjara have been increasing for years. In 2021, the primary academic programs are related to infrastructure promotion, expansion of grants and funding, provision of technologies, etc., which ultimately led to an increase in spending on education. [1] As it can be noted from the information provided, the support of the Autonomous Republic for education is clear and has been rising over the years, although there is little evidence of any drastic movement to improve labor conditions, which, in our view, demands attention.

Conclusively, in this work, we discussed the importance of education in the country, especially for the Autonomous Republic of Adjara. As already mentioned, the economic impact of education is great, which will encourage us to develop the manufacturing and technology sectors in the region in the long run, in addition to tourism and services. But for all this to happen, it is necessary not only to generate the required circumstances for students in academic institutions (which is already being implemented with various budget funding) but also to develop appropriate labor conditions for employees. In this regard, we believe that more attention needs to be paid not only to the expected increase in income but also to the control of workload, working hours. The solution to this, in our opinion, could be to hire more manpower, inspect labor and maximize the reduction of stressors. This will ultimately lead to the development of this sector.

References:

1. 2021 Republican budget of the Autonomous Republic of Adjara, Chapter 3rd, and 5th – <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5054251>;
2. Ministry of Education and Science of Georgia, “Recommendations from the Ministry of Education, Science, Culture and Sport to parents“, 2020, – <http://www.mes.gov.ge/content.php?id=10263&lang=eng>
3. Ministry of Education and Science of Georgia, “The beginning of the new academic year at public and private schools of Georgia“, 2020, – <http://www.mes.gov.ge/content.php?id=11048&lang=eng>

² Note: The indicators for 2020 and 2021 are preliminary (planned) data.

4. Ministry of Education and Science of Georgia, "From February 2021, schools are fully prepared to accept students", <http://www.mes.gov.ge/content.php?id=11545&lang=eng> 1, –
5. AJARATV, "schools and three kindergartens in Adjara have been closed due to coronavirus cases", 2020, „11 –
<https://ajaratv.ge/article/74838>
6. „ORGANIC LAW OF GEORGIA, LABOUR CODE OF GEORGIA“, 2010
7. National Statistics Office Of Georgia, Subsistence Minimum, 2021, –
<https://www.geostat.ge/en/modules/categories/49/subsistence-minimum>
8. Ministry of Education and Science Of Georgia, "Presentation of the reform for the renewed Education System", 2019, - <https://mes.gov.ge/content.php?id=8919&lang=eng>
9. 2019 Republican budget of the Autonomous Republic of Adjara, Chapter 3rd and 5th - <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4418241>;
10. Guliashvili Mukhran, "Education and Economic Growth", School Research Center, 2016, –
<http://rcs.ge/?p=1372>
11. https://docs.google.com/forms/d/1F4tHZiQB3Zf2M7UJzc5hcGmoRMAicmiqeVwW0-aNbf/edit?fbclid=IwAR3PGpFYdb93KFOyuGYgjLV3JFS6YfapmM8_SK0qaqLpGY_88dShg2SZl5s - Research Questionnaire.

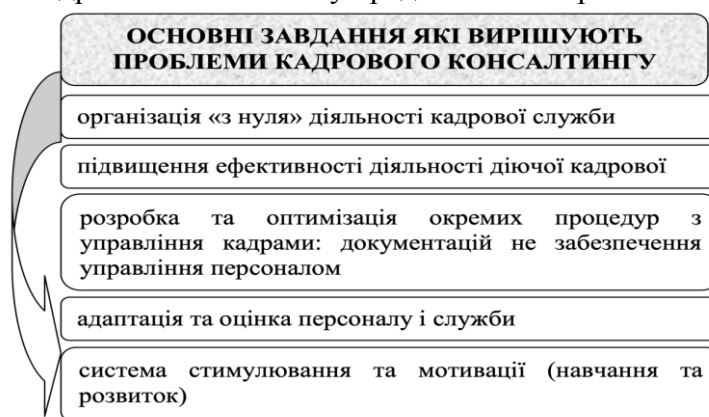
*Галина Колісник, д.е.н., професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ОЦІНКИ КАДРОВОГО КОНСАЛТИНГУ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КОУЧИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В Україні консалтингові послуги з пошуку і підбору персоналу з'явилися на початку 90-х років, що пов'язано з початком активного освоєння іноземним капіталом нашого ринку і розвитком приватного підприємництва. Цьому сприяли три основні фактори [1, с.53]:

- підвищення ролі людських ресурсів у розвитку економіки в цілому і у забезпеченні конкурентоздатності кожного окремого підприємства зокрема;
- зростання ролі ключових співробітників, здатних генерувати ідеї, грамотно організувати виробництво і керувати ним;
- елементарний економічний розрахунок, який свідчить про те, що звертатися періодично за послугами рекрутерів значно дешевше, аніж постійно утримувати великий штат кадровиків.

Основні завдання кадрового консалтингу представлені на рис. 1.

Рис. 1. Основні завдання кадрового консалтингу

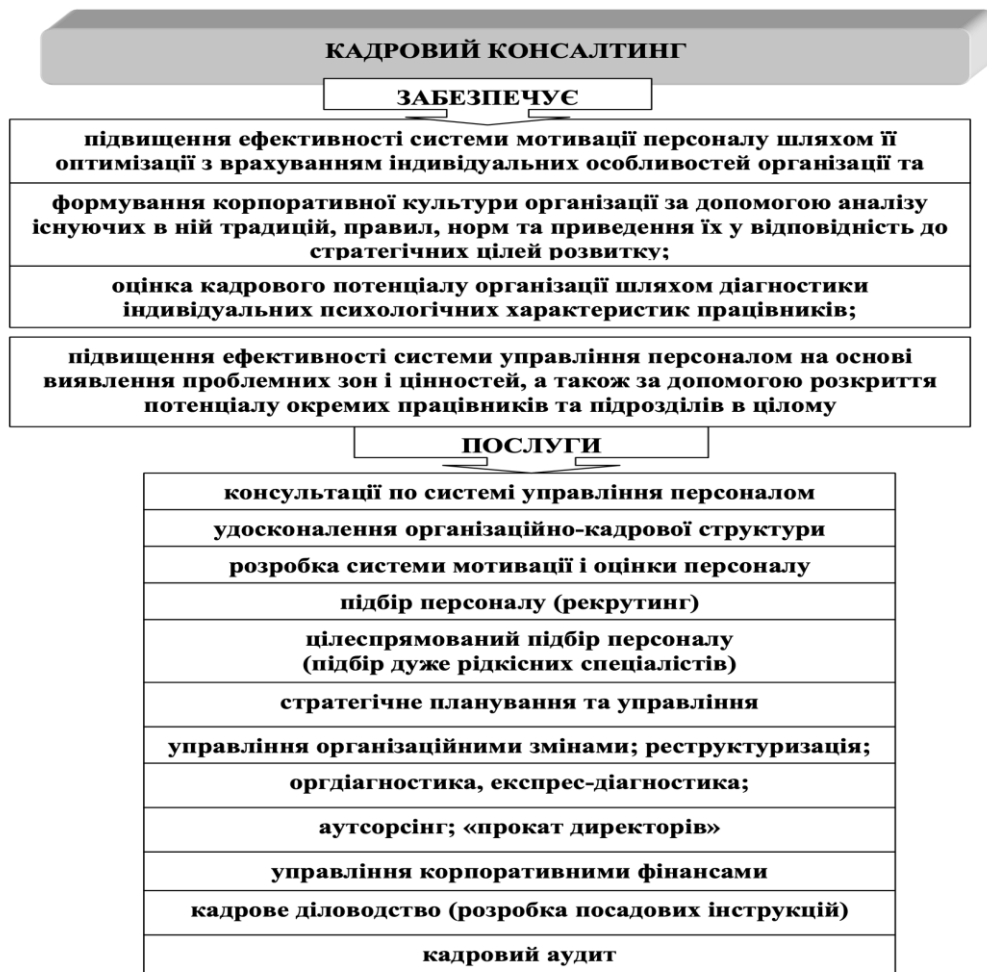

На сьогоднішній день природа та характер проблем, з якими стикаються консалтингові фірми, що надають послуги у сфері кадрової роботи, є надзвичайно широким. З метою кращого розуміння та систематизації всі проблеми доцільно поділити на внутрішні та зовнішні.

Сьогодні попит кадрових послуг чітко сегментував основних провайдерів цих послуг: компанії, що спеціалізуються на підборі вищого керівного складу й ексклюзивних фахівців; агентства по підборі персоналу (рекрутингові агентства); агентства по працевлаштуванню.

Коучинг може використовуватися як елемент управлінського консалтингу, але не навпаки. На відміну від консультанта, коуч не дає порад, не транслює власну думку, не приймає рішень, не дає готових технологій (як і що потрібно робити). Він допомагає керівникові усвідомити його цілі, причини удач і невдач, і визначити напрямок зміни поведінки керівника й, відповідно, зміни в розвитку підприємства. Перед бізнес-консультантом ставиться певне завдання, яке він має виконати. У ситуації з коучем реальні завдання виявляються в процесі роботи. Основною метою коучингу як методу співпраці керівників та підлеглих є допомога співробітнику в тому, щоб він самостійно знайшов рішення тієї або іншої реальної проблеми [5, с. 297].

Коучинг може застосовуватися в господарській діяльності для досягнення таких цілей: підвищення ефективності роботи співробітників і використання їхнього потенціалу; створення творчої атмосфери в колективі; підвищення ініціативи співробітників; формування лідерів в колективі; формування та розвиток команд; створення сильної корпоративної культури; розвиток нематеріальної мотивації персоналу; оптимізація систем розвитку персоналу; створення групи, що навчається [5, с. 297].

Рис. 2. Характеристика послуг при використанні кадрового консалтингу

Використання коучингу в кадровому консалтингу дасть можливість значно підвищити продуктивність роботи співробітників, якнайповніше використовувати їх потенціал на користь справи, підвищити їх мотивацію. Коучинг полегшує делегування повноважень та істотно економить робочий час. Крім того, співробітники, з якими проводиться коучинг, готові брати на себе відповідальність, тому у менеджера з'являється час на виконання складніших функцій, яким раніше не приділялося достатньої уваги.

При застосуванні коучингу працівник засвоює новий алгоритм розв'язання проблем, до яких тепер працівник буде підходити не як до проблем, а як до завдань, які мають цілком конкретне розв'язання. Такий підхід сам по собі значно підвищує ефективність роботи працівника в будь-якій сфері діяльності. Це забезпечує довготривалий стійкий ефект від роботи з коучем.

Кінцеві результати коучингу корисні для організацій, на рис. 3. зображено найголовніші з них:

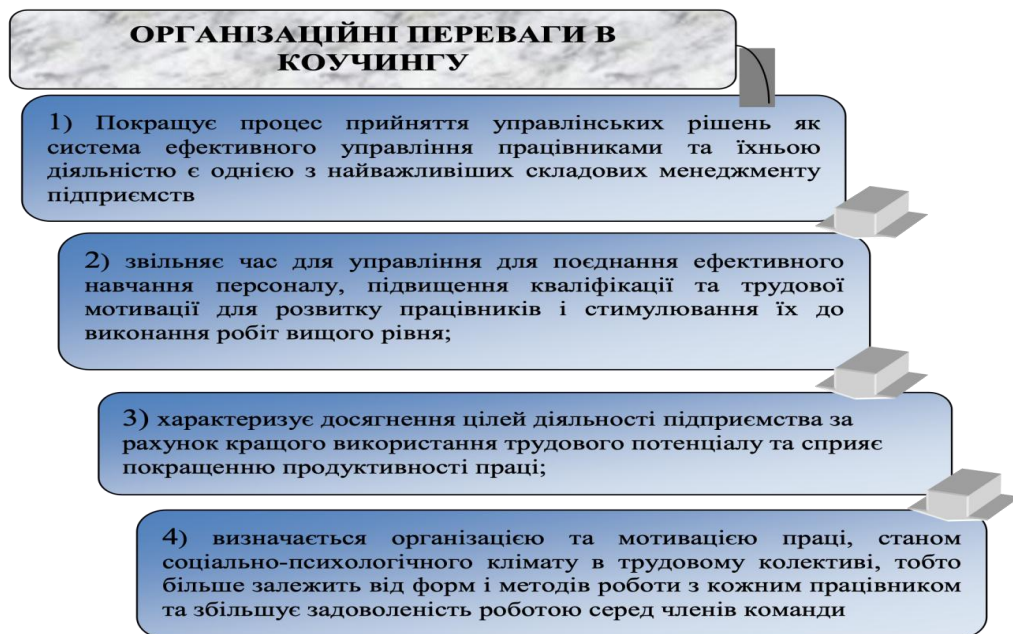

Рис. 3. Переваги від використання коучингу в кадровому консалтингу

Отже, важко передбачити розвиток коучингу, як інструменту менеджменту, але можна стверджувати із впевненістю, що впровадження принципів коучингу у діяльність підприємств дасть змогу користуватися його перевагами. Це у свою чергу, дозволить застосовувати коучинг як інструмент менеджменту та сприятиме розвитку потенціалу працівників. Принципи коучингу відображатимуть закономірності розвитку організації, закладатимуть основу нової теорії управління враховуючи тенденції розвитку людських ресурсів; будуть враховувати соціально-психологічні, адміністративні, економічні та інші методи, управлінські рішення тощо, тобто сукупність елементів, які створюють основу ефективного управління потенціалом працівників в напрямку розвитку.

Список використаних джерел:

1. Жуковська А. Перспективи розвитку ринку кадрового консультування в Україні. / А. Жуковська // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 51-56.
2. Колісник Г. М. Характеристика методів управлінського консультування. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції : праці II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції м. Ужгород, 16 квітня 2020 р. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», – 2020. – С154-158.
3. Любохинець Л.С. Коучинг як інноваційний стиль управління персоналом у сучасному глобалізаційному суспільстві. / Л. С. Любохинець // Формування ринкової

економіки: зб. наук. пр. ДВНЗ «Київ. нац. екон. Ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ. – 2012. У 2 т. Т2. – С. 94-102.

4. Никифорак В. А., Мельник О. І., Белінська Ю. О. Коучинг як інструмент управління персоналом. / В. А. Никифорак, О. І. Мельник, Ю.О. Белінська // Ефективна економіка. – 2019. – №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>

5. Чуланова О. Л. Кадровий консалтинг: учебник / О. Л. Чуланова/. – М.: ИНФА-М, – 2018. – 358 с.

СЕКЦІЯ 7

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ НАДБАННЯ

*Вікторія Левкуліч, к.е.н.,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м.Ужгород, Україна*

РОЛЬ КОНСАЛТИНГУ У РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ ІНДУСТРІЇ

Історія зародження та розвитку консалтингу свідчить про те, що його актуалізація завжди знаходилася в причинно-наслідковому зв'язку з радикальними перебудовами в суспільстві та кризовими явищами в економіках різних країн світу. Звісно, значним поштовхом до розвитку консалтингу є також глобалізація бізнесу, висока конкуренція на ринку, необхідність впровадження різноманітних інноваційних технологій, управлінських та організаційних інновацій.

З іншого боку, питання відновлення та розвитку інноваційної діяльності готельно-ресторанної індустрії за умов кризової ситуації, в якій опинилися всі без винятку підприємці зазначеної галузі, внаслідок пандемії, що охопила весь світ, є надзвичайно актуальними та потребують нагального вирішення.

Фахівці індустрії гостинності зіштовхнулись з надзвичайно складним завданням, яке на практиці вирішити дуже важко. Такі компетентності персоналу, як комунікабельність, чуйність, вміння вислухати та задовольнити вимоги споживачів, які власне і забезпечують їх лояльність, повинні проявлятися в абсолютно нових умовах дотримання дистанції і зменшення контактності, що ускладнює вже налагоджені та усталені процеси обслуговування споживачів в значній мірі.

При вдалій співпраці і консолідації зусиль консультантів та фахівців готельно-ресторанного бізнесу можна отримати надзвичайний синергетичний ефект, який дасть змогу не тільки вирішити зазначені завдання, а й стане поштовхом до розвитку індустрії гостинності, за рахунок виходу господарюючих суб'єктів на якісно новий рівень. Підґрунтям таких змін можуть стати інноваційні напрями розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

Варто відмітити, що деякі кроки в цьому напрямі вже здійснюються.

Зокрема, на звітній конференції Національної туристичної організації України (НТОУ) «Сталий сектор туризму України. Результати. Виклики. Задачі. 2020» координатор сектору туризму Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) в Україні, Денис Торохов, зазначив, що в рамках співпраці НТОУ та ЄБРР, яка розпочалася у 2019 році, було організовано on-line курси для готельєрів за трьома основними напрямками: комерційний маркетинг (Commercial Marketing), управління продуктивністю (Performance Management) та оцифрування (Digitalization). Також було окреслено основні напрями для співпраці у 2021 році: «Partnership for Growth in Tourism», грантова підтримка підприємств туризму та готельно-ресторанного господарства [5].

Світовий досвід у подоланні кризи підприємствами готельно-ресторанного бізнесу також засвідчує залучення консультантів до їх господарської діяльності. Мішель Рошат, генеральний директор Ecole hoteliere de Lausanne (EHL – швейцарська школа в Лозанні по розробці інноваційних рішень для індустрії гостинності), зазначає, що їхні експерти розпочали широку консалтингову ініціативу по наданню підтримки сектору готельно-ресторанного бізнесу у вигляді проведення чатів в прямому ефірі, забезпечення безкоштовною науковою літературою з описанням найкращих практик виходу з кризи та управління бізнесом [3, с. 27].

Надзвичайно оптимістичним та позитивним є те, що більшість закладів ресторанного господарства змогли оперативнo переорієнтуватись на реалізацію замовлень «на виніс» та почали активно застосовувати мережу інтернет в своїй діяльності. Заклади готельного господарства розпочали інформувати споживачів про заходи додаткової безпеки, зокрема, шляхом інтеграції інноваційних технологій в процеси обслуговування клієнтів. Хоча все це, звісно, не забезпечує бажаного рівня рентабельності, проте дає змогу залишитись «на плаву» та акумулювати свої зусилля для подальшого розвитку. А саме, оптимізувати компетентні кадри, запроваджувати заходи маркетингових комунікацій та користуватись послугами консалтингу, які дадуть можливість мінімізувати витрати з одночасним задоволенням потреб фахової професійної допомоги у процесі розв'язання проблем інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

12. Верба В. А. Управлінське консультування: концепція, організація, розвиток: монографія. Київ. 2011. 327 с.
13. Зайцева В.М. Ресторанний консалтинг як складова сучасного маркетингу. Інфраструктура ринку. 2017. №3. С.37-40. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/3-2017>
14. Левкулич В.В. Професійна підготовка фахівців готельно-ресторанної індустрії: виклики сьогодення. Сучасні методи організації освітнього процесу для студентів економічних спеціальностей в Україні та країнах ЄС: матеріали науково-педагогічного стажування. Стальова Воля, Республіка Польща. 2020.
15. Malbec Toby. Restaurant Business Model Changes in a Post COVID-19 World. URL: <https://hospitalitytech.com/restaurant-business-model-changes-post-covid-19-world>
16. On-line конференція Національної туристичної організації України (НТОУ) «Сталий сектор туризму України. Результати. Виклики. Задачі. 2020». URL: <http://www.ntoukraine.org/>

*Евеліна Сіра, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ РОЗВИТОК СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Вже рік світ ошелешений Всесвітньою епідемією коронавірусної хвороби, яка отримала назву COVID-19. 31 грудня 2019 р. влада КНР оголосила про те, що в країні з'явилася пневмонія в м. Ухань, а вже 11 березня 2020 р. ВООЗ назвала спалах зазначеного вірусу пандемією [1]. Востаннє ВООЗ оголошувала пандемію у 2009 р. і жодного разу до того в останні десятиліття.

Коронавірусна інфекція COVID-19 атакувала весь світ та призвела до зниження економічної активності в ряді країн світу. Експерти вже не сподіваються на зростання економічних показників та стверджують, що 2021 рік також може виявитися досить несприятливим для більшості галузей економіки.

Слід зауважити, що роздрібна торгівля, бари, ресторани, а особливо туристична індустрія сильно постраждали та й страждають надалі, а наслідки «локдаунів» будуть відчуватися тривалий проміжок часу та вплинуть на подальший розвиток усіх сфер, а сфера гостинності взагалі зазнає значної трансформації.

Гендиректор корпорації «Marriott» Арне Соренсон вважає, що COVID-19 завдав сильніший удар по бізнесу, ніж 9/11 і фінансова криза 2009 року, разом узяті [2].

У зв'язку з карантинними обмеженнями через пандемію коронавірусу сфери гостинності та креативних індустрій в Україні торік недоотримали понад 83 млрд грн. За один вікенд втрати цих секторів можуть сягати 1,5 млрд грн, і під загрозою можуть бути близько 100 тисяч робочих місць, зокрема 50 тисяч самозайнятих [3].

Слід зазначити, що якщо ми говоримо в цілому про економіку, все це, може бути, навіть не буде дуже сильним ударом і можливо якісь здорові, свіжі сили, свіжі компанії будуть швидко відновлюватися та розвиватися. Однак питання до туристичної індустрії та транспортної сфери будуть стояти дуже гостро.

Уявімо гіпотетичну ситуацію, в якій коронавірус переможений, негативні наслідки, породжені в економіці заходами боротьби з ним, усунені. Виникає питання: чи зможе людство повернутися до колишнього світового порядку, який існував раніше? Для запобігання виникненню подібних ситуацій в майбутньому, необхідним вдається різке скорочення переміщення людей між країнами, в результаті чого суттєво уразиться така галузь економіки, як міжнародний туризм, спільно з усіма галузями інформаційної, транспортної, культурної, побутової та торговельної інфраструктури, які його обслуговують, з втратою в глобальному масштабі десятків мільйонів робочих місць.

Проте, якоюсь мірою криза міжнародного туризму, викликана пандемією, стимулює розвиток внутрішнього туризму. Учасникам сфери гостинності слід робити акцент на внутрішній туризм, оскільки він буде відновлюватися швидше, ніж міжнародний, при цьому не забуваючи про зниження купівельної спроможності населення, а також страх зараження, що змушує потенційних туристів уникати великого скупчення людей.

Підсумовуючи можна відзначити, що до кінця пандемії світ буде мати інший вигляд, він зміниться і ми всі будемо мінятися разом з ним.

Список використаних джерел:

1. ВООЗ оголосила пандемію коронавірусу у світі [Електронний ресурс] // РБК-Україна. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/voz-obyavil-pandemiyu-mire-koronavirusa-1583944378.html>.
2. Тураилаи Х. Номера без вешалок и минибаров: какими будут отели после пандемии коронавируса [Електронний ресурс] / Хала Тураилаи // <https://www.forbes.ru/>. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.forbes.ru/biznes/400489-nomera-bez-veshalok-i-minibarov-kakimi-budut-oteli-posle-pandemii-koronavirusa>.
3. Через COVID-19 сфери гостинності та креативних індустрій недоотримали 83 мільярди гривень – експерт [Електронний ресурс] // УКРІНФОРМ - Мультимедійна платформа іномовлення України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3178343-cerez-covid19-cferi-gostinnosti-ta-kreativnih-industrij-nedootrimali-83-milardi-griven-ekspert.html>.

СЕКЦІЯ 8 ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Вікторія Онегіна, д.е.н., професор
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка, м. Харків, Україна*

ДИФУЗІЯ ІННОВАЦІЙ У БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

Формування інноваційної моделі розвитку економіки України, яка визначатиме її продуктивність та конкурентоспроможність, рівень добробуту та якість життя населення, залежить між інших чинників від швидкості, масштабів дифузії інновацій.

Дифузія, за визначенням Е. Роджерса, є процесом, за допомогою якого інновація з часом передається членами соціальної системи за певними каналами [7]. Саме внаслідок дифузії інновацій відбувається їх поширення та утвердження в економіці.

Проблеми інноваційного розвитку, у тому числі в контексті дифузії інновацій, розглядалися в працях М. Басса, В. Готри, В. Луньової, Г. Шамоги та інших науковців [1, 2, 4-7]. Але в більшості досліджень дифузії інновацій увага була зосереджена на таких характеристиках дифузії, як властивості інновації (їх переваги, сумісність, простота використання, апробація, ступінь помітності результатів від використання), канали передачі та індивідуальні особливості споживачів стосовно сприйняття інновацій. Широко відомим є сегментування споживачів Е. Роджерса на новаторів, «першопроходьців», «ранню більшість», «пізню більшість», «відсталі» [6]. М. Басс побудував математичну модель динаміки продажів інновацій, в якій визначальними факторами були інформованість споживачів під впливом реклами (ефект «реклами») та внаслідок міжособистих комунікацій («ефект «міжособистої комунікації») [5]. Одночасно фінансові аспекти, особливості інновацій у сучасному бізнес-середовищі не були достатньою мірою досліджені.

Аналіз дифузії інновацій в аграрному бізнес-середовищі в Україні свідчить, що цей процес знаходиться під впливом розмірів підприємств та їх фінансового забезпечення. Пояснити цей фактор можна з урахуванням високої вартості сучасних інновацій, які можуть профінансувати потужні підприємства.

Сучасна організаційно-виробнича структура аграрного виробництва є неоднорідною в Україні. Серед аграрних підприємств залежно не лише від розмірів, а й від ролі у продовольчій безпеці, експорті продукції можемо виділити такі групи: великі підприємства (агрохолдинги та підприємства із земельним банком понад 10 тис. га); середні підприємства (їх земельний банк від 1,5 тис. до 10 тис. га); малі підприємства (їх земельний банк до 1,5 тис. га). В користуванні лише 10 агрохолдингів знаходиться в сучасних умовах в Україні більше 2,7 млн. га. Великі підприємства мають можливості профінансувати придбання інновацій, і таким чином є «новаторами», «першопроходьцями» в процесі дифузії інновацій. Аналіз ресурсозабезпеченості та статистичні дані щодо урожайності зернових культур в Україні, яка помітно є вищою в групі великих підприємств, підтверджують, гіпотезу про зв'язок інноваційної активності та розмірів підприємств в аграрному бізнес-середовищі. Так, підприємства з площею більше 3000 га мали у 2019 році врожайність зернових 65,4 ц/га, від 2000,01 до 3000 га – 56,2 ц/га, від 1000,01 до 2000 га – 52,7 ц/га, від 500,01 до 1000 га – 50,3 ц/га, від 200,01 до 500 га – 47,6 ц/га, від 100,01 до 200 га – 44,6 ц/га, до 100 га – 35,8 ц/га [3, с. 92].

Таким чином, як засвідчив аналіз дифузії інновацій в аграрному бізнес-середовищі, процес поширення інновацій залежить від розмірів та фінансового забезпечення підприємств. Зростання рівня складності та вартості інновацій зумовлює загрози формування «технологічного розриву» у бізнес-середовищі. Для прискорення дифузії інновацій, усунення

деформацій у цьому процесі, необхідними заходами мають стати державні програми щодо фінансової підтримки малих та середніх підприємств із запровадження інновацій, розвиток організаційних форм інноваційної діяльності на засадах інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Готра В.В. Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку аграрного сектора України / В.В. Готра // Актуальні проблеми економіки. – 2014. - №6. – С. 79-84.
2. Онегіна В.М. Стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств : монографія / В.М. Онегіна, В.А. Луньова. – Харків: Смугаста типографія, 2016. – 255 с.
3. Статистичний щорічник «Сільське господарство України» за 2019 рік / Держ. служба статистики України ; під заг. керівництвом О.М. Прокопенко. Київ: Держстат, 2020. - 230 с.
4. Шамота Г.М. Дифузія інновацій в Україні на сучасному етапі / Г.М. Шамота // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2011. – Вип. 31. – с. 288 – 296.
5. Bass M.F. A New Product Growth for Model Consumer Durables. Management Science 1969. Vol. 5.- #5. – pp. 215-227. DOI: <https://doi.org/10.1287/mnsc.15.5.215>
6. Rogers E.M. Diffusion of Innovations. 5th edition, New York: Free Press, 2003. – 551 p.
7. Rogers E.M., Singhal A., Quinlan M.M. Diffusion of Innovations. 2009. URL: https://www.researchgate.net/profile/Arvind-Singhal-3/publication/311487299_Diffusion_of_Innovations/links/5848904.808ae61f75de355c2/Diffusion-of-Innovations.pdf

СЕКЦІЯ 9

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Леся Газуда, д.е.н., професор,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
Надія Волощук, к.е.н., доцент,
Карпатський інститут підприємництва, м.Ужгород, Україна
Світлана Сойма, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна*

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БРЕНДИНГУ

Брендинг розглядається як компонента маркетингового менеджменту у багатогранних сферах і видах економічної діяльності як на національному, так і регіональному рівнях. Аграрний сектор економіки країни та її регіонів не становить виключення, оскільки є пріоритетною сферою, що має можливості до розширеного відтворення і перспективного зростання. Водночас вагомого значення набуває можливість виробництва органічної продукції, з подальшою реалізацією як на внутрішньому, так і зовнішньому аграрному ринку. Вагомою складовою забезпечення ефективного функціонування суб'єктів аграрного господарювання є формування брендингового середовища.

Умови ринкового господарювання посилюють конкурентне середовище в якому функціонують господарюючі суб'єкти, зокрема аграрні товаровиробники, що зумовлено передусім альтернативністю варіантів збуту продукції (або ж надання послуг) на вибір споживача. В цих умовах постає необхідність пошуку засобів, що мотивуватимуть споживача, який безпосередньо впливатиме на доцільність ринкового існування пропонованого товару. Оскільки потреба у завоюванні і утриманні споживача носить перманентний характер, то брендинг виступає сучасним засобом маркетингового менеджменту у процесі забезпечення ефективного господарювання, через збільшення продажу [2, с. 137-143].

Технологічна складова є основою будь-якої господарської діяльності, що зумовлюється системою знань про способи і засоби здійснення зазначеного процесу. Крім цього, технологія брендингу є сукупністю знань про способи і засоби управління процесом формування і розвитку бренду. При цьому, у процесі здійснення господарської діяльності, вагомого значення набуває формування управлінських технологій. Залежно від специфіки органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, а також керованих об'єктів розрізняють такі види управлінських технологій [3, с.109]: діагностування, прогнозування, проектування та реформування відповідних підсистем; інформаційні, впроваджувальні й навчальні технології; вирішення соціальних конфліктів; інноваційний розвиток керованих компонентів.

Задіяння управлінських технологій у практиці аграрного господарювання повинно базуватися на використанні науково-інноваційних підходів, вивченні і впровадженні кращого вітчизняного і зарубіжного досвіду управлінської діяльності, врахуванні потреб управління та суспільних інтересів, окреслення цілей і функцій державного управління тощо. Зазначений підхід сприятиме досягненню високої результативності та ефективності управлінського процесу ведення сільського господарства.

Для сфери аграрного розвитку доцільним є врахування і задіяння, в певній і достатній мірі, кожного з наукових управлінських підходів, а також сформованих управлінських технологій, що уможливить формування синергічного феномену, де на основі взаємодії окремих елементів управлінської діяльності досягатиметься результативність функціонування керівної системи як єдиного цілого. Процес синергізму відбуватиметься за наявності у елементів управлінської системи специфічних властивостей, зокрема [1,

с. 249-250]: здатності *реагувати* на зміни зовнішнього середовища; *когерентності* (узгодженості) окремих елементів системи, що полягає в синхронності процесів змін стану різних елементів системи, що проявлялася б у просторі в короткострокові періоди; *коеволюції*, що передбачає синхронність різних елементів системи, трансформаційних циклів розвитку, що проявляється в довгострокові періоди; *взаємодоповнюваності*, що передбачає зв'язки між елементами системи, побудовані на здатності елементів по-різному змінювати властивості речовинно-енергетично-інформаційних потоків; *взаємозалежності*, тобто такі взаємозв'язки між елементами системи, за яких зміна стану одних елементів викликає зміни в інших елементах; *взаємовигоди*, яка означає, що спільне функціонування елементів покращує їх стан більшою мірою, ніж їх роздільне функціонування.

Отже, в сучасних умовах насиченості ринку товарами різних торгових марок, зростає роль брендингу у забезпеченні завоювання ніші ринку з метою рекламування власної продукції (або ж надання послуг), зацікавлення споживача для подальшої купівлі. В контексті зазначеного стратегічно важливою складовою результативності аграрного господарювання постає активізація брендингу у напрямі відродження традиційних та започаткування нових видів економічної діяльності у аграрній галузі.

Список використаних джерел:

1. Бутко М. П. Архітектоніка конкурентоспроможності регіонів України в контексті євроінтеграції: монографія. Київ: АМУ, 2016. 452 с.
2. Газуда Л.М., Волощук Н.Ю., Газуда С. М.Формування управлінських технологій у сфері аграрного брендингу// Геополітика України: історія та сучасність: збірник наукових праць. ред.кол.: Л.М.Газуда (гол.ред.) та ін. 2020. Вип 2(25). С. 137-143.
3. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління : навч. посіб.; за ред. А. Ф. Мельник. К. : Знання, 2004. 342 с. (Вища освіта XXI століття).

*Михайло Газуда, д.е.н., професор
Марина Турицька, аспірантка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна*

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕРИ ЛІСОГОСПОДАРЮВАННЯ

Перманентність умов економічного середовища зумовлює необхідність окреслення підходів до планування ресурсних можливостей галузей в регіоні, їх екологоорієнтованого спрямування, зокрема й сфери лісогосподарювання. При цьому основою для підвищення ефективності лісогосподарських підприємств є здатність керівників проводити цілеспрямовану управлінську діяльність у напрямі забезпечення взаємодоповнюваності організаційної структури підприємства, дієвої розробки функціонального навантаження на підрозділи, використання кадрового потенціалу для зайняття конкурентних ніш на лісовому ринку, де важливу роль відіграє врахування фактору ризику при здійсненні заходів. Відповідно всі елементи системи управління лісогосподарським комплексом повинні працювати прогнозовано в рамках його організаційної структури.

Формування сучасної системи управління лісогосподарським комплексом пройшло певні історичні етапи становлення, що побудували робочу базу та організаційну структуру лісової галузі із функціональними зв'язками між елементами підсистеми (підрозділами комплексу), які об'єднані в єдине ціле, включно суб'єктом та об'єктом управління.

В науковому середовищі існує безліч варіантів до трактування поняття – системи

управління організаціями/підприємством, що використовує власні методики та функціональне призначення систем. Так, С. Янг визначає систему управління підприємством, як підсистему організації, компонентами якої є групи взаємодіючих людей: її функції полягають в сприйнятті певних проблем організації (входів) і подальшому виконанні набору дій (процесів), в ході яких виробляються рішення (виходи), що збільшують дохід від діяльності всієї організації (задоволення), або оптимізують деяку функцію всіх входів і виходів організації [3]. З метою вдосконалення системи управління, необхідно оцінювати наявний потенціал і можливості лісогосподарських підприємств на міжнародному ринку лісових послуг, готовність регіональних лісових комплексів до впровадження реформ задля інтеграції в європейське середовище, зокрема в форматі лісового ринку [1, с. 10]. Шлях до підвищення ефективності залежить від грамотного управління, способів використання ресурсів, правильності прийняття адміністративних рішень, а не тільки від ринкових відносин.

Управлінський процес стосується задіяння заходів щодо забезпечення ефективності розвитку лісогосподарського комплексу, підвищення рівня результативності функціонування підприємств, отримання ними прибутку на основі взаємоузгодженості всіх елементів системи з дотриманням допустимого навантаження на підрозділи лісового комплексу – лісоексплуатаційного, лісозахисного, лісовідтворювального, лісоекологічного та економічно-планового відділу.

Сучасна управлінська ефективність в лісовому господарстві є категорією діяльності, що спрямована на трансформацію організаційних змін в господарюванні підприємницьких структур як у внутрішніх процесах за допомогою коригувальних заходів управління активами, так і в зовнішніх, що виражається в зміні поведінки господарюючого суб'єкта, ведення ним бізнесу з врахуванням особливостей ринкових відносин. До внутрішніх заходів підвищення ефективності лісогосподарського суб'єкту відносяться: удосконалення структури управління, вдосконалення функціонального навантаження на кадри, організація навчання та підвищення професійної підготовки кадрів, орієнтація на розвиток управлінських навичок персоналу та мотивація нестандартних підходів до прийняття рішень щодо вирішення складних проблем, підтримки заходів з охорони праці, дотримання нормативної бази. До зовнішніх заходів підвищення управлінської ефективності відносяться: розширення клієнтської бази, а відповідно сфери впливу, впровадження та прийняття участі в організаційних заходах, економічних форумах та виставках, що збільшує ринки збуту, заключення угод з державними та приватними підприємницькими структурами на впровадження спільних заходів, що зміцнює партнерські відносини, забезпечує участь в громадському управлінні.

Водночас, управлінську ефективність у найбільш широкому сенсі слід розглядати як ступінь адаптації підприємства до мінливого зовнішнього середовища та, за необхідності, удосконалення структури управління ним безпосередньо з урахуванням нових обставин, зокрема [2, с. 158-174]: впровадження нових технологій перероблення продовольчої сировини, інноваційно-технологічної модернізації виробництва, переходу на випуск інноваційної продукції, створення й сертифікації систем управління якістю, безпечністю, екологічного управління, приєднання підприємств до різних структур (холдингів, кластерів, асоціацій), приходу на підприємство іноземного інвестора, злиття або поглинання відповідною продуктовою корпорацією тощо.

Інформатизація економічного простору вимагає від лісогосподарських підприємств маркетингових стратегій на довгострокову перспективу, побудову каналів реалізації товарів та послуг, тому цей концепт сприяє підвищенню ефективності діяльності.

Розвиток економічної системи управління ефективністю діяльності господарюючих суб'єктів лісового господарства прямопропорційно залежить від організаційного підґрунтя. Функціонально налагоджена організаційна структура управління ефективністю діяльності лісогосподарських підприємств створює взаємозалежні зв'язки між

структурними підрозділами та керівництвом, що забезпечує ефективне прийняття управлінських рішень, координацію розробок проектів та заходів, дозволяє акумулювати інформацію з меншими втратами часу.

Вагомого значення в розвитку лісогосподарських підприємств, в сучасних конкурентних умовах є здатність реагувати на зміни зовнішнього середовища, передусім ринку. При цьому головним інструментом виступає здатність керівників функціональних підрозділів підприємства приймати швидкі рішення згідно стратегії його розвитку.

Таким чином, злагоджене функціонування системи управління ефективністю лісогосподарського комплексу насамперед залежить від заданої управлінської моделі галузі та формату організаційної структури управління на підприємстві. Водночас, основними управлінськими концептами виступають структура управління підприємством в цілому, кадровий потенціал, мотиваційна політика та маркетинговий план розвитку, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Дерій Ж.В., Зосименко Т.І. Методика оцінки прогресу економічних реформ: регіональний вимір європейської інтеграції // Вісник Чернігівського національного технологічного університету: зб. – Чернігів: ЧНТУ, 2016 № 2.
2. Марченко В. М. Самоорганізація злиття та поглинання: умови та потенціал: Монографія. Київ: НУХТ, 2011. – 357 с.
3. Янг С. Системное управление организацией [пер.с англ.]. Москва: Совестское радио, 1972. 456 с.

*Сергій Газуда, к.е.н., доцент,
Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м.Ужгород, Україна*
*Віталій Ерфан, к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна*
*Катерина Індус, к.е.н., доцент,
Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м.Ужгород, Україна*

УПРАВЛІНСЬКІ ПРИНЦИПИ У СФЕРІ ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Забезпечення ефективної системи управління повинно базуватися на упорядкованій сукупності взаємозумовлюючих елементів, що відрізняються функціональними цілями, діють автономно, але спрямовані на досягнення окресленої результативної мети – досягнення результативності ведення органічного сільського господарства. Складовою частиною системи управління є механізм управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких зумовлює результат діяльності об'єкта управління.

Основними суб'єктами управління процесами збалансованого розвитку сфери аграрного виробництва і аграрного природокористування виступатимуть державні органи влади, регіональні органи управління та органи місцевого самоврядування, а зрештою і громади. Їх зусилля повинні спрямовуватися на забезпечення економічної ефективності та раціональності в розподілі й використанні природних ресурсів в аграрному секторі економіки регіону (через створення корисного ефекту); забезпечення простого та розширеного відтворення природних ресурсів аграрної сфери (в якісному та кількісному значеннях); безпечному використанні зазначених ресурсів (або захисті від небезпек та загроз) та забезпеченні продовольчої безпеки країни; охороні довкілля.

В процесі забезпечення ведення органічного сільського господарства, в якості об'єкта управління виступатимуть відновлювані природні ресурси аграрної сфери, зокрема рослинний світ, тваринний світ та земельні ресурси. Забезпечення збалансованого їх використання вимагає дотримання системи принципів [1, с. 32]: рівність у використанні та

споживанні природних ресурсів; вільний доступ до природних ресурсів; забезпечення результативності та продуктивності використання природних ресурсів; захищеність природних ресурсів та довкілля від загроз та небезпек; стимулювання раціонального використання природних ресурсів; забезпечення справедливості та солідарності фінансування природокористувачами процесів охорони природних ресурсів та заходів щодо їх відтворення; надання пріоритетності та протекціонізму природним ресурсам у структурі ресурсного потенціалу аграрних підприємств; системність та комплексність інструментарію управління відновлюваними природними ресурсами; поєднання економічної ефективності використання природних ресурсів із екологічною доцільністю.

Зважаючи на зазначене вище доцільно відмітити, що вагомого значення у процесі організації і забезпеченні вирощування органічно чистої сільськогосподарської продукції набуває державне регулювання державне регулювання, що повинно базуватися на врахуванні таких основних домінант [2, с. 85]: пріоритетність галузі; аграрний протекціонізм; забезпечення гарантій самостійності та запобігання прямому втручання у виробничу діяльність аграрних підприємств; поєднання економічних і соціальних цілей; рівноправність господарюючих суб'єктів усіх форм власності.

Водночас, окремі науковці вважають [3, с. 68], що вирішення проблемних питань державного регулювання аграрної сфери, передусім у напрямі виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції повинно стосуватися принципу законності з передбаченням верховенства закону і неухильного дотримання уповноваженими органами державного регулювання, підприємствами та їх професійними організаціями законів і підзаконних актів; опосередкованого регулювання аграрного виробництва за допомогою нормативно визначених фінансово-економічних, адміністративних важелів і соціального впливу, а також державну регуляторну політику, що має враховувати дію економічних законів і закономірностей.

З метою підвищення ефективності управлінського процесу доцільним є врахування і дотримання принципів ведення органічного сільськогосподарського виробництва, зокрема [4, с. 137-143]: підтримка та зростання природної родючості ґрунтів та боротьба з їх ущільненням та ерозією; мінімізація використання невідновних ресурсів; повне використання відходів та побічної продукції рослинництва й тваринництва; врахування місцевого та регіонального екологічного балансу при прийнятті виробничих рішень; забезпечення підтримки здоров'я тварин за рахунок поліпшення їх імунної системи, відбір придатних для розведення порід; підтримка здоров'я рослинних організмів через відбір необхідних видів, стійких до шкідників та хвороб, забезпечення дотримання сівозмін.

Таким чином, умови сучасного аграрного господарювання вимагають акцентувати увагу на гармонійному поєднанні важливих складових життєзабезпечення, у процесі якого відбувається взаємодія людини (суспільства) з природним середовищем. Формування взаємовідносин суспільства і природи на основі їх гармонізації повинно базуватися на біо-, тобто екоцентричному підході з обґрунтуванням екологічної парадигми розвитку, при якій дотримуватимуться постулати раціонального природокористування передусім у процесі використання відновлюваних природних ресурсів аграрної сфери і виробництва органічної продукції сільського господарства.

Список використаних джерел:

4. Газуда М.В. Управління використанням відновлюваних природних ресурсів в аграрній сфері : монографія. Ужгород: ДВНЗ „УжНУ”, 2018. 200 с.
5. Білик Ю. Д. Державний захист вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника та протекціоністська політика в Україні. К. : Урожай, 2000. 191 с. 4
6. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери. Ужгород : ІВА, 2005. 400 с. 40
7. Газуда Л.М., Волощук Н.Ю., Газуда С. М.Формування управлінських технологій у сфері аграрного брендингу// Геополітика України: історія та сучасність: збірник наукових праць. ред.кол.: Л.М.Газуда (гол.ред.) та ін. 2020. Вип 2(25). С. 137-143.

Василь Лавкай, аспірант IV курсу
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Чубарь О.Г., к.е.н., доцент

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток малого підприємництва на сільських територіях залишається на низькому рівні, що переважно спричинено їх нерозвиненістю, відсутністю доступу до фінансово-кредитних ресурсів та неконкурентоспроможністю. Європейський курс розвитку України обумовлює необхідність реформування та вирішення внутрішніх проблеми країни загалом та сільських територій зокрема, а також пошуку нових шляхів їх розвитку. Сільські території в Україні мають значний потенціал, природні запаси, трудові ресурси, що дає можливість розвинути мале органічне виробництво, розширювати виробництво органічної продукції.

Органічна продукція – це сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва [1, с. 53].

Сільські території в соціально-економічній сфері посідають особливо важливе місце. В Україні налічуються 28 441 сіл, де проживає 31% (13 256 185 осіб) населення (з них – 8,5 млн. осіб працездатного віку), 80% поселень мають території з чисельністю мешканців менше однієї тисячі осіб. Проте чисельність сільського населення щорічно зменшується, водночас знижується і частка сільського населення в його загальній чисельності в Україні [2].

Органічним виробництвом займаються 164 сільськогосподарські підприємства, найбільшу частку серед яких мають малі підприємства, на загальній площі понад 472,85 тис. га. За останні роки площа органічного виробництва в Україні зросла на 48% (з 270 до 400 тис. га), що дало можливість увійти до топ-20 країн за площею у світі, а також посісти 11 місце в Європі. При цьому майже половина органічних земель України зайнята під вирощування зернових (48,1%) (рис. 1).

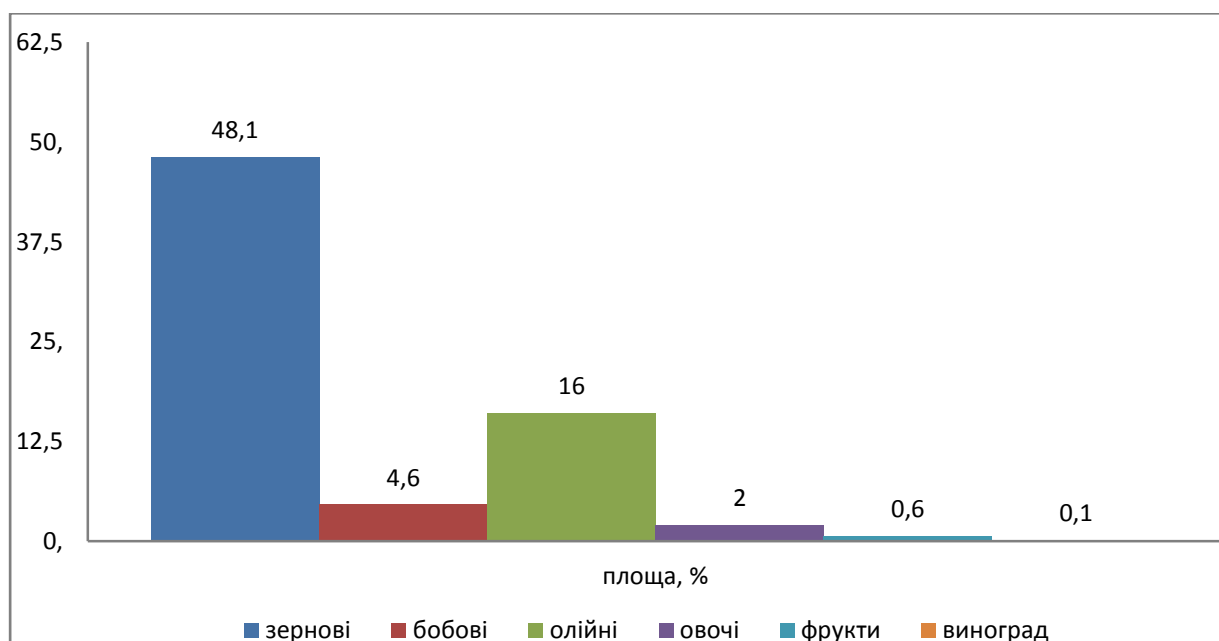

Рис. 1. Площа органічних земель України, зайнята під вирощування культур, 2019 р.*

* Складено автором на основі [3, с. 41]

Як видно з рисунку, на площу земель під вирощування олійних культур припадає 16%, бобових - 4,6%, овочів - 2,%, фруктів - 0,6%, винограду - 0,1%. Основною органічною продукцією, що експортується, є, відповідно, зернові, а також олійні та бобові культури, дикорослі ягоди, гриби, горіхи та лікарські рослини.

Впровадження органічного виробництва малими підприємствами на сільських територіях сприятиме вирішенню екологічних, економічних та соціальних проблем шляхом зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище внаслідок здійснення господарської діяльності; відновлення та збереження родючості сільськогосподарських земель; впровадження ресурсозберігаючих технологій та технічних засобів; забезпечення населення нашої країни якісними та безпечними продуктами харчування; покращення здоров'я населення на сільських територіях; підвищення рівня освіти населення сільських територій; поліпшення добробуту сільського населення шляхом диверсифікації підприємницької діяльності та поєднання з регіональними особливостями; захисту прав споживачів; забезпечення інноваційного розвитку органічного сільськогосподарського виробництва; створення екологічного іміджу України та підвищення конкурентоспроможності продукції; забезпечення продовольчої безпеки [3, с. 42].

Оцінюючи екологічні й економічні перспективи, органічне виробництво слід підтримувати на регіональному і місцевому рівнях. Зокрема, є приклади окремих областей країни, де це вже робиться за рахунок регіональних програм (табл. 1).

Таблиця 1

Види і напрями фінансової підтримки ведення органічного виробництва в окремих областях України*

Область	Регіональні програми	Розмір і напрям фінансування	Джерело фінансування
Волинська	Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2016–2021 рр.	Часткове відшкодування вартості послуг із сертифікації до 50 % вартості понесених витрат, але не більше ніж 50 тис. грн на 1 господарство (сертифіковане як органічне)	50 % – обласний бюджет
Сумська	Програма розвитку агропромислового комплексу та сільських територій Сумської області до 2020 року	75 % вартості сертифікації, але не більше 15 тис. грн на рік для одного суб'єкта господарювання	Обласна державна адміністрація
Львівська	Комплексна програма підтримки та розвитку агропромислового комплексу на 2016–2020 роки	Надання позик до 200 тис. грн на 1 рік, до 500 тис. грн – до 3 років	Обласна державна адміністрація

* Джерело: [4, с. 145]

Отже, перспективність розвитку виробництва органічної продукції на сільських територіях полягає в таких аспектах, як можливість використання наявних територіальних ресурсів; постійна необхідність зберігання навколишнього середовища; підвищення рівня життя сільських мешканців шляхом розвитку сільських територій; залучення в галузь іноземних інвестицій та покращення показників галузі загалом; необхідність зміцнення

своїх позицій на світовому ринку та створення конкурентоспроможної продукції; забезпечення продовольчої безпеки нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Давиденко О. О. Правове регулювання сертифікації органічного виробництва та маркування органічної продукції / О.О. Давиденко // 2 Приватне та публічне право. - 2020. - № 2. - С. 53-56.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Коробка С. В. Органічне виробництво: нові можливості для малого підприємництва на сільських територіях. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка та управління. 2019. №2. Том 30 (69). С. 40-44.
4. Купалова Г. І., Гончаренко Н. В. Державне стимулювання розвитку органічного рослинництва в Україні / Г.І. Купалова, Н.В. Гончаренко // Проблеми економіки. - 2020. - № 2. - С. 144-152.
5. Старинець О. Г. Органічне сільськогосподарське виробництво як інноваційна модель господарювання. Бізнес-навігатор. 2019. Вип. 4. С. 121-126.

СЕКЦІЯ 10
ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ramin Tsinaridze, PhD, Assistant Professor
Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Levan Tsetskhladze, PHD student
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Levan Bolkvadze, PHD student
Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

MODERN PRIORITIES OF GEORGIA'S FOREIGN TRADE

Abstract

Nowadays, the particular importance is granted to the discussion of Georgia's economic security problems in the prism of foreign economic relations, both in terms of maintaining the country's statehood and independence, as well as maintaining the current rate of economic growth caused by the Covid-19 pandemic and increasing it in the perspective. Maintaining a stable exchange rate of the national currency against foreign currency is an important factor in ensuring economic security in foreign economic activities, but along with it, the state of the foreign trade balance plays a big role. The above-mentioned factors essentially determine those indicators of the national economy, such as the orientation of domestic manufacture, the volume of foreign trade, the level of inflation, the amount of foreign investment and areas of investment, etc. Their deviation from the determinants of the development of the Georgian economy causes negative results, which are reflected in the irrational structure of the economy. Therefore, it is very up-to-date to scientifically study and draw appropriate conclusions on issues related to state regulation of foreign trade, at the current stage of establishment and development of market relations, which was conducted in Georgia against the background of the world pandemic, with great difficulty and contradiction. Foreign trade is an active current field in the globalization process. Georgia, which claims to be an independent and economically strong country, to have a worthy place on the world economic or political map needs to conduct a trade policy that will contribute to the establishment of a unified economic policy of the country, the efficiency of the economy and raising the living standards of the population.

Main Part

As soon as Georgia gained independence, it renounced state monopoly in both production and services, as well as in foreign trade. The promotion of production and commerce was considered by Georgia as the main basis and main task of development, not in a closed space, but in an open economic space. Georgia has recognized the principle of international free trade, i.e it has undertaken not to restrict the commercial activities of natural and legal entities and the movement of goods across the customs border.

The main purpose of any kind of regulation by the state should be the protection of the vital, political, economic or cultural interests of the society, without hindering the development of the economy. Protecting the interests of the consumer is one of the main goals of state regulation and therefore means that all the levers of regulation should be as close as possible to the interests of the public.

Liberal foreign trade policy is one of the main principles of Georgia's economic policy. Tariff policy reform was implemented by the Government of Georgia, as a result of which Georgia currently has one of the most liberal foreign trade policies in the world, which includes simplified foreign trade regime and customs procedures, low import tariffs and minimum non-tariff regulation.

At the end of the twentieth century, countries are getting closer and closer to each other and using different means to build relations. Regional trade agreements allow developed countries to

develop industrial sectors and enter the international market by expanding the volume of exports of these sectors. In the opinion of the supporters of regional integration, protectionist policies limit the country's economic development potential. Due to low competition, product quality is also low, enterprise owners do not try to improve technologies and find new markets, which forces consumers to buy low quality products at high prices. Therefore, it can be said that regional integration reduces or in some cases abolishes protectionist barriers altogether and allows consumers to choose between high quality products produced by different firms. This factor is one of the important point of departure for the perfection of the market economy.

Foreign trade is an important indicator of the level of socio-economic and political development of the state. It is one of the main forms of world economic ties, which precedes the growth of world production, the movement of capital and, in general, other directions of foreign economic ties by its indicators. This trend has been lawfully established in the world economy. Exactly, the foreign trade represents a developed form of international economic relations, practically the internationalization of the world economy began through foreign trade. According to J. Sak's "The economic success of any country in the world depends on foreign trade". "No country has yet created a healthy economy independently from the world economic system." (Jgerenaia, 2002:196)

In the modern period, in the conditions of the consequences of "Covid-19" and the new wave of globalization, Georgia, as a small and mostly consumer economy country, significantly depends on sharing the approaches and experiences of foreign trade of foreign countries (leading countries in the world). From the time of gaining independence until today - due to Georgia's geopolitical and geographical location- its contribution to the world economy and the global world is growing, which is facilitated by the fact that Georgia is considered to be a corridor connecting Europe and Asia, the country should manage to use this strategic space more effectively and achieve social or economic prosperity, increase the competitiveness of local products and better exploit foreign markets.

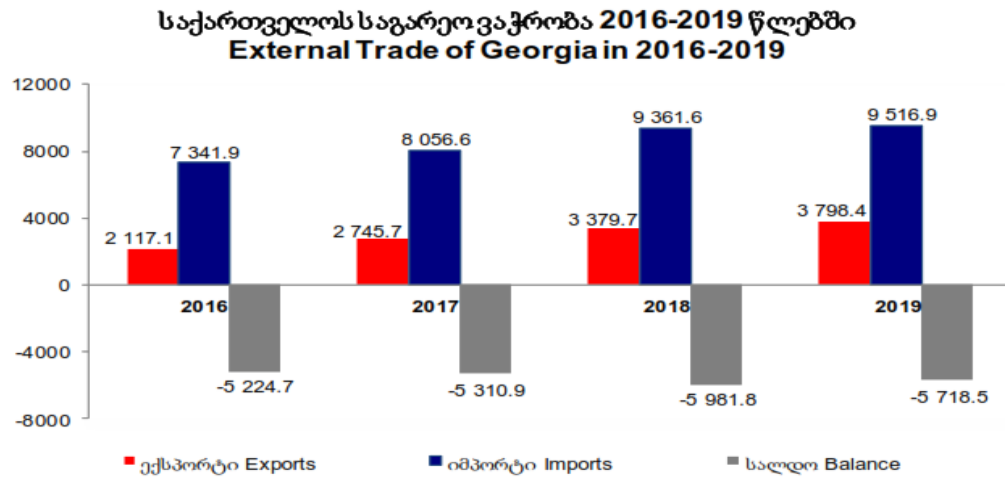
After analyzing Georgia's foreign trade relations, the need to further deepen Georgia's trade ties becomes clear. The country started this process in 2000 by joining the World Trade Organization, Georgia became actively involved in international foreign trade. The next stage (2014) was the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) with the European Union. This agreement allowed Georgia to enter the world's largest market, which today unites 28 countries with its numerous consumers. During the first 6 months after the entry into force of the agreement, exports from Georgia to the EU increased by 12%. The free movement of goods, services and capital was followed by the "Association Agreement between Georgia and the European Union", which allowed the unrestricted movement of labor force.

In order to develop foreign trade, Georgia has concluded bilateral and multilateral agreements with partner countries on the establishment of favorable trade regimes. In particular, agreements were concluded on trade and economic cooperation, mutual encouragement and protection in investment and free trade, as well as on avoidance of double taxation and others.

Foreign trade is a strategic goal of international policy for the country. In 2016-2019, the foreign trade turnover of goods in Georgia was characterized by a growth rate, in 2016 it was 9459.0 million USD, in 2017 - 10802.4 million USD, in 2018 - 12741.3 million USD, and in 2019 - 13315.4 million USD.

In January-November 2020, the foreign trade turnover of goods in Georgia amounted to 10202.7 million USD, which is 14.6 percent lower than the corresponding period of the previous year. In addition, exports amounted to 3016.4 million USD (decreased by 11.3%), while imports - 7186.3 million USD (decreased by 15.9%). The negative trade balance was 4169.8 million USD for this period. Such an evident change is a result of the restrictions imposed against Covid-19.

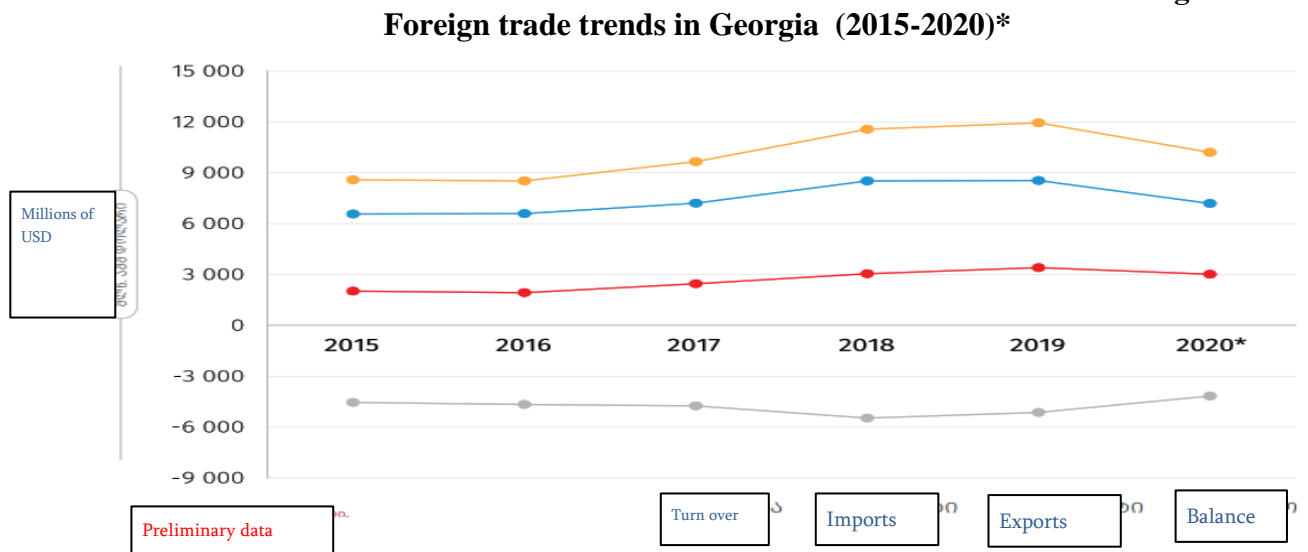
Diagram №1

* Source: National Statistics Office of Georgia

According to 2018 data, the share of the ten largest trading partner countries in the total foreign trade turnover of Georgia amounted to 66.1 percent. The largest trading partners are Turkey - (1706.5 million USD), Russia - (1371.5 million USD), Azerbaijan - (1095.1 million USD) and China - (1031.9 million USD).

Diagram №2

* Source: National Statistics Office of Georgia

Some changes are observed by 2019, the share of the ten largest trading partner countries in the total foreign trade turnover of Georgia amounted to 67.4 percent. Turkey is still the leader among trade partners (1819.3 million USD), Russia holds the next position (1474.0 million USD), which is followed by China - China (1081.7 million USD), and Azerbaijan – is at the fourth place in the set of ten (1067.4 million USD). China is an important trade partner of Georgia. Bilateral trade relations between Georgia and China have been growing for the last four years, which is a logical result of the free trade agreement with China. If such a trend of cooperation continues, China should become one of Georgia's important partners in the near future.

Diagram №3-4

უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნები 2018 წლის ბრუნვის მიხედვით
Top trading partners by turnover in 2018

ქვეყნები	ექსპორტი Exports		იმპორტი Imports		ბრუნვა Turnover		Countries
	მლნ. აშშ დოლარი	წილი (%)	მლნ. აშშ დოლარი	წილი (%)	მლნ. აშშ დოლარი	წილი (%)	
	Mill. USD	Share (%)	Mill. USD	Share (%)	Mill. USD	Share (%)	
სულ	3 355.7	100.0	9 136.7	100.0	12 492.5	100.0	Total
მათ შორის:							Of which:
თურქეთი	233.5	7.0	1 473.0	16.1	1 706.5	13.7	Turkey
რუსეთი	436.6	13.0	934.9	10.2	1 371.5	11.0	Russia
აზერბაიჯანი	502.0	15.0	593.0	6.5	1 095.1	8.8	Azerbaijan
ჩინეთი	198.0	5.9	833.9	9.1	1 031.9	8.3	China
უკრაინა	175.0	5.2	514.8	5.6	689.8	5.5	Ukraine
სომხეთი	278.7	8.3	335.3	3.7	614.0	4.9	Armenia
აშშ	160.0	4.8	359.5	3.9	519.5	4.2	United States
გერმანია	51.5	1.5	431.5	4.7	483.0	3.9	Germany
ბულგარეთი	258.9	7.7	181.6	2.0	440.5	3.5	Bulgaria
საფრანგეთი	44.7	1.3	262.6	2.9	307.3	2.5	France
დანარჩენი ქვეყნები	1 016.6	30.3	3 216.7	35.2	4 233.3	33.9	Other countries

უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნები 2019 წლის ბრუნვის მიხედვით
Top trading partners by turnover in 2019

ქვეყნები	ექსპორტი Exports		იმპორტი Imports		ბრუნვა Turnover		Countries
	მლნ. აშშ დოლარი	წილი (%)	მლნ. აშშ დოლარი	წილი (%)	მლნ. აშშ დოლარი	წილი (%)	
	Mill. USD	Share (%)	Mill. USD	Share (%)	Mill. USD	Share (%)	
სულ	3 798.4	100.0	9 516.9	100.0	13 315.4	100.0	Total
მათ შორის:							Of which:
თურქეთი	202.3	5.3	1 616.9	17.0	1 819.3	13.7	Turkey
რუსეთი	497.0	13.1	977.0	10.3	1 474.0	11.1	Russia
ჩინეთი	223.1	5.9	858.6	9.0	1 081.7	8.1	China
აზერბაიჯანი	508.7	13.4	558.7	5.9	1 067.4	8.0	Azerbaijan
აშშ	132.3	3.5	678.7	7.1	811.0	6.1	United States
სომხეთი	432.6	11.4	267.7	2.8	700.3	5.3	Armenia
უკრაინა	250.9	6.6	415.6	4.4	666.5	5.0	Ukraine
გერმანია	54.3	1.4	501.7	5.3	556.0	4.2	Germany
ბულგარეთი	284.1	7.5	124.6	1.3	408.7	3.1	Bulgaria
რუმინეთი	178.2	4.7	212.2	2.2	390.5	2.9	Romania
დანარჩენი ქვეყნები	1 035.0	27.2	3 305.1	34.7	4 340.1	32.6	Other countries

* Source: National Statistics Office of Georgia

We shall separately mention the Free Trade Agreement between the Republic of Turkey and Georgia, by which taxes imposed on imports and dues having its equivalent effect have been abolished. The parties agreed that while mutual trade they would no longer introduce new customs duties on imports and dues equivalent to them.

At the same time, "Georgia has withdrawn from the free trade regime and will have to pay customs duties on products imported from Turkey, the production of which is also developed in Georgia". Turkey, in its turn, has withdrawn almost the same agricultural products from the free trade regime, but it has also introduced import quotas, which are a mechanism for Turkey to protect its own market." (Tsinaridze 2017: 6)

The above-mentioned agreement gave Georgia a new export market, which makes it possible to export our country's production, which will bring additional financial profit to our country. At the same time, our country needs to consume this or that commodity, which is either less or not produced at all in our country, by which is filled consumer market of our country.

As for the negative factors, "if we examine the free trade agreement with the Republic of Turkey, it poses a serious barrier to the development of production in Georgia, because it can not compete with heavily subsidized Turkish products that fill the Georgian consumer market with cheap often low-quality products, which suppresses local production of the same product." (Tsinaridze ... 2017: 7).

Thus, economic cooperation and integration into the global space is important for a country like Georgia. Economic integration is nothing more than a process of economic mutual effects between countries, which brings together national economic mechanisms based on interstate agreements and which is regulated by interstate bodies. It is in the process of regulation that it is necessary to have the right guidance in the process of conducting strategic trade policy in order to avoid the negative factors of economic cooperation and to establish the positive processes of mutual effects between the countries.

In the process of any economic integration and cooperation, Georgia must take into account the following guidelines:

- 1) The equality of the level of market maturity degree and of economic development of the integrated country;
- 2) Geographical proximity, common borders and historically established economic ties of integrated countries;
- 3) Common economic and other problems in the fields of development, finance, economic regulation and political cooperation;
- 4) In parallel with regional integration, diversification of target markets should be carried out.

Stimulating the country's foreign economic relations is the main task of modern world states. Existence of a sovereign country is unimaginable today without mutually favorable and profitable foreign economic relations. But from the modern directions of foreign trade we can distinguish:

1. It is necessary to reduce the export of raw materials from the country and replace it with the export of ready-made products (for example, the export of young plants grown here to the European Market instead of Caucasian Fir seed material would leave 10 times more income);
2. A free trade agreement between the Republic of Turkey and Georgia should be revised in the near future, the preferential treatment regime should be equally defined for certain types of goods;
3. During the pandemic, it became increasingly clear that imports of essential goods, agricultural products, should be mostly replaced by local production, which the state should encourage with subsidies and low interest loans, more involvement and purposefulness is needed by the agricultural sector in finding foreign donor organizations and obtaining international grants;
4. Fundamental changes in the world economy are expected in the pandemic and post-COVID period. In the conditions of a modern market economy, it is important for Georgia to make the most of the opportunity gained by introducing free trade and to effectively enter new markets by changing the nomenclature of locally produced goods.
5. The country should set a goal to solve many important or specific tasks, which will further enable us to make the right choice in defining and orienting the forms, methods, scales of export-import regulation of goods.

The above-mentioned priorities are vital for increasing the efficiency of our country's foreign economic relations. The revision of economic relations was caused by the Covid-19 pandemic in our reality. A special blow to the foreign trade of our country was due to the pandemic. According to the National Statistics Office of Georgia, by 2020, Georgia's foreign trade balance reached a negative maximum and amounted to -4668.7 million US dollars. The current year trend is again negative and according to the data of the first quarter, the negative balance is already -1131.4 million USD.

This negative initial indicator is not a reliable start for our country's foreign trade, which should push our country to modify the specific advantages and the rules of the game of foreign trade and thus present itself to the current and post-COVID foreign economic relations.

Foreign trade policy is becoming more and more important in such a situation, therefore, the promotion of foreign trade by conducting appropriate policy is a priority for our country. It,

among other sources, gives us the main opportunity to bring foreign currency into the country, which in turn has a positive impact on the country's economic growth.

The tourism and their accompanying economic sectors have been the focus of the country's economic policy for our country for more than the last decade and often the country's economic policy has been discussed around these sectors. The pandemic process has helped to the complete collapse of the tourism sector, which has had a clear impact on tourism revenues. By 2020, according to the data of National Statistics Office of Georgia, direct revenues from tourism have decreased by more than 50 percent. For the country, this decrease amounted to \$ 1.65 billion. It was a kind of shock to the economy of our country, which had a direct impact on the income of households and, consequently, on the economic well-being of the country.

This factor is a strong example of the fact that economic policy should not fully "move" on the rails of the service sector and at the same time should facilitate the gradual transition of the country to a productive economy.

In such a situation, it is important to involve the country's economic actors in the process of internationalization, which has long been not very actively considered in terms of economic policy implementation. Internationalization and foreign trade are two important complemented processes. The rules of the modern economic policy game require activation of production processes of firms. Developing economies are trying to switch from the service sector to the manufacturing sector because the income from it are stable for the country's economy in the long run.

The Association Agreement with the European Union has given our country a significant opportunity to enter the EU market (small and medium-sized businesses of our country). This is on the one hand an opportunity and on the other hand an important challenge to meet the demands of the EU market.

Therefore, we can establish the priorities of a promising (modified) Georgian foreign trade policy:

1) It is necessary to stimulate the productive potential of small and medium-sized businesses. Here it is important, on the one hand, to promote their internationalization in a particular market, which is achieved by informing them by the state about the specific market requirements and by offering the appropriate service by the state to meet these requirements. The business idea is always suppressed by the lack of communication between the business actor and the specific market. Restoring such communication should become a priority for the country and then the business will study the specific market requirements and offer its productive factors with a limited resource.

2) It is essential to revise the bilateral and multilateral trade agreements, especially with those countries that are active importers of goods and services in our country, which's similar goods and services are produced in the local market. Concessions are significant by our country in these agreements. Without its revision, suppressed local production can not develop.

3) Access to cheap resources is important. Small and medium-sized business should become the main focus here. The state should play the role of mediator between the donor and the business actor to enable the business to access the resources;

4) In the agricultural sector, it is important from the state not to offer specific crop mechanization or processing facilities to the farmer, but to connect it to a selling market. Without a selling market, any resource that the state uses in the mechanization of a specific crop is a waste of resources. It is important for the farmer to know the market, its requirements while he/she will be able to export the products produced in a particular market, he/she will mobilize the factors of production of his/her resources according to the requirements;

5) In reality, the tourism sector should not be completely ignored. Post-pandemic processes are creating significant interest towards mountain resorts and healthful tourist destinations. Such a sector of tourism should be stimulated, because this sector will become a source of significant interest in the process of post-COVID rehabilitation and bring appropriate real revenues to our

country. In this context, on the one hand, we will facilitate to indirect exports and on the other hand, we will stimulate the real and marketable sector of tourism.

References:

- A. Sharashenidze „Strategy for increasing the competitiveness of the National Economy”, Tbilisi 2018 year (pages 75-79);
1. R. Tsinaridze, L. Tsetskhladze. "Customs policy and its impact on the country's economy", Kutaisi, 2017 year (Pages 1-14);
  2. E. Jgerenaia "Technological basis of customs" Tbilisi 2002 year (pages 190-198);
  3. G. Jolia “International Economic Relations” Tbilisi 2015year (pages 93-107);
  4. <https://www.geostat.ge/ka/single-categories/99/sakartvelos-sagareo-vachroba> National Statistics Office of Georgia (Foreign Trade - Publications).
  5. <http://www.economy.ge/?page=ecopolitic&s=12> - Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia (Foreign Trade).

*Іван Петрецький, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Герзанич В.М., к.е.н., доцент*

НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Стан розвитку сільських територій на сьогоднішній день можна охарактеризувати як непростий та такий, що має тенденцію до погіршення. Наслідками непродуманої та несистематичної політики щодо села є ситуація коли на цих територіях масово ліквідуються робочі місця, зростають безробіття й бідність, відбувається руйнування соціальної інфраструктури, покидаються житлові будинки та поселення, занепадає комунальне господарство та сфера побуту, знижується інвестиційна привабливість сільської економіки, збільшується міграція сільської молоді, погіршується стан екології та охорони і збереження природних ресурсів сільських територій. Відповідно такі території стають не придатними для проживання та не взмозі виконувати відповідні життєзабезпечуючі функції [2].

Відповідно до Концепції розвитку сільських територій основними причинами, що стримують розвиток сільських територій, є [3]:- відомча розрізненість в управлінні сільськими територіями та вузький відомчий підхід до розвитку сільської економіки; - недостатнє виробниче та фінансове ресурсне забезпечення функцій та повноважень, покладених на органи місцевого самоврядування; - низький рівень підприємницької та суспільної ініціативи на селі; - недоступність фінансових джерел розвитку сільської економіки; - низька соціальна та екологічна відповідальність товаровиробників на селі; - неналежні умови для залучення кваліфікованих кадрів до роботи на сільських територіях; - недостатній рівень інформаційно-просвітницької діяльності щодо сталого розвитку сільських територій.

Позитивний вплив інновацій на розвиток соціально-економічних систем можна вважати науково-обґрунтованим фактом, і в зв'язку з цим він є стратегічно важливим для України. Саме тому проблема соціально-економічного та інфраструктурного розвитку сільських територій потребує особливої уваги як на державному, так і на регіональному рівнях. Інноваційне забезпечення є невід'ємною частиною у формуванні відповідних умов проживання сільських жителів та розвитку інфраструктури сільських територій.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» головною задачею державної інноваційної політики є створення сприятливих умов для ефективного відтворення й використання інноваційного потенціалу країни, на основі впровадження новітніх екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій тощо, з метою підвищення якості життя населення [1].

Реалізація інноваційних змін сільських територій потребує створення сприятливого інноваційного середовища та передбачає забезпечення доступу населення та керівництва до інформаційних ресурсів та надання необхідної інформаційної підтримки, сучасних технологій та підходів до управління, що в умовах реалізації децентралізаційних процесів, поряд з реорганізацією економічної складової дозволить підвищити конкурентоспроможність та покращити їх соціальну привабливість.

Одним з найважливіших напрямків розвитку сільських територій також повинна стати його диверсифікація. Скорочення традиційних сільських виробництв з різким зниженням трудової зайнятості на селі та створення такого різноманіття у соціальній і виробничій сферах, за якого б підтримувався розвиток сільських територій та відбувався поступовий перехід від нинішнього небажання жити і працювати на селі.

Таким чином, інтенсифікація інноваційної діяльності потребує використання нових організаційних форм науково-технічної співпраці, яка може бути забезпечена на основі тісної інтеграції освіти та науки і створення на цій основі кластерів, мереж підприємств, посилення кооперації, впровадження зелених технологій та формування відповідної інфраструктури, необхідної для їх ефективного функціонування.

Отже, розвиток сільських територій на інноваційній основі потребує реалізації наступних заходів:

- Впровадження нових форм державного і регіонального управління та забезпечення взаємодії між сільськими територіями та міськими центрами.
- Покращення економічної ефективності сільських територій та розвиток нових напрямків та видів господарювання, в тому числі таких, що не пов'язані з сільськогосподарським виробництвом.
- Стимулювання залучення інвестицій, що передбачає технічну, організаційну та інженерну підготовку інвестиційних об'єктів регіону у форматі індустріальних парків до залучення необхідного інвестиційного ресурсу, а також розробку і впровадження маркетингових і промоційних інструментів.
- Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, що передбачає створення інституцій-агенцій регіонального розвитку, впровадження в практику управління проектного менеджменту.
- Створення дієвого механізму трансферу технологій та ноу-хау для впровадження інновацій несільських територіях.
- Забезпечення екологічної безпеки регіону, що передбачає заходи з запобігання паводкам, техногенних катастроф, відновлення екологічних систем, створення природно-заповідних зон, вдосконалення поводження з ТПВ, зокрема, в туристичних зонах.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» Про інноваційну діяльність | від 04.07.2002 № 40-IV (rada.gov.ua)
2. Ходаківська О.В. Інститути "зеленої" економіки у забезпеченні сталого розвитку агросектору: теоретичний вимір / О.В. Ходаківська, О.Г. Шпикуляк // Бізнес Інформ. — 2017. — №9. — С. 13—18.
3. Розпорядження кабінету міністрів «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій» Про затвердження плану заходів... | від 19.07.2017 № 489-р (rada.gov.ua)

*Едіна Шебеишень, аспірантка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Герзанич В.М., к.е.н., доцент*

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стратегічні засади розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади останнім часом стали предметом активних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Важливого значення набуло обґрунтування заходів реорганізації господарського механізму територіального управління в контексті надання більшої самостійності регіонам і відповідальності за їх економічний та соціальний розвиток сільських територій на засадах приватно-державного партнерства, економічних методів управління, важелів та інструментів активізації господарської діяльності для підвищення рівня сільського розвитку. Для реалізації державної регіональної політики, яка визначає основні засади регіонального розвитку, було прийнято Закон України «Про засади державної регіональної політики» [1], де передбачено: – стимулювання й підтримку місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів для створення повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей; – зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку; – розроблення й реалізацію програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій; – поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів; – сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування.

У межах проведення реформи місцевого самоврядування також було прийнято Закон України «Про співробітництво територіальних громад», який визначив організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад, принципи, форми, механізми такого співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю [2].

Окрім того, інтеграція в європейський та світовий економічний простір зумовлює сучасні вимоги до перетворень в агропромисловому комплексі України, серед яких: підвищення якості життя сільських громадян; забезпечення зайнятості працездатного населення; стабільне зростання реальних доходів сільських жителів; розширення сфери виробництва та торгівлі продовольчими товарами і послугами; сталий, конкурентоспроможний розвиток сільських територій та забезпечення охорони навколишнього середовища [3, с. 108].

Економічна ситуація сільського населення України характеризується низькою якістю життя, високим рівнем безробіття, монофункціональним типом використання робочої сили та нерозвиненістю виробничої та соціальної сфер. Основними причинами сучасного стану сільських територій прийнято вважати: історичне соціально-економічне відставання села; недостатню ефективність аграрної політики, виключення сільського господарства з числа пріоритетних галузей економіки країни; кризу великих сільськогосподарських організацій, що виконували основні функції в сільській місцевості; фактичну відсутність політики по зближенню рівня якості життя в місті й на селі; відсутність комплексного підходу до розвитку села; обмеженість доступу сільського населення до ринків матеріально-технічних та фінансових ресурсів; слабкість інститутів громадянського суспільства; відсутність інформаційної підтримки.

Побудова принципів державної стратегії сталого розвитку сільських територій повинна передбачати: збереження традиційних сільських територій; розвиток села як єдиного соціально-економічного, територіального, природного та культурно-історичного комплексу; розвиток різних форм власності; поглиблення зв'язків між селом і містом, посилення агропромислової інтеграції та кооперації, розвиток інфраструктури села; реалізацію ефективних програм розвитку сільських; вирівнювання рівнів економічного і

соціально-культурного розвитку сільських територій; розвиток місцевого самоврядування, громадських та громадсько-господарських організацій; екологічно ощадливий підхід до природних ресурсів [4, с. 178]. При цьому першочергову увагу зосередити на підтримці малих і середніх виробників сільськогосподарської продукції, спрямувати наявні фінансові потоки на розбудову соціальної інфраструктури сільських громад, забезпечити надання в сільській місцевості якісних освітніх та медичних послуг.

Тривалий період розбудова села була переважно сферою відомчого керування. Галузеві міністерства здійснювали управління соціальною та виробничою діяльністю села відповідно до своїх повноважень, але при цьому відсутнім був комплексний характер, тому ці дії часто були неефективними. Тому даний підхід вимагає концептуальної зміни принципів, методів і технологій управління розвитком сільськими територіями.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5.02.2015 р. за № 156-VIII. URL : <http://interfax.com.ua/news/political/248850.html> (дата звернення 15.09.2018 р.).
2. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 р. № 1518-VII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (дата звернення 10.09.2018 р.).
3. Механізми підвищення ефективності діяльності органів державного управління на регіональному рівні / [Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов, А.О. Дегтяр та ін.; за заг. ред. Г.І. Мостового. — Х.: "Магістр" ХарPI НАДУ, 2004. — 207 с.
4. Крупін В. Є. Ціннісні орієнтири управління розвитком сільських територій / В.Є. Крупін // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2012. – № 748. – С. 176–181.

*Володимир Морозов, к.е.н., доцент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка, м.Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ БІРЖОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Біржова система вже давно стала найбазовим чинником та елементом всієї сучасної економічної системи та інфраструктури світу. Біржова торгівля в розвинених країнах ринкової економіки нараховує декілька сот років свого безперервного розвитку. Розвиток же ж власної біржової системи України на даний момент нараховує три десятиріччя. І, незважаючи на ряд позитивних зрушень та досягнень за цей період, якими він відзначився, стан вітчизняної біржової системи все ще знаходиться в стадії формування [3]. Біржова система України на даний період, на жаль все що достатньо відстає від розвинених біржових структур світу і в галузі правового регулювання, і обсягами біржових торгів, і рівнем технічного і технологічного забезпечення біржової індустрії.

Що стосується визначальних аспектів і характеристик, які відображають всю систему біржової інфраструктури, то на даний момент свого розвитку вона характеризується наступними аспектами:

- наявна публічність біржової торгівлі;
- існування встановлених правил, норм і стандартів біржової торгівлі, постачання та розрахунків;
- наявність певного органу, яка скеровує роботу біржі;
- зосередженість продавців і покупців в просторі і часі;
- концентрація і співпадіння попиту і пропозиції активів, які торгуються на біржі;
- здійснення торгівлі за допомогою біржових посередників – брокерів.

Всі ці аспекти характеризують суть і природу всієї сучасної біржової інфраструктури та індустрії [5].

На даний момент, виходячи із загальної кон'юктури розвитку біржової індустрії, по напрямках функціонального призначення, класифікують наступні види бірж:

– Товарно-сировинні біржі. Це організовані установи, функцією яких є організація обігу, купівлі/продажу матеріально-сировинних активів: сировини, металів, аграрної продукції та ін.

– Фондові біржі. Це організовані установи по організації обігу, купівлі/продажу цінних паперів, облігацій, інвестиційних сертифікатів, різноманітних фінансових активів та інструментів.

– Валютні біржі. Це організовані установи з проведення операцій купівлі/продажу валютних активів та цінних паперів, які номіновані у валюті.

– Фрахтові біржі. Це організований ринок фрахтування морських суден, де визначається попит/пропозиція фрахту суден, рівень фрахтових ставок, умов фрахту, ін.

Враховуючи поточний стан розвитку економіки України, можна виділити наступні проблеми та виклики, які стоять перед біржовою індустрією України:

– невідповідна законодавча база. Основними нормативно-правовими актами, які регулюють біржову діяльність в Україні є закони України «Про товарну біржу» та «Про цінні папери та фондову біржу». Нажаль їхня неузгодженість з іншими правовими актами та достатня невідповідність сучасному рівню розвитку біржових структур заважає українським біржам суттєво наблизуватись до рівня світових бірж. Щоб виправити ситуацію необхідно ретельно вивчати закордонне законодавство та грамотно застосовувати його, враховуючи реалії біржової інфраструктури України [1].

– недостатній рівень ліквідності. Організований біржовий ринок України має достатньо низьку ліквідність через відсутність достатніх обсягів попиту та пропозиції на здійснення операцій з активами по ринковим цінам.

– незначний об'єм торгуємих біржових активів. У порівнянні з усією різноманітністю біржових активів пропонуємих світовими біржовими структурами, в Україні наявний лише достатньо обмежений їх асортимент, з врахуванням їхньої прибутковості, ризикованості та захищеності. Вирішенню цієї проблеми буде сприяти введення в обіг бірж України все нових активів для обігу і торгівлі, в цьому ракурсі особливу увагу слід надати впровадженню в обіг нових видів ф'ючерсів та опціонів.

– недостатня технологічна розвиненість електронних систем торгівлі, які застосовуються на біржах України. Вітчизняні біржі застосовують в принципі застаріле торгівельно-електронне обладнання, часто виготовлене в Російській Федерації, яке теж далеко відстоїть від світових аналогів. Щоб рішати цю проблему, біржовим структурам України слід намагатись встановлювати і застосовувати термінали та інше обладнання сумісне зі світовими стандартами, бажано хоча б на рівні країн Центральної Європи [2].

Виходячи з усього вищенаведеного, можна зробити висновок про те що незважаючи на суттєве відставання від рівня світових біржових структур, в першу чергу в сферах правового забезпечення, структурі обігових активів та рівні техніко-технологічних засобів, українські біржі, за умов застосування грамотної та ефективної політики і стратегії зі сторони держави, здатні істотно підвищити власні показники і зайняти міцні позиції в біржовому середовищі, принаймні Центрально-Східноєвропейського регіону [4].

Список використаних джерел:

1. Берлач А.І. Біржове право України: навч. посіб./ А.І. Берлач. – Київ: Україна, 2007. – 316 с.
2. Пластун О.Л. Проблеми біржової діяльності в Україні та варіанти їх вирішення / О.Л. Пластун // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – ДВНЗ УАБС НБУ. – 2013. – № 37. – с. 134-140.
3. Сохацька О.М. Біржова справа / О.М. Сохацька. – Тернопіль: Карт-бланш. К.: Кондор, 2008. 632 с.
4. Щепіна Т.Г. Аналіз сучасного стану біржового ринку України / Т.Г. Щепіна, В.А.Рябошапка // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури.– 2015. – № 40. – с. 96-100.
5. Ясенєцький В.С. Особливості функціонування бірж як складової ринкової інфраструктури / В.С. Ясенєцький // Бізнес Інформ. – 2014. – № 1. – с. 333-337.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ ТА
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(21 квітня 2021 р., м. Ужгород)

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman
Ум.друк.арк. 6,74. Обл.вид.арк. 8,57.
Зам. №26. Наклад 100 прим.

Редакційно-видавничий відділ
видавництва УжНУ «Говерла»
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89
dep-editors@uzhnu.edu.ua

Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м.Ужгород, вул.Капітульна, 18.
E-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*